

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

*читай,
аналізуй,
спостерігай,
опановуй,
підкорюй,
імпровізуй,
самовдосконалюйся !*

науково-виробничий журнал

№ 1 (25), 2017

**ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ
РЕФОРМ**
№ 1 (25) 2017
НАУКОВО-ВИРОБНИЧИЙ ЖУРНАЛ
ЗАСНОВАНО У 2010 РОЦІ

Засновник Східноукраїнський
національний університет імені
Володимира Даля

Журнал зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 19842-642 ПР
від 19.03.2013 р.

ISSN 2221-8440

**TIME DESCRIPTION OF ECONOMIC
REFORMS**
№ 1 (25) 2017
THE SCIENTIFIC AND PRODUCTION
JOURNAL
WAS FOUNDED IN 2010

Founder Volodymyr Dahl East Ukrainian
National University

Registered by
the Ministry of Justice of Ukraine

Registration Certificate
КВ № 19842-642 ПР
dated 19.03.2013

ISSN 2221-8440

**Журнал внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть
публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів
доктора та кандидата наук (економічні науки).**

Наказ Міністерства освіти і науки України № 515 від 16 травня 2016 р.

Журнал індексується міжнародними наукометричними базами :
Ulrich's Periodicals Directory (Нью-Йорк, США), *Research of Bible* (Токіо, Японія),
Index Copernicus International (Варшава, Польща),
Російський індекс наукового цитування (РІНЦ), (Москва, Росія)

Ліцензійна угода № 210-04/2013 від 25 квітня 2013 р.

Scientific Indexing Services (США – Австралія),

Google Scholar *International Innovative Journal Impart Factor (IIJIF)* (Малазія).

Головний редактор: Калінеску Т. В., докт. екон. наук, проф. (Україна).

Відповідальний редактор: Ліхоносова Г. С., канд. екон. наук, доц. (Україна).

Редакційна колегія: Вартанова О.В., докт. екон. наук, проф. (Україна); Гамс Е. канд. екон. наук (Естонія); Даніч В.М., докт. екон. наук, проф. (Україна); Д'яченко Ю.Ю., докт. екон. наук, доц. (Україна); Заблодська І.В., докт. екон. наук, проф. (Україна); Закжевський Ю., канд. екон. наук (Польща); Сотіров С., докт. техн. наук, проф. (Болгарія); Канцявічіус С., канд. екон. наук (Літва); Костирко Л.А., докт. екон. наук, проф. (заступник головного редактора) (Україна); Надьон Г.О., докт. екон. наук, проф. (Україна); Рамазанов С.К., докт. екон. наук, докт. техн. наук, проф. (**голова редакційної колегії**) (Україна); Стемплєвська Л., канд. екон. наук (Польща); Сегаль Б., канд. екон. наук (Угорщина); Хаморі Б., докт. екон. наук, проф. (Угорщина); Шаріпова О.С., докт. екон. наук, проф. (Україна); Чиж В.І. докт. екон. наук, проф. (Україна).

Відповідальний за випуск: Д'яченко Ю. Ю., докт. екон. наук, доц. (Україна).

Рекомендовано до друку та поширенню в мережі Internet

Вченою радою Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол № 9 від 31 березня 2017 р.).

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей. Висловлювані у статтях думки можуть не співпадати з точкою зору редакційної колегії та не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Передруки і переклади дозволяються лише за згодою авторів та редакційної колегії.

ISSN 2221-8440

© Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2017

© Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 2017

Номер пропонує
БЛОГ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Калінеску Т. В. Великий піст – у роздумах про сокровенне _____	5
ТЕМАТИЧНІ РУБРИКИ	
• <u>Економіка та підприємництво</u>	
Деркач І. О., Туровцев Г. В. Модель торгової системи трейдера _____	6
Лабутина Л. М. Экономико-правовые аспекты функционирования некоммерческих организаций _____	12
Мокій А. І., Дацко О. І. Економічна безпека підприємницької діяльності в Україні: виклики і загрози _____	17
Rudensky R., Rudenska V. Probabilistic approaches to big data processing in collaborative filtering based recommendation systems _____	25
Фролов А. В. Роль инвестиций в формировании конкурентоспособной экономики _____	30
• <u>Фінанси, податки та банківська справа</u>	
Калінеску Т. В. Диференційність підходів до оподаткування регіональної специфіки _____	33
• <u>Управління сучасним підприємством</u>	
Абдуллаева М. Н. Анализ устойчивого развития предприятия на основе повышения его инновационного потенциала в Узбекистане _____	40
Васильева Е. Р. Экономическая роль государства в развитии малого бизнеса и частного предпринимательства _____	46
Костирко Л. А., Велентейчик Н. Ю. Формування механізму управління капіталізацією підприємств _____	50
Ліхоносова Г. С. Система координат соціально-економічного відторгнення підприємства _____	60
Ортіна Г. В. Антикризова модернізаційна модель розвитку суб'єктів підприємницької діяльності реального сектора економіки _____	66
• <u>Економіка регіону</u>	
Зеленко О. О., Тороповська М. В. Інновації в туризмі – шлях до розвитку депресивних територій: світовий досвід та українські реалії _____	72
Корсакова І. В., Иванов Н. П., Митрофанова І. А. Инвестиционный климат как фактор конкурентоспособности регионального хозяйственного комплекса _____	78
Мустафаев А. А. Оценка эффективности использования финансовых ресурсов АПК северного региона _____	85
Павлов К. В. Управление эколого-экономическими системами пригородных сельскохозяйственных районов _____	93
Сергієнко А. В. Оцінка рівня сталого розвитку регіональної економіки з використанням індексного підходу _____	102
• <u>Міжнародні економічні відносини</u>	
Кадирова Ш., Исмаилходжаев А. Инвестиции и инновации как фактор развития отраслей экономики Узбекистана _____	111
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ РЕКОМЕНДУЄ	
Нові видання економічної літератури _____	115
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	
ВИМОГИ щодо змісту та оформлення статей до науково-виробничого журналу «ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»	

Sentence of number
BLOG SHEFF-EDITOR

Calinescu Tetyana
Grate Post in reflections about soul _____ 5

TOPICAL SUBJECTS

• Economics and Business

Derkach I., Turovtsev G.
Model of trading system of trader _____ 6

Labutina L.
Economic and legal aspects of functioning non-profit organizations _____ 12

Mokiy A., Datsko O.
Economic security of business in Ukraine: challenges and threats _____ 17

Rudenskyy R., Rudenska V.
Probabilistic approaches to big data processing in collaborative filtering
based recommendation systems _____ 25

Frolov A.
The role of investment in formation competitive economy _____ 30

• Finance, Taxes and Banking

Calinescu T.
Difference of version to taxation of regional specific _____ 33

• Management of Modern Enterprise

Abdullaeva M.
Analysis of sustainable development of the enterprise on the basis
of increasing its innovative potential in Uzbekistan _____ 40

Vasilieva E.
Economic role of the state in the development of small business and private entrepreneurship _____ 46

Kostyrko L., Velenteichyk N.
Formation capitalization management mechanism of the companies _____ 50

Likhonosova G.
The system coordinates of social and economic exclusion of enterprises _____ 60

Ortina G.
Crisis's modernization model of businesses of the real economy _____ 66

• The economy of the region

Zelenko O., Toropovs'ka M.
Innovation in tourism - the way to develop depressed areas: international experience and Ukrainian realities _____ 72

Korsakova I., Ivanov N., Mitrofanova I.
Investment climate as factor of competitiveness of a regional economic complex _____ 78

Mustafaev A.
Estimation of efficiency of use of financial resources of ask of the northern region _____ 85

Pavlov K.
Features of ecological and economic systems suburban areas of farm _____ 93

Serhiienko A.
Evaluation of the level of sustainable development of regional economics using an index approach _____ 102

• International Economic Relations

Kadirova Sh., Ismailkhojaev A.
Investments and innovations as a factor of development of branches of the economy of Uzbekistan _____ 111

EDITORIAL BOARD RECOMMENDS

New edition of economic literature _____ 115

INFORMATION ABOUT AUTHORS

REQUIREMENTS

the content and the articles to scientific production journal
"TIME DESCRIPTION OF ECONOMIC REFORM"

Великий піст – у роздумах про сокровенне

Кожен новий рік, у який ми вступаємо, продовжуючи бути у статусі переселенців – не може не приголомшувати новим підтвердженням вже старої істини, що «не може бути нічого більш постійного - ніж термінове положення чи становище!». Та все було в нічого, якщо б не відбувалося ще більше погіршення стану, ніж було до цього... Усі наші сподівання повернутись на «кола свої» до Луганську, до своєї «Alma mater» – тануть с кожним новим роком. І приходиться увесь час розв'язувати не прості питання існування журналу, коли немає ніяких умов та іноді і бажання щось доводити комусь з «великих світу цього», що ми працюємо, не здаючи ніяких позицій, що наше кредо – це якість видання, професіоналізм, компетентність у розкритті більшості питань, що цікавлять сьогодні читачів у всьому світовому економічному просторі. Саме це дає змогу підвищувати індекси нашого журналу у світових науково-метричних базах.

Великий піст, що якраз припадає на цей час, заставляє в котре задуматись над плинністю життя, про духовне і вічне... Саме про те Шекспірівське: «Бути чи не бути?» І коли знову й знову опускаються руки щось робити після новин про суспільно-політичні негаразди, соціально-економічні реформи у країні, перебудови у Міністерствах та державних структурах управління і таке інше, все ж таки постійне звертання наших авторів з проханням про публікації, привітання від опонентів про значні досягнення, заставляє відкидати увесь негатив і думати про нове відродження, перетворення на щось більш професійно достойне і науково значуще.

Саме Великий піст - це той час, коли можна покласти на ваги все те, що було вже зроблено, і те що можемо ще зробити, щоб зрозуміти а чи має це рацію?! Та відповідь приходить сама, коли надходять вже у новому 2017 році статті з усього світового економічного простору. То ж, не зважаючи ні на що, – створюємо нові стратегії розвитку, ініціюємо корисні угоди про співпрацю, шукаємо гранти для перспективних досліджень і наукових відкриттів, розширюємо комунікаційні простори. І саме таку можливість надає для нас, усіх наших авторів, читачів, опонентів «Часопис економічних реформ».

То ж ми бажаємо усім прихильникам журналу – добрих думок, сили духу, ясності мислення, здорового творчого натхнення, здійснення самих сокровенних бажань та помислів та незупинного руху вперед, що мотивує не тільки своє особисте відродження, але й свого регіону і країни за принципом героя «Маленького принца» А. Екзюпері: «Прокинувся – приведи у порядок себе й свою планету!!!». А цією «планетою» є для нас наше країна, і той регіон, де ми живемо, отримуємо духовну енергію для подальших перетворень.

Головний редактор науково-виробничого журналу «Часопис економічних реформ»,
Заслужений діяч науки і техніки України

Т. В. Калінеску

УДК: 330.46

ДЕРКАЧ І. О., ТУРОВЦЕВ Г. В.

МОДЕЛЬ ТОРГОВОЇ СИСТЕМИ ТРЕЙДЕРА

В роботі досліджено моделі й методи, що застосовуються в розробці сучасних торгових стратегій, торгові системи і стратегії для торгівлі на міжнародному валютному ринку FOREX. Запропонована авторська торгова система поєднує в собі як індикатори, що застосовуються для спрямованих трендів, так і індикатори, що застосовуються для неспрямованих трендів, а також R/S аналіз валютного ринку. На базі авторської торгової системи спроектована, реалізована і протестована на адекватність механічна торгова система, представлена у вигляді радника, написаного скриптовою мовою програмування для роботи на торговій платформі MetaTrader 5, що дозволяє успішно здійснювати торги на ринку FOREX без прямої участі трейдера.

Ключові слова: міжнародний валютний ринок, фінансовий ринок, торгова система, механічна торгова система, технічний аналіз, фундаментальний аналіз, трейдинг.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття увійде в історію світової економіки як період глобальної економічної кризи, відгомони та прояви наслідків якої відчутні у багатьох країнах світу, і Україна, звичайно ж, не є винятком. Повсюдно спостерігається погіршення соціально-економічних показників, таких як зниження рівня оплати праці, збільшення рівня безробіття, підвищення рівня інфляції і т. ін. На тлі зазначених тенденцій, все частіше виникає питання знаходження альтернативних варіантів отримання додаткового доходу. Одним з таких, причому, одним з найбільш популярних, є спекулятивна торгівля на міжнародному валютному ринку. Враховуючи процеси глобальної комп'ютеризації та відносно невеликі суми стартового капіталу (від 20 \$ США), практично кожна людина, що володіє мінімальними знаннями в області функціонування ринків капіталів і володіє математичними методами, має можливість займатися інтернет-трейдингом. Тому на даний момент є актуальною розробка торгових стратегій трейдера, що дозволяють здійснювати оперативний аналіз руху ринку і приймати рішення по торговельним операціям.

Мета статті. З метою розробки ефективної моделі торгової системи трейдера, який здійснює діяльність на валютному ринку, у роботі поставлені і вирішені наступні завдання: розкрити сутність та дослідити стан світового валютного ринку;

вивчити існуючі торгові стратегії; вивчити моделі і методи, що застосовуються в сучасних торгових стратегіях; вивчити та проаналізувати основні торгові системи; розробити модель торгової системи дейтрейдера, що базується на методах технічного та фрактального аналізу; спроектувати, реалізувати й перевірити на адекватність механічну торгову систему.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню, аналізу та розробці торгових стратегій і торгових систем трейдера, що дозволяють здійснювати оперативний аналіз руху ринку і приймати рішення за торговельними операціями присвячено безліч фундаментальних робіт вітчизняних та зарубіжних спеціалістів, таких як Аппель Дж., Вільямс Б., Вінс Р., Доу Ч., ЛеБо Ч., Лукас Д., Петерс Е., Швагер Дж. Елліот Д. та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктом дослідження роботи є Міжнародний валютний ринок FOREX. Валютний ринок - сукупність конверсійних операцій з купівлі-продажу іноземної валюти на конкретних умовах (сума, обмінний курс, період) з датою валютування, які здійснюються між учасниками валютного ринку. Щодо конверсійних операцій в англійській мові прийнятий стійкий термін Foreign Exchange Operations, скорочено FOREX.

У світі існує близько 175 валют, але не всі з них зручно використовувати в ці-

лях спекулятивної діяльності. На валютному ринку всього 11 валют підходять для таких операцій, так як вони володіють найвищою ліквідністю.

На ринку існує певна жорстка стандартизація контрактів, які ще називають валютними парами: AUD/USD, EUR/USD,

GBP/USD, NZD/USD, USD/CAD, USD/CHF, USD/DKK, USD/JPY, USD/NOK, USD/SEK, USD/SGD, USD/ZAR. Це основні валютні пари.

Вважається, що щоденний оборот на ринку FOREX з початку свого функціонування постійно збільшувався (рис.1).

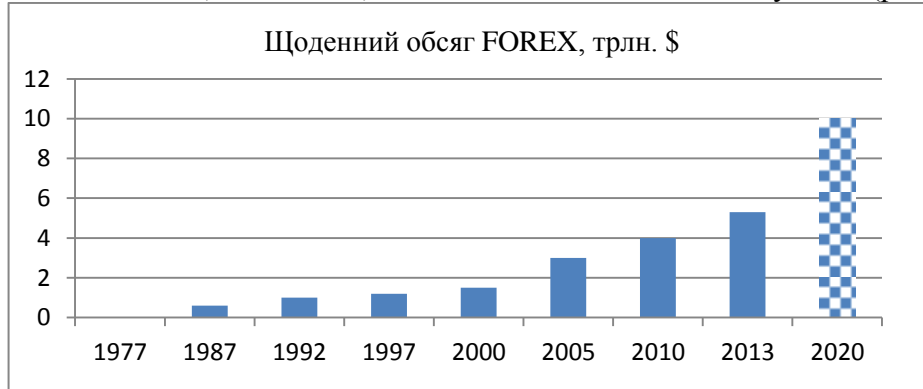

Рис. 1 Щоденний оборот FOREX

Джерело: розроблено автором

Банк міжнародних розрахунків (Bank for International Settlements (BIS)) 01.09.2016 опублікував своє регулярне дослідження ринку FOREX та позабіржового ринку похідних інструментів, яке проводить кожні три роки починаючи з 1986. Мета дослідження BIS – підвищити прозорість позабіржового ринку та допомогти його учасникам стежити за розвитком світових фінансових ринків. У дослідженні

враховувалася звітність центральних банків і інших державних установ з 52 країн, дані 1300 комерційних банків та інших учасників. Вся інформація була проаналізована і узагальнена BIS за методикою, яка виключає дублювання цифр. На даний момент це єдиний офіційний звіт по FOREX. Згідно BIS частки валют на ринку в 2016 розподілилися наступним чином:

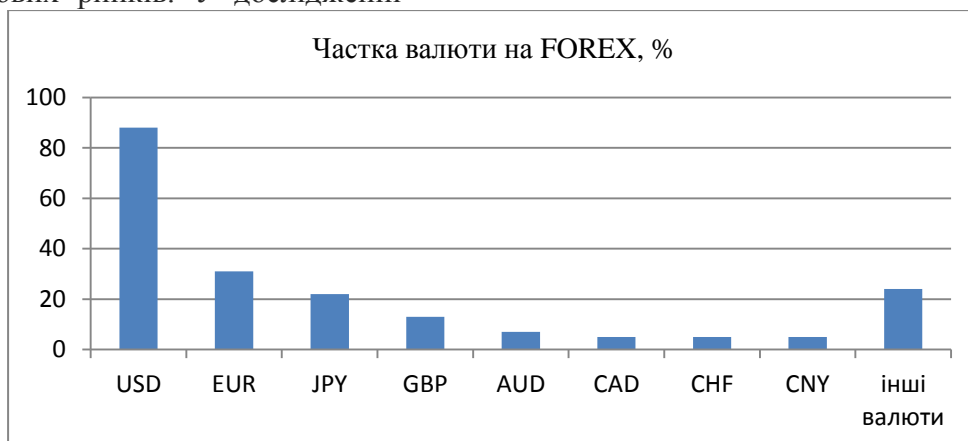

Рис. 2 Частки валют на FOREX в 2016 р.

Джерело: розроблено автором за даними дослідження BIS

Як бачимо, найбільш популярними валютами є USD та EUR. Саме на парі USD/EUR буде проводитися тестування запропонованої системи.

В загальному аспекті необхідно відзначити, що будь-який спекулянт повинен мати ретельно підготовлений план для торгівлі на ринках (торгову стратегію), причому такий, який би повністю відповідав

особливостям особистості трейдера і рівню його готовності ризикувати. Тому перед кожним трейдером стоїть завдання розробки власної торгової системи, виходячи з поставленої мети щодо отримання бажаного результату, сформулювати яку можливо, визначившись з:

- ✓ обсягами інвестування;
- ✓ рівнем прийняттого ризику;
- ✓ горизонтом інвестування.

Ринок складається з багатьох індивідуумів з багатьма різними інвестиційними горизонтами, а інформація надає різний вплив на різні інвестиційні горизонти. Для дейтрендинга, в розрізі якого проводилися дослідження в даній роботі, є актуальною технічна інформація, а фундаментальна представляє малу цінність. Тому мала місце доцільність розробки моделі торгової системи, що базується на методах класичного технічного аналізу ринків.

Враховуючи, що об'єктом дослідження вибрано валютний ринок, знадобилося дослідження статистичних та фундаментальних характеристик валют, яке показало, що валюта має досить цікаві характеристики, що відрізняють її від інших процесів ринку капіталів:

- ✓ валюта не є цінним папером, хоча щодо неї здійснюється активна торгівля;
- ✓ валюта не має інвестиційної вартості, прибуток від валюти можна отримати, тільки спекулюючи на її вартості проти вартості іншої валюти;
- ✓ валюта є нелінійною і стохастичною на всіх інвестиційних горизонтах;
- ✓ ринки валюти мають сильні тренди та мало ознак циклів.

На підставі цих характеристик можна зробити припущення, що валюта є істинним процесом Херста, тобто вона характеризується процесами нескінченної пам'яті. Тому в розробці моделі також були використані методи фрактального аналізу, зокрема R/S аналіз, що дозволяє виявити персистентність часового ряду. R/S аналіз є сильною формою аналізу часових рядів і повинен бути, на думку автора, одним з інструментів будь-якого аналітика поряд з іншими інструментами, розробленими в традиційному аналізі.

Розглянемо авторську торгову систему *2EMA+Stochastic+Herst*.

Дана торгова система складається з трьох основних частин:

- ✓ трендові індикатори (ковзкі середні (moving averages));
- ✓ осцилятори (стохастичний осцилятор (stochastic oscillator));
- ✓ R/S аналіз ситуації на ринку.

Перші два індикатори є стандартними і входять в комплект інструментів будь-якої торгової платформи, тому їх опис не надається.

В основі R/S-аналізу лежить розрахунок показника Херста, який розраховується за формулою:

$$H = \frac{\log\left(\frac{R}{S}\right)}{\log\left(\frac{n}{2}\right)} \quad (1)$$

де H — показник Херста;

R — максимальний розмах досліджуваного ряду;

S — середньоквадратичне відхилення ряду;

n — кількість барів.

Значення $H=0.5$ передбачає випадкове блукання, що є підтвердженням гіпотези ефективного ринку. В цьому випадку події некорельовані, всі новини вже враховані і знецінені ринком.

Значення $H>0.5$ передбачає, що часовий ряд є персистентним, тобто має довготривалу пам'ять, яка обумовлює інформаційний вплив на майбутні значення протягом великих періодів часу.

Якщо ж $H<0.5$, то маємо справу з антиперсистентним рядом.

Таким чином, показник Херста H або статистика Херста R/S , вказує на наявність або відсутність у часовому ряді зміщення. Таке зміщення генерується учасниками ринку, які зі зміщенням реагують на поточну економічну обстановку. Це зміщення продовжується до тих пір, поки не з'явиться нова випадкова інформація і не змінить це зміщення за величиною, напрямом або і в тому і в іншому плані.

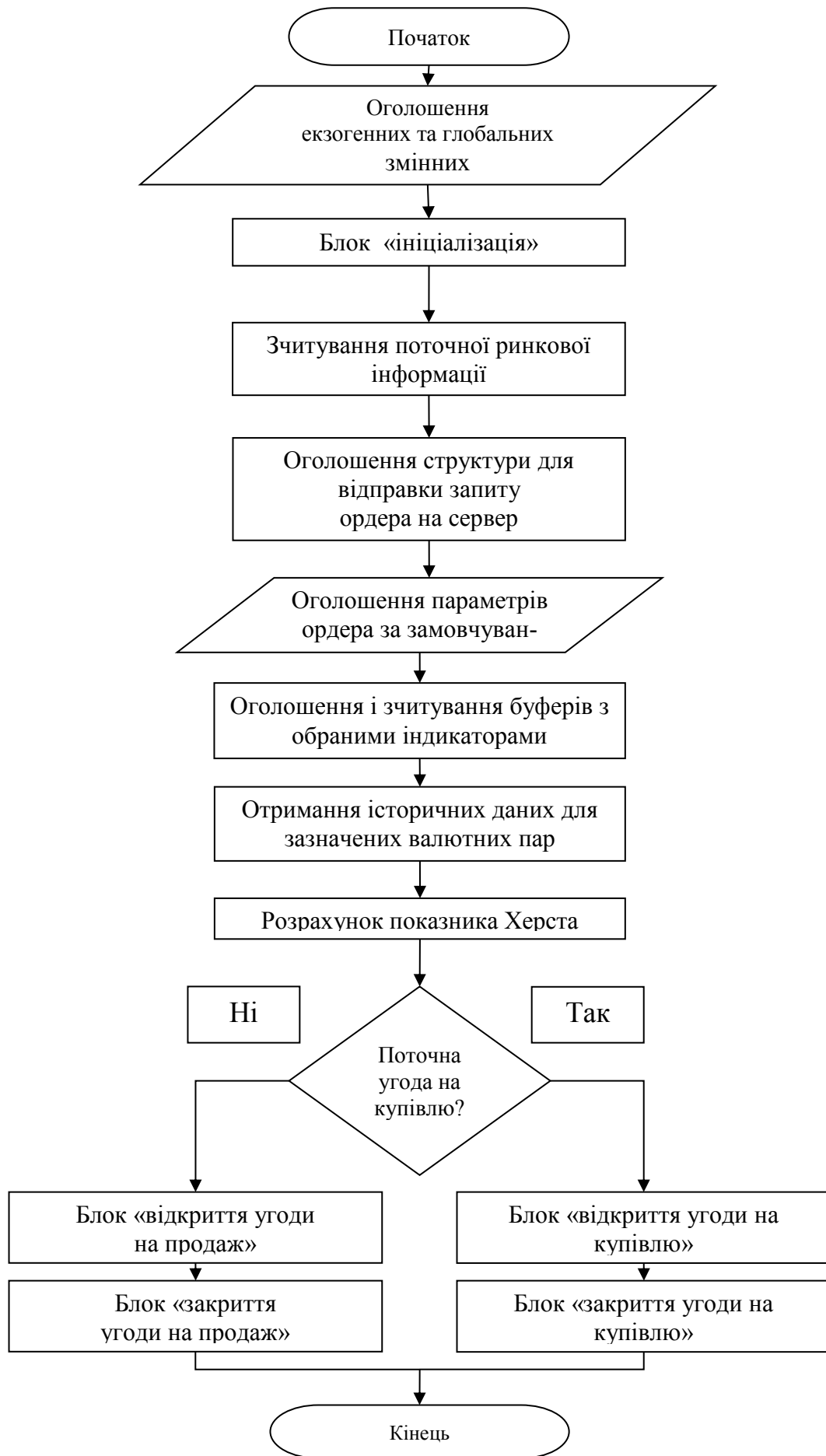

Рис. 3 Алгоритм авторської механічної торгової системи
Джерело: розроблено авторами

Правила входження в угоду на купівлю:

а) ковзка середня ЕМА (4) повинна перетнути середню ЕМА (50) знизу вгору;

б) розраховуємо показник Херста за останніми 15 свічками (15 годин). Якщо $H > 0.5$ – операцію можна здійснювати;

в) у разі виконання умов «а» і «б» входити в угоду можна на відкритті наступної свічки.

Правила виходу з угоди на купівлю:

а) перетин пунктирною лінією стохастичного осцилятора (Stochastic Oscillator) рівня 50 зверху вниз є основним сигналом на вихід з угоди на купівлю;

б) слід закрити позицію, якщо свічка закрилася, нижче ЕМА (50);

в) слід закрити позицію, якщо значення показника Херста впало нижче позначки 0.5 або дуже близько до нього.

Безумовно, для трейдера є актуальною розробка програмної реалізації торгової системи, тобто створення механічної

торгової системи, що дозволяє оптимізувати час на прийняття торгового рішення, і, що не маловажно, дозволяє виключити роль емоцій у прийнятті рішень. Фахівці в області психології трейдингу, говорять про те, що мозок посилає близько 200 емоційних повідомлень на кожну одну логічно корисну думку. Тому необхідно зводити до мінімуму використання людського фактора, і до максимуму – чітких правил. З цих причин модель програмно реалізована в механічну торгову систему за допомогою мови програмування MQL5 на платформі MetaTrader 5 і протестована на адекватність. Алгоритм, реалізований у механічній торговій системі, представлений на рис. 3.

Тестування та оптимізація розробленої механічної торгової системи (МТС) здійснювалося за допомогою вбудованих функцій платформи MetaTrader 5. В таблиці 1 відображено результати прогону радника щодо валютної пари USD/EUR.

Таблиця 1

Результати тестування МТС

№ з/п	Назва показника	Обсяг показника, \$	% до депозиту
1	Початковий депозит	25 000	100%
2	Загальний дохід	35 112	140%
3	Загальний збиток	11 654	46%
4	Максимальна просадка	2 343	9%
5	Чистий прибуток	23 458	94%
6	Всього угод	178	
7	Прибуткові угоди	109	
8	Збиткові угоди	69	

Джерело: розроблено авторами

Як видно з наведеної таблиці, розглянута торгова стратегія показала цілком прийнятні результати тестування, з точки зору вимог до таких систем, при досить низькій просадці та відносно невисокому кількісному і якісному обсягу ризиків (відсоток збиткових угод).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Представлена в роботі авторська механічна торгова система в процесі тестування показала свою ефективність та являє собою готову до використання систему для прийняття рішень про покупку або продаж валюти на міжнародному валютному ринку FOREX.

Дана МТС може використовуватися в якості ефективного інструменту отримання

доходу на ринку FOREX, а також може бути вдосконалена для досягнення кращих результатів, в тому числі, для отримання оптимального співвідношення ризик/дохідність для заданого капіталу.

Література

1. UBS research Foreign-exchange trading. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bloomberg.com/news/>
2. *Макшишко Н. К.* Анализ и прогнозирование эволюции экономических систем / Н. К. Макшишко, В. А. Перепелица. – Запорожье: Полиграф, 2006. – 236 с.
3. *Петерс Э. Э.* Фрактальный анализ финансовых рынков: Применение теории хаоса

са в инвестициях и экономике / Э. Э. Петерс. — М.: Интернет-трейдинг, 2004. — 304 с.

4. Ковалёв С. Программирование на алгоритмическом языке MQL5 / С. Ковалев. — К.: Спалах, 2014. — 367 с.

5. Справочная: Макроэкономические показатели. - [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.finmarket.com.ua/ru/mep/>

6. Технический анализ / Под ред. Дж. Швагера. — М.: Альпина, 2001. — 768 с.

7. Торговля на мировых валютных рынках. 2-е издание. / Корнелиус Лука. Пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. - 716 с.

8. Торговый хаос. 2-е издание/ Билл Уильямс. — М.: ЮНИТИ, 2008. — 507 с.

9. Электронная внутриведенная торговля / Под редакцией Марка Фридфертига, Джорджа Уэста. — М.: ЮНИТИ, 2005. — 418 с.

10. Энциклопедия торговых стратегий. / Джеффри Оуэн Кац, Донна Л. Маккормик. Пер. с англ. — М.: Альпина, 2012. — 400 с.

References

1. UBS research Foreign-exchange trading. Retrieved from: <http://www.bloomberg.com>

2. Maksishko, N. K. & Perepelitsa, V. A. (2006) Analysis and forecasting of the evolution of economic systems. Zaporozhye: Poligraf. 236.

3. Peters, E. E. (2004) Fractal Analysis of Financial Markets: Applying Chaos Theory in Investments and Economics. Moscow: Internet-trading. 304.

4. Kovalyov, S. (2014) Programming in algorithmic language MQL5. Kyiv: Spalah. 367.

5. Reference: Macroeconomic indicators. Retrieved from: <http://www.finmarket.com>.

6. Schwager, G. (2001) Technical analysis. Full course. Moscow: Albina Publisher. Encyclopedia of trade strategies. 768.

7. Luca, K. (2005) Trading in international currency markets. Moscow: Albina Business Books. 716.

8. Williams, B. (2008) Trading chaos. Moscow: Unity. 507.

9. Fridfertig, M. & West, G. (2005) Electronic intraday trading. Moscow: Unity. 418.

10. Katz J. O. & McCormick D. L. (2012). Encyclopedia of trade strategies. Moscow: Albina Publisher. 400.

Деркач И. А., Туровцев Г. В.

Модель торговой системы трейдера

В работе исследованы модели и методы, применяющиеся в разработке современных торговых стратегий, торговые системы и стратегии для торговли на международном валютном рынке FOREX. Предложена авторская торговая система, совмещающая в себе как индикаторы, применяемые для направленных трендов, так и индикаторы, применяемые для ненаправленных трендов, а также R/S анализ валютного рынка. На базе авторской торговой системы спроектирована, реализована и протестирована на адекватность механическая торговая система, представленная в виде советника, написанного на скриптовом языке программирования для работы на торговой платформе MetaTrader 5, что позволяет успешно торговать на рынке FOREX без прямого участия трейдера.

Ключевые слова: международный валютный рынок, финансовый рынок, торговая система, механическая торговая система, технический анализ, фундаментальный анализ, трейдинг.

Derkach I., Turvtsev G.

Model of trading system of trader

The paper examines methods and models used in the development of modern trading strategies, trading systems and strategies for trading on the international FOREX market. Proposed trading system of author, which combines indicators used for directional trends, and indicators used for non-directional trends, as well as R/S analysis of the currency market. On the basis of the author's trading system is designed, implemented and tested the adequacy of a mechanical trading system, which presented in the form of an expert Advisor written in a scripting programming language to work on the trading platform MetaTrader 5 that allows you to trade successfully on the FOREX market without the direct involvement of the trader.

Keywords: international currency market, financial market, trading system, mechanical trading system, technical analysis, fundamental analysis, trading.

Рецензент: Иванов М. М. — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Менеджмент» Класичного приватного університету, Запоріжжя, Україна.

Reviewer: Ivanov M. — Professor, Ph. D. in Economics, Head of Management Department, Classic Private University, Zaporizhzhia, Ukraine.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

Статья подана 20.03.2017 г.

ЭКОНОМИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ НЕКОММЕРЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Статья посвящена авторским методикам оценки эффективности функционирования некоммерческих организаций в рамках правового формата, позволяющим объективно анализировать уровень их доходности и расходности, что крайне необходимо в силу первичности воспитательной направленности большинства этих хозяйствующих субъектов, прежде всего, подрастающего поколения. Методики носят как общий, так и частный характер и обеспечивают не только расчет эффективности функционирования некоммерческих организаций в целом, но и по отдельным источникам финансирования осуществляемой ими деятельности.

Ключевые слова: некоммерческие организации, общие показатели эффективности функционирования некоммерческих организаций, частные показатели эффективности функционирования некоммерческих организаций, взносы, дотации, субвенции, субсидии, бюджетные кредиты.

Постановка проблемы. Некоммерческие организации предназначены для удовлетворения потребностей населения страны в необходимых благах, далеко не всегда обеспечивающихся организациями коммерческого сектора ввиду высокого уровня затратности (расходности) и низкого уровня окупаемости (доходности). В этой связи требуется методика исчисления показателей, по которым можно объективно определить, насколько они эффективно функционируют.

Анализ последних исследований и публикаций. Исследование данного вопроса базируется на трудах А. В. Генераловой [1-2], С. Ю. Ильина [3], Н. К. Костенковой [4], К. В. Павлова [5], Р. Г. Саттарова [6], А. А. Сергеева [7], С. Н. Суетина [8], Н. В. Чернобаевой [9].

Цель статьи – проанализировать экономико-правовые аспекты функционирования некоммерческих организаций.

Изложение основного материала исследования. Некоммерческими являются организации, не имеющие извлечение прибыли в качестве основной цели деятельности. Для того, чтобы сформировать систему показателей эффективности функционирования некоммерческих организаций, рассмотрим их виды:

1. Потребительские кооперативы. Потребительским кооперативом признается добровольное объединение граждан и юридических лиц на основе членства с целью удовлетворения материальных и иных потребностей участников, осуществляемое

путем объединения его членами имущественных паевых взносов. Члены потребительского кооператива обязаны в течение трех месяцев после утверждения ежегодного баланса покрыть образовавшиеся убытки за счет дополнительных взносов. Они солидарно несут субсидиарную ответственность в пределах невнесенной части дополнительного взноса каждого из членов кооператива. Доходы, полученные потребительским кооперативом от предпринимательской деятельности, осуществляемой в соответствии с действующим законодательством и уставом, распределяются между его членами.

2. Общественные и религиозные организации. Общественными и религиозными организациями (объединениями) признаются добровольные объединения граждан в установленном действующим законодательством порядке на основе общности их интересов для удовлетворения духовных или нематериальных потребностей. Участники (члены) общественных и религиозных организаций (объединений) не сохраняют прав на переданное этим организациям в собственность имущество, в том числе на членские взносы. Они не отвечают по обязательствам общественных и религиозных организаций, а организации не отвечают по обязательствам своих членов.

3. Фонды. Фондом признается не имеющая членства организация, учрежденная гражданами и (или) юридическими лицами на основе добровольных иму-

ществленных взносов, преследующая общественно полезные цели. Имущество, переданное фонду его учредителями (учредителем), является собственностью фонда. Учредители не отвечают по обязательствам созданного ими фонда, а фонд не отвечает по обязательствам своих учредителей. Фонд использует имущество для достижения общественно полезных целей, определенных в уставе, и вправе заниматься предпринимательской деятельностью, необходимой для достижения общественно полезных целей, ради которых он создан. Для осуществления предпринимательской деятельности фонды вправе создавать хозяйственные общества или участвовать в этих обществах.

4. Учреждения. Учреждением признается организация, созданная собственником для осуществления функций некоммерческого характера и финансируемая им полностью или частично. Оно отвечает по своим обязательствам находящимися в его распоряжении денежными средствами. При недостаточности денежных средств субсидиарную ответственность по обязательствам учреждения несет собственник имущества.

5. Ассоциации и союзы. Ассоциацией или союзом признается некоммерческая организация, созданная коммерческими организациями в целях координации своей предпринимательской деятельности, а также представления и защиты общих имущественных интересов. Если по решению участников на ассоциацию (союз) возлагается ведение предпринимательской деятельности, такая организация преобразуется в хозяйственное общество или товарищество, либо может создать для осуществления предпринимательской деятельности хозяйственное общество и участвовать в этом обществе. Общественные и иные некоммерческие организации, в том числе учреждения, имеют право объединяться в ассоциации (союзы) этих организаций. Члены ассоциации (союза) сохраняют свою самостоятельность и права юридического лица. Ассоциация (союз) не отвечает по обязательствам своих членов. Члены ассоциации (союза) несут субсидиарную ответственность по ее обязатель-

ствам в размере и порядке, предусмотренными учредительными документами.

На основании вышерассмотренных видов некоммерческих организаций сформируем принципы их функционирования:

1. Преимущественно социальная направленность деятельности.
2. Высокая степень зависимости от внешних источников финансирования.
3. Существенная роль целевых источников финансирования деятельности.

Данные принципы позволяют сформировать авторскую методику исчисления общих показателей эффективности функционирования некоммерческих организаций, воплощенную в следующих формулах:

$$\text{Эф}_{(д)} = \frac{Д}{\text{ИФ}_{\text{внут}} + \text{ИФ}_{\text{внеш}}}, \quad (1)$$

где $\text{Эф}_{(д)}$ – эффективность по уровню доходности;

$Д$ – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.;

$\text{ИФ}_{\text{внут}}$ – внутренние источники финансирования, ден. ед.;

$\text{ИФ}_{\text{внеш}}$ – внешние источники финансирования, ден. ед.;

$$\text{Эф}_{(р)} = \frac{\text{ИФ}_{\text{внут}} + \text{ИФ}_{\text{внеш}}}{Д}, \quad (2)$$

где $\text{Эф}_{(р)}$ – эффективность по уровню расходов;

$\text{ИФ}_{\text{внут}}$ – внутренние источники финансирования, ден. ед.;

$\text{ИФ}_{\text{внеш}}$ – внешние источники финансирования, ден. ед.;

$Д$ – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.

По первому показателю можно определять объем доходов в денежном выражении на единицу совокупных денежных расходов, а по второму показателю – объем совокупных расходов в денежном выражении на единицу денежных доходов некоммерческих организаций.

Исходя из характеристик хозяйственного механизма некоммерческих организаций, к их внутренним источникам

финансирования отнесем взносы участников, что касается внешних источников финансирования, то они в включают в себя дотации, субвенции, субсидии, бюджетные кредиты, поэтому формулы эффективности частного характера принимают следующий вид:

$$\text{Эф}_{(д)} = \frac{Д}{Вз}, \quad (3)$$

где $\text{Эф}_{(д)}$ – эффективность по уровню доходности;
Д – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.;
Вз – взносы участников, ден. ед.;

$$\text{Эф}_{(р)} = \frac{Вз}{Д}, \quad (4)$$

где $\text{Эф}_{(р)}$ – эффективность по уровню расходов;
Вз – взносы участников, ден. ед.;
Д – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.;

$$\text{Эф}_{(д)} = \frac{Д}{Дт}, \quad (5)$$

где $\text{Эф}_{(д)}$ – эффективность по уровню доходности;
Д – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.;
Дт – дотации, ден. ед.;

$$\text{Эф}_{(р)} = \frac{Дт}{Д}, \quad (6)$$

где $\text{Эф}_{(р)}$ – эффективность по уровню расходов;
Дт – дотации, ден. ед.;
Д – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.;

$$\text{Эф}_{(д)} = \frac{Д}{Сц}, \quad (7)$$

где $\text{Эф}_{(д)}$ – эффективность по уровню доходности;
Д – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.;
Сц – субвенции, ден. ед.;

$$\text{Эф}_{(р)} = \frac{Сц}{Д}, \quad (8)$$

где $\text{Эф}_{(р)}$ – эффективность по уровню расходов;
Сц – субвенции, ден. ед.;
Д – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.;

$$\text{Эф}_{(д)} = \frac{Д}{Сд}, \quad (9)$$

где $\text{Эф}_{(д)}$ – эффективность по уровню доходности;
Д – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.;
Сд – субсидии, ден. ед.;

$$\text{Эф}_{(р)} = \frac{Сд}{Д}, \quad (10)$$

где $\text{Эф}_{(р)}$ – эффективность по уровню расходов;
Сд – субсидии, ден. ед.;
Д – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.;

$$\text{Эф}_{(д)} = \frac{Д}{Бкр}, \quad (11)$$

где $\text{Эф}_{(д)}$ – эффективность по уровню доходности;
Д – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.;
Бкр – бюджетные кредиты, ден. ед.;

$$\text{Эф}_{(р)} = \frac{Бкр}{Д}, \quad (12)$$

где $\text{Эф}_{(р)}$ – эффективность по уровню расходов;
Бкр – бюджетные кредиты, ден. ед.;

Д – доходы от осуществляемой деятельности, ден. ед.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Достоинства предложенных авторских методик исчисления показателей эффективности функционирования некоммерческих организаций состоят в возможности проведения детального анализа степени влияния факторных показателей на уровень их доходности и расходовности в целом и обоснования принимаемых управленческих решений по повышению степени результативности и снижению степени затратности осуществляемой ими деятельности.

Таким образом, разработанные автором методики помогут некоммерческим организациям объективно оценивать текущие и перспективные показатели эффективности своей деятельности для всестороннего удовлетворения социальных потребностей наиболее рациональным способом.

Литература

1. *Балыхин М. Г.* Инновационное практико-ориентированное образование как ключевой фактор эволюционного развития национальной легкой промышленности / М.Г. Балыхин, А.В. Генералова, О.С. Оленева // *Дизайн и технологии.* – 2014. – № 43 (85). – С. 107-115.
2. *Белгородский В. С.* Технологическая платформа легкой промышленности как эффективное инновационное направление развития отрасли / В. С. Белгородский, А. В. Генералова // *Транспортное дело России.* – 2012. – № 3. – С. 25-26.
3. *Ильин С. Ю.* Управление интенсивным использованием основных производственных фондов в сельскохозяйственном производстве: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук / С. Ю. Ильин. – Ижевск, 2003. – 24 с.
4. *Костенкова Н. К.* Направления рационализации учета затрат для целей эффективного управления / Н. К. Костенкова, С. В. Емельянов // *Образовательная среда сегодня и завтра: Сборник научных трудов IX Международной научно-практической*

конференции под общей редакцией Г. Г. Бубнова, Е. В. Плужника, В. И. Солдаткина. – М., 2014. – С. 229-231.

5. *Галиахметов Р. А.* Интенсификация производства в условиях перехода к рыночным отношениям / Р. А. Галиахметов, К. В. Павлов. – Ижевск: Изд-во Удм. ун-та, 1996. – 336 с.

6. *Саттаров Р. Г.* Основы менеджмента для руководителей и специалистов предприятий / Р. Г. Саттаров, Б. Д. Зонов. – Ижевск: Колос, 2003. – 183 с.

7. *Сергеев А. А.* Проблема «социальной лжи» / А. А. Сергеев // *Научное обеспечение реализации национальных проектов в сельском хозяйстве: Материалы Всероссийской научно-практической конференции.* – 2006. – С. 509-512.

8. *Суетин С. Н.* Антикризисное управление: Учебное пособие / С. Н. Суетин, С.Ф. Зайцев. – Ижевск: РИО НОУ ВПО «КИГИТ», 2011. – 256 с.

9. *Чернобаева Н. Я.* Экономико-правовой потенциал организаций / Н. Я. Чернобаева // *Часопис економічних реформ.* – 2016. – № 3 (23). – С. 49-55.

References

1. *Balykhin, M. G. & Generalova, A. V. & Oleneva, O. S.* (2014). Innovative practice-oriented education as a key factor in the evolutionary development of the national light industry. *Design and technology*, 43 (85), 107-115.
2. *Belgorodsky, V. S. & Generalova, A. V.* (2012). Technological platform of light industry as an effective innovative direction of the development of the industry. *Transport delo Russia*, 3, 25-26.
3. *Ilyin, S.Yu.* (2003). Management of intensive use of basic production funds in agricultural production: Abstract of the thesis for the degree of candidate of economic sciences. *Izhevsk*, 24.
4. *Kostenkova, N. K. & Emelyanova S. V.* (2014). The directions of rationalization of cost accounting for the purposes of effective management. *Educational Environment Today and Tomorrow: Collection of Scientific Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference under the General The editor G.G. Bub-*

nova, E.V. Pluzhnik, V.I. Soldatkin. Moscow, 229-231.

5. *Galiakhmetov, R. A. & Pavlov K. V.* (1996). Intensification of production in conditions of transition to market relations. Izhevsk: Publishing house Udm. University, 336.

6. *Sattarov, R. G. & Zones B. D.* (2003). Fundamentals of management for managers and specialists of enterprises. Izhevsk: Kolos, 183.

7. *Sergeev, A. A.* (2006). The problem of "social lies". Scientific provision of the implemen-

tation of national projects in agriculture: Proceedings of the All-Russian Scientific and Practical Conference, 509-512.

8. *Suetin, S. N.* (2011). Anticrisis management: Textbook / S. N. Suetin, S.F. Zaitsev. - Izhevsk: RIO NOU VPO "KIGIT", 2011. - 256 p.

9. *Chernobaeva N. Ya.* (2016). Economic and legal potential of organizations. Chasopis economic reforms, 3 (23), 49-55.

Лабутіна Л. М.

Економіко-правові аспекти функціонування некомерційних організацій

Стаття присвячена авторськими методиками оцінки ефективності функціонування некомерційних організацій в рамках правового формату, що дозволяє об'єктивно аналізувати рівень їх прибутковості і витратності, що вкрай необхідно в силу первинності виховної спрямованості більшості цих господарюючих суб'єктів, перш за все, підростаючого покоління. Методики носять як загальний, так і приватний характер і забезпечують не тільки розрахунок ефективності функціонування некомерційних організацій в цілому, але і за окремими джерелами фінансування своєї діяльності.

Ключові слова: некомерційні організації, загальні показники ефективності функціонування некомерційних організацій, приватні показники ефективності функціонування некомерційних організацій, внески, дотації, субвенції, субсидії, бюджетні кредити.

Labutina L.

Economic and legal aspects of functioning non-profit organizations

The article is devoted to author's methodologies for assessing the effectiveness of the functioning of non-profit organizations within the legal format, which allows to objectively analyze the level of their profitability and expenditure, which is extremely necessary due to the primary orientation of the educational orientation of most of these economic entities, primarily the younger generation. The methods are both general and private and provide not only a calculation of the effectiveness of the functioning of non-profit organizations as a whole, but also individual sources of funding for their activities.

Keywords: non-commercial organizations, general indicators of the effectiveness of the functioning of non-profit organizations, private indicators of the effectiveness of the functioning of non-profit organizations, contributions, subsidies, subventions, subsidies, budgetary credits.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка та управління» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Російська Федерація.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. in Economics, Head of Economy and Management Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russia.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Стаття подана
17.11.2016 р.*

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ

Окреслено інституційні ризики, системні загрози підприємницькій діяльності в Україні. Проаналізовано найістотніші чинники зниження рівня економічної безпеки підприємств в Україні через інституційні пастки, недосконалість обліку і захисту об'єктів власності, рейдерство. Особлива увага приділена дослідженню рівня захищеності права власності на землю, а також інституційним пасткам, які зумовлюють його незахищеність. Запропоновані шляхи зміцнення економічної безпеки підприємництва, зокрема пріоритетним визначено реформування та вдосконалення інституту права власності для забезпечення базису інших економічних реформ в Україні

Ключові слова: підприємницька діяльність, підприємства, економічна безпека, загрози, право власності, інституційні пастки, рейдерство.

Постановка проблеми. Підприємництво як систематична на власний розсуд і ризик господарська діяльність, метою якої є отримання прибутку, тісно пов'язана зі створення доданої вартості. Підприємець для того, щоб створити додану вартість, повинен інвестувати у господарську діяльність певний обсяг ресурсів, докласти роботу і отримати очікуваний результат. Безпека підприємницької діяльності передбачає забезпечення такого стану підприємств, при якому інтереси та права суб'єкта підприємництва чітко визначені і захищені на усіх етапах цього процесу. Втім можливості здійснення такої діяльності часто залежать саме від інституційного середовища, в якому здійснюється господарська діяльність, тобто від умов, які для розвитку і діяльності підприємств сформовані державою.

Проблема забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності за останні роки в Україні набула особливої актуальності, оскільки для України як держави, яка перебуває у стані війни, забезпечення стійкого базису розвитку є життєво важливим завданням.

Розвиток і дерегуляція підприємництва є пріоритетним стратегічним завданням Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». Зокрема Дорожня карта та першочергові пріоритети реалізації цієї Стратегії одним з чотирьох векторів визначає дерегуляцію та розвиток підприємництва [1].

Анонсовані урядом системні реформи економіки повинні були б забезпечити стимули для розвитку підприємництва пе-

редусім через зміцнення економічної безпеки підприємств, однак вони не дають очікуваного ефекту. Динаміка банкрутств підприємств, згорання малого бізнесу засвідчують системну кризу щодо гарантування державою безпеки підприємницької діяльності в Україні.

З огляду на вищевикладене, зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності в Україні є пріоритетним завданням на усіх рівнях системної ієрархії управління економікою. Для формування адекватної державної, регіональної галузевої політики зміцнення економічної безпеки підприємницької діяльності необхідно дослідити причини посилення ризиків, проаналізувати інституційні пастки та запропонувати шляхи подолання цих негативних явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжні та вітчизняні вчені зробили істотний внесок у розвиток теоретичного, методологічного та практичного базису досліджень економічної безпеки підприємницької діяльності, серед яких відзначимо праці З. Варналія, В. Ортинського, І. Керницького, З. Живко, Ш. Хеннера та ін. На даному етапі науковці та фахівці наголошують на низці системних загроз для підприємств України. Так, О. Власюк визначає необхідність гарантування безпеки підприємств як важливу компоненту системи економічної безпеки держави [2, с. 27]. О. Ляшенко визначає економічну безпеку підприємств як міру економічної свободи, що досягається в результаті керованого процесу взаємоузгодження економіч-

них інтересів стейкхолдерів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства з метою протистояння загрозам, що потребує вирішення багатьох питань. на необхідності [3, с. 9]. Л. Руснак вказує, що найважливішими факторами, що впливають на економічну безпеку підприємства, є ступінь досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ на світові ринки збуту, інвестиційна привабливість регіону, держави. Насамперед економічна безпека підприємства залежить від економічної безпеки держави, регіону, адже ґрунтується на їхньому фінансовому, сировинному та виробничому потенціалі, перспективах розвитку [4]. У дослідженні Національного інституту стратегічних досліджень «Світова гібридна війна: український фронт» наголошується на недосконалості державних інститутів регулювання економічних та політичних процесів через «фасадну демократію» і надмірну централізацію влади [5, с. 205-210]. Я. Гончарук та М. Флейчук однією із найбільших загроз розвитку підприємств України визначають високий рівень тінізації економіки та корупцію [6].

Відзначимо ґрунтовні наукові доробки Т.Васильціва, який категорію економічної безпеки підприємницької діяльності визначає як частину поняття економічної безпеки підприємництва як сектора економіки. Вчений зазначає, що економічна безпека підприємницької діяльності відображає рівень захищеності і безпечності ведення підприємством новаторської господарської діяльності на відповідному ринку, пов'язаної із залученням ресурсів, ризиком, є закономірною та має на меті систематичне отримання прибутку. Відповідно економічна безпека підприємницької діяльності стосується лише окремої діяльності підприємства, але разом з тим зрозуміло, що серед її загроз є втрата майна і ресурсів, які підприємство залучає до ведення цієї, а також наголошує на недосконалості системи забезпечення цієї безпеки передусім на рівні державного регулювання господарської діяльності [7, с.19-20]. В. Волошин та інші наголошують на слабкості структурних реформ та інституціональних змін, недостатньо ефективній дер-

жавній політиці в умовах посилення зовнішніх та внутрішніх ризиків і загроз [8, с. 4].

Метою статті є проаналізувати основні виклики і загрози економічній безпеці підприємництва в Україні та запропонувати шляхи їх нейтралізації.

Завданнями статті є:

- визначити тенденції забезпечення економічної безпеки підприємств України;
- охарактеризувати основні інституційні пастки для розвитку підприємництва;
- запропонувати шляхи нівелювання виявлених ризиків та загроз.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах умови розвитку підприємництва аналізуються як за кількісними, так і за якісними показниками, що знайшло своє відображення у відповідних дослідженнях, зокрема у Міжнародному рейтингу Doing business (табл.1).

Як бачимо, найпроблемнішими для підприємництва є інституційні ризики, пов'язані з неплатоспроможністю, неефективною дозвільною системою, захистом меншоритарних інвесторів, недосконалістю оподаткування. Незважаючи на низку проведених реформ, ці показники надалі зумовлюють низьке позиціонування України у глобальному рейтингу легкості ведення бізнесу.

За оцінками Transparency International Україна залишається серед країн з високим рівнем корупції і у 2016 р. разом з Іраном, Казахстаном, Непалом, Росією у рейтингу Transparency International поділили 131-135 позиції з однаковою оцінкою рівня сприйняття корупції – 29 балів. Причому за останні 5 років рівень сприйняття корупції змінився незначно: з 26 балів покращився лише на 3 пункти (табл. 2).

Тобто, незважаючи на істотні видатки держави на боротьбу з корупцією, розробку і прийняття низки цільових програм розвитку підприємництва, формування інфраструктури відповідних органів влади (Національного антикорупційного бюро, Національного бюро розслідувань, судової реформи, реформи правоохоронних органів), рівень безпеки підприємництва залишається достатньо низьким.

Т а б л и ц я 1

Характеристика окремих індикаторів умов ведення бізнесу в Україні у рейтингу легкості ведення бізнесу (Doing business) за 2016-2017 рр.

Показник	Позиція у рейтингу 2017 р.	Оцінка показника (%) у 2017 р.	Позиція у рейтингу 2016 р.	Оцінка показника (%) у 2016 р.	Зміна у 2017 р. порівняно з 2016 р.	
					рейтингової позиції	показника (%)
Загальний у глобальному рейтингу	80	63,90	81	62,77	+1	+1,13
Створення підприємств	20	94,40	24	93,88	+4	0,52
Отримання дозволів на будівництво	140	61,42	137	61,36	- 3	+0,06
Підключення до систем електропостачання	130	58,45	140	54,84	+10	+3,61
Реєстрація власності	63	69,61	62	69,44	-1	+0,17
Отримання кредитів	20	75,00	19	75,00	-1	0
Захист міноритарних інвесторів	70	56,67	101	50,00	+31	+6,67
Оподаткування	84	72,72	83	72,99	-1	-0,27
Міжнародна торгівля	115	64,26	110	65,15	-5	-0,89
Забезпечення виконання контрактів	81	58,96	93	57,11	+12	+1,85
Вирішення неплатоспроможності	150	27,50	148	27,92	-2	-0,42

Найкращою вважається найвища 1 позиція у рейтингу, а також значення індикаторів 100%.

Джерело: [8].

Т а б л и ц я 2

Оцінка рівня сприйняття корупції в Україні за 2012-2016 рр. за даними Transparency International

Роки	2012	2013	2014	2015	2016
Індекс сприйняття корупції	26	25	26	27	29

Джерело: [9].

На нашу думку, на даному етапі можна виокремити чотири основні причини незахищеності бізнесу в Україні та формування системних ризиків його діяльності : 1) неефективність системи обліку та захисту права власності, істотне поширення рейдерства; 2) корупція; 3) нестабільність політичної системи; 4) кадрова криза. Тобто основні загрози сформовані передусім в інституційному середовищі держави. Причому саме недосконалість інституту права власності є першопричиною інших викликів та загроз, адже ефективність системи

обліку і захисту права власності визначає передумови ведення бізнесу і можливості його легального функціонування. І за цим показником Україна обіймає одні з найнижчих позицій у світі (табл. 3).

Фактично, в неефективній системі реєстрації, обліку та захисту власності сформована основна інституційна пастка для суб'єктів підприємництва: адже як статутні капітали, так і створена додана вартість стає предметом постійних рейдерських атак, а також нелегального перерозподілу.

Рейтинг України за показниками Міжнародного індексу права власності

Роки	Загальні індекси	субіндекси		
		Політичне і правове середовище	Індекс захисту речового права	Індекс захисту інтелектуальної власності
2007	4,2	3,6	4,6	4,3
2008	4,2	3,5	4,6	4,3
2009	4,3	3,7	4,7	4,3
2010	4,2	3,7	4,8	3,9
2011	4,0	3,5	4,4	4,2
2012	4,0	3,5	4,4	4,2
2013	4,2	3,6	4,8	4,3
2014	4,3	3,6	4,9	4,3
2015	3,9	2,8	4,9	4,1
2016	3,9	2,4	5,1	4,3

Оцінка за 7-бальною шкалою, де 7 – найкраще захищене право власності; 1 – найменш захищене.
Джерело: узагальнено авторами на підставі: [11].

Це підтверджено результатами соціологічного дослідження, проведеного нами у 2015 р. в межах України, яке засвідчило, що за суб'єктивними оцінками більшість опитаних (вибірка склала 1100 осіб – експертів у галузі економіки та права. Визнані

релевантними 1053 анкети оцінок експертів з різних областей України). Серед оцінюваних показників експерти оцінили рівень захисту права власності, а також права на здійснення господарської діяльності (табл. 4).

**Рівень захищеності економічних прав
(за результатами соціологічного опитування)**

№ з/п	Показник	Не захищене		Захищене на мінімально допустимому рівні		Загалом захищене		Повністю захищене	
		К-ть відповідей	Частка респондентів, %	К-ть відповідей	Частка респондентів, %	К-ть відповідей	Частка респондентів, %	К-ть відповідей	Частка респондентів, %
1	Захищеність права приватної власності	765	72,6	161	15,3	119	11,3	8	0,8
2	Захищеність права публічної власності	867	82,3	172	16,3	13	1,2	1	0,1
3	Захищеність права на господарську діяльність	456	43,3	422	40,1	109	10,4	66	6,3
4	Захищеність права на працю та її гідну оплату	543	51,6	345	32,8	104	9,9	61	5,8
5	Захищеність права на зароблене	327	31,1	577	54,8	114	10,8	35	3,3
6	Захищеність права колективно і публічно захищати свої економічні та соціальні права	363	34,5	456	43,3	212	20,1	22	2,1
7	Захищеність права на участь в управлінні публічними ресурсами	523	49,7	274	26,0	193	18,3	63	6,0

Джерело: розроблено авторами.

Повна методика дослідження описана у науковій праці О. Дацко [12].

Оскільки рівень захищеності економічних прав не є чітким критерієм, для систематизації отриманих оцінок ми використали методи нечіткої логіки (рис.1).

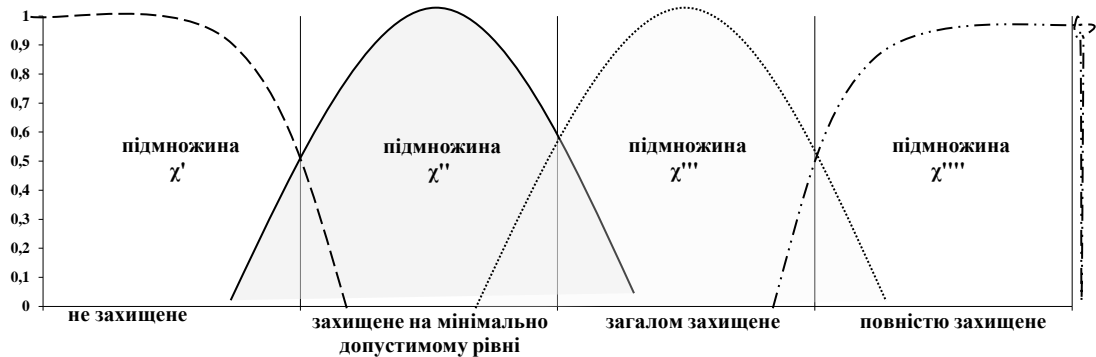

Рис. 1. Характеристика підмножин множини χ (рівня захищеності економічних громадян як суб'єктів підприємницької діяльності) за суб'єктивним критерієм.

Джерело: розроблено авторами

Функцію приналежності до множини χ представимо як:

$$\chi \{ \langle x, \mu_{\chi}(x_i) \rangle \}, \quad (1)$$

Використовуючи модель Такагі – Суджено, вихідну множину правил формалізуємо як синглтони з функціями приналежності:

$$\mu_{o_k}(y_k) = \begin{cases} 1, & y_k = o_k \\ 0, & y_k \neq o_k \end{cases}, \quad (2)$$

де o_k – вихідне значення k -го правила.

Отже, вихідне чітке значення системи прийняття рішень розраховується зважуванням значень активованих правил:

$$y_k = \frac{\sum_{j=1}^l \alpha_j y_j}{\sum_{j=1}^l \alpha_j}, \quad (3)$$

Рівень істинності k -го правила визначають за формулою:

$$\alpha = \min(A_{i,j}(x_i)), \quad (4)$$

За результатами проведеного аналізу можемо констатувати належність до нечітких підмножин «не захищені економічні права» (χ'), «захищені на мінімально допустимому рівні» (χ''), «загалом захищені» (χ'''), «повністю захищені» (χ'''') множини χ досліджуваних індикаторів.

Усі досліджувані економічні права, за оцінками експертів, відносяться до підмножин «повністю незахищені» або «захищені на мінімально допустимому рівні», що свідчить про істотні інституційні ризики саме на рівні економічної організації держави та формує інституційну пастку, яка унеможливує легальний розвиток економіки, а також чесну конкуренцію. Відтак породжує системну дисфункцію економічної системи.

Для верифікації встановлених загроз, нами було проаналізовано окремі показники обліку та захищеності права власності на ресурси. Зокрема найціннішим ресурсом розвитку і таким, що перебуває під особливою опікою держави є земля. Нами було опрацьовано відомості, внесені в публічну кадастрову карту України про власників земельних ділянок. Станом на кінець 2016 р. істотна частка земель держави взагалі не облікована, особливо сільськогосподарського призначення. Зокрема, частка земельних ресурсів, відомості про право власності на які внесені у Державну кадастрову карту України, не перевищує 20 %. В Україні до цього часу не проведено належної інвентаризації земель. Інвентаризація 1998 року проведена з інформаційною метою без встановлення реальних меж земельних ділянок, перевірки актів на корис-

тування. У 2015 р. КМУ офіційно оприлюднена інформація про те, що органи державної влади та реєстрації прав власності на землю не володіють даними про власників та реальних користувачів 90 % загальної площі земель сільськогосподарського призначення. Щорічні втрати від неконтрольованого використання цих земель КМУ оцінює в 1,0 млрд грн. [13]. Таким чином, до бюджету не надходять ресурси для вирішення соціальних проблем. У той же час посилюються загрози відчуження державних земель без належного контролю, а також перешкоди запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення. За оцінками дослідників, поряд з найбільш розвиненими африканськими країнами Україна входить до переліку країн, де частка «грабованих» земель є однією з найвищих – 35,75% площі усіх земель сільськогосподарського призначення [14].

Крім того, неефективність системи забезпечення економічної безпеки підприємництва внаслідок проведених реформ свідчить статистика банкрутств: за даними Держстату у стані банкрутства станом на січень 2017 р. перебувало понад 1500 підприємств, і припинили свою діяльність майже 130 тисяч підприємців – фізичних осіб.

За даними прес-служби Міністерства юстиції України у 2016 році зафіксовано понад 3 тисячі рейдерських захоплень, і лише у 10 % власники змогли повернути своє майно [15]. Через спрощення системи реєстрацій майнових прав, а також оформлення корпоративних документів, в Україні зросла кількість не лише захоплень при реєстрації права власності на нерухомість з істотними порушеннями, але і через зловживання при реєстрації корпоративних прав на юридичні особи.

Надалі закритою залишається інформація про власників істотної частини земель в Україні. Близько 50 % зареєстрованих в кадастровій карті земельних ділянок мають невизначеного власника. Тобто в межах держави невідомими є власники понад половини найціннішого ресурсу - землі.

Крім того, в обмеженій доступності перебувають більшість засадничих доку-

ментів, що визначають можливості розвитку підприємництва, зокрема, генеральні плани розвитку територій. Так, у сільських населених пунктах генеральні плани розвитку часто відсутні взагалі, а у містах, якщо такі наявні – інформація про них не перебуває у публічному доступі, або така опублікована лише частково. Зокрема на підставі аналізу наших запитів на доступ до публічної інформації до органів самоврядування про генеральні плани міст (обласних центрів та міста обласного значення, районних центрів усіх областей України, крім тимчасово окупованих територій) у тому числі у повному обсязі усіх графічних і текстових частин їх генеральних планів, ми не отримали жодного повного генерального плану. Перехресний аналіз опублікованих на сайтах відповідних органів місцевого самоврядування відомостей про генеральні плани, нами виявлено, що переважно частково генеральні плани опубліковані на сайтах територіальних громад обласних центрів, але жодного генерального плану не опубліковано у повному обсязі.

Таке обмеження доступу до інформації, особливо в частині обмеження щодо господарської діяльності, цільового призначення земель, перспективи їх подальшого використання, породжує корупцію, коли підприємці за можливість отримання такої інформації дають хабарі, оскільки отримати її у законний спосіб вони не можуть. Відтак земельні відносини, а також будівництво залишаються впродовж багатьох років найкорумпованішими сферами управління в державі, а також чинниками, що істотно гальмують розвиток підприємництва.

Проведені реформи в Україні, незважаючи на спрощення процедур реєстрації, не забезпечили підвищення публічності та прозорості відносин власності, а також захисту прав власності. Відтак очевидно, що врегулювання та належне функціонування системи обліку, реєстрації та захисту права власності є наріжним каменем побудови економіки і забезпечення безпеки підприємництва, зниження корупційних ризиків та невизначеності умов ведення бізнесу.

Висновки та перспективи подаль-

ших досліджень. За оцінками міжнародних експертів, недостатня легкість ведення бізнесу, рівень поширення корупції, а також незахищеність права власності зумовлюють системні загрози діяльності підприємств в Україні, поширення рейдерства, а також згорання підприємницької активності.

Інститут права власності є базовим економічним інститутом, формування якого є важливим обов'язком держави для забезпечення розвитку підприємництва. Для України пріоритетним заходами легітимізації інституту власності є повна і чітка ідентифікація об'єктів власності, передусім природних, захист права власності за належним власником, прозорість інституту права власності і можливість контролю безпосереднього за реалізацією цього права через систему публічних реєстрів, підвищення ефективності правоохоронної та судової системи для захисту майнових та корпоративних прав власників бізнесу.

Пріоритетом, який забезпечить базис зміцнення економічної безпеки підприємництва в Україні є системна реформа інституту права власності, підвищення ефективності системи обліку, реєстрації та речових та корпоративних прав, публічності інформації про умови ведення бізнесу, що в свою чергу зумовить істотне зниження рівня корупції та стимулюватиме розвиток підприємництва.

Література

1. *Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»:* Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
2. *Власюк О. С.* Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики / О. С. Власюк. – К. : НІСД, 2016. – 528 с.
3. *Ляшенко О. М.* Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: моногр. / О. М. Ляшенко. – 2-ге вид. – К. : НІСД, 2015. – 348 с.
4. *Руснак Л. Р.* Шахрайство як загроза економічній безпеці підприємництва в Україні / Л. Р. Руснак // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2014. – Вип. 1. – С. 166-173.
5. *Світова гібридна війна: український фронт :* монографія / за заг. ред. В. П. Горбулі-

на. – К. : НІСД, 2017. – 496 с.

6. *Гончарук Я. А.* Регіональні аспекти іл-легалізації внутрішньої торгівлі / Я.А. Гончарук, М.І. Флейчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – №2. – 210-222.

7. *Васильців Т. Г.* Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384с.

8. Дисбаланси та механізми розвитку внутрішнього ринку України в умовах воєнних дій на Донбасі : Аналітична доповідь / [Волошин В. І., Васильців Т.Г., Давиденко С. В. та ін.] – Львів : Видавництво ТзОВ «ЛігаПрес», 2015. – 84 с.

9. *Ease of Doing Business in Ukraine* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>.

10. *Ukraine / Transparency International.* – 2016[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.transparency.org/country/UKR>.

11. *The International Property Rights Index 2016* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://internationalpropertyrightsindex.org/countries>.

12. *Дацко О. І.* Гуманітарні імперативи зміцнення економічної безпеки України / О. І. Дацко. – Львів : «Ліга-прес», 2015 р. – 672 с.

13. Мільйони гектарів землі, що належить державі, використовуються нерационально, – Яценюк // FINANCE.UA. – 2015. – 23 липня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/news/-/355137/miljony-gektariv-zemli-shho-nalezhyt-derzhavi>

14. *Rulli, M. & Saviori, A. & D'Odoricob, P.* (2016) *The global farmland grab in 2016: how big, how bad?* [Electronic resource]. – Access: <https://www.grain.org/article/entries/5492-the-global-farmland-grab-in-2016-how-big-how-bad>.

15. У Мін'юсті нарахували 3 тисячі рейдерських захоплень за рік // Главком. – 2016, 25 грудня. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://glavcom.ua/news/u-minyustinarahuvali-3-tisyachi-reyderskih-zahoplen-za-rik-389748.html>.

References

1. *On the Sustainable Development Strategy «Ukraine – 2020»:* President of Ukraine Decree From: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/>
2. *Vlasyuk, O.* (2016) *National Security of Ukraine: the evolution of domestic policy*, Kyiv, NISS.

3. *Lyashenko, O.* (2015) Conceptualizing management of economic security company, Kyiv, NISS.

4. *Rusnak, L.* Fraud as a threat to business economic security in Ukraine, Bulletin of Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economics. - 2014 - Vol. 1. - P. 166-173.

5. *The global hybrid warfare: Ukrainian Front: Monograph*, Ed. By V.Horbulin, NISS, 2017.

6. *Goncharuk, Ja & Fleychuk, M.* (2012) Regional aspects illegalization domestic trade, Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs, №2, P. 210-222.

7. *Vasyltsiv, T.* (2008) The business economic security of Ukraine: strategy and mechanisms for strengthening; monograph, Lviv: Aral.

8. *Voloshin, V., Vasyltsiv, T., Davydenko, S. et al.* (2015) Imbalances and mechanisms of Ukraine's domestic market in terms of military operations in the Donbass: analytical report. Lviv, LihaPres.

9. Ease of Doing Business in Ukraine. From: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreconomies/ukraine>.

Мокий А. И., Дацко О. И.

Экономическая безопасность предпринимательской деятельности в Украине: вызовы и угрозы.

Определены институциональные риски, системные угрозы предпринимательской деятельности в Украине. Проанализированы существенные факторы снижения уровня экономической безопасности предприятий в Украине через институциональные ловушки, несовершенство учета и защиты объектов собственности, рейдерство. Особое внимание уделено исследованию уровня защищенности права собственности на землю, а также институциональным ловушкам, которые приводит его незащищенность. Предложены пути укрепления экономической безопасности предпринимательства, в частности приоритетным определено реформирования и совершенствования института права собственности для обеспечения базиса других экономических реформ в Украине.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, предприятия, экономическая безопасность, угрозы, право собственности, институциональные ловушки, рейдерство.

Mokiy A., Datsko O.

Economic security of business in Ukraine: challenges and threats.

Institutional risks, systemic threats to business in Ukraine are outlined. The most significant factors for enterprises economic security level reducing in Ukraine through institutional traps, inadequate accounting and protection of property, raiding are analyzed. The research of property rights protection on the land and institutional trap that leads to its vulnerability the particular attention is paid to. The ways of strengthening the business economic security, including priority reform and improvement of the property right institution as a basis other economic reforms in Ukraine are defined.

Keywords: business, enterprise, economic security, threats, property rights, institutional traps raid.

Рецензент: Флейчук М. І. – доктор економічних наук, професор кафедри «Міжнародні економічні відносини» Львівського торговельно-економічного інституту, м. Львів, Україна.

Reviewer: Fleychuk M. – Professor, Doctor in Economics, professor of International economic relation Department of Lviv Unaversity of Trade and Economics, Lviv, Ukraine.

e-mail: fleychukm@gmail.com.

10. Ukraine / Transparency International. – 2016. From: <https://www.transparency.org//UKR>.

11. The International Property Rights Index 2016 From: <http://internationalpropertyrightsindex.org>.

12. *Datsko, O.* (2015). Humanitarian imperatives of Ukraine's economic security strengthening. Lviv, Liga Press.

13 Million hectares of land owned by the state are used irrationally - Yatsenyuk (2015) FINANCE.UA, 23th of From: <http://news.finance.ua/ua/news/-/355137/miljony-gektariv-zemli-shho-nalezhyt-derzhavi-vykorystovuyutsya-neratsionalno-yatsenyuk>.

14. *Rulli, M. & Savori, A. & D'Odoricob, P.* (2016) The global farmland grab in 2016: how big, how bad? From: <https://www.grain.org/article/entr>.

15. The Ministry of Justice counted 3000 hostile takeover of the year (2016) Glavcom, 25th of December. From: <http://glavcom.ua/news/uministry-narahuvali-3-tisyachi-reyderskih-zahoplen-za-rik-389748.html>.

*Статья подана
17.02.2017 р.*

PROBABILISTIC APPROACHES TO BIG DATA PROCESSING IN COLLABORATIVE FILTERING BASED RECOMMENDATION SYSTEMS

This article investigates the state and prospective of recommendation systems implementation under the conditions of Big Data development. The article reveals key problems that arise when collaborative filtering based recommendations are implemented and suggests approach to overcome these problems. The proposed approach is based on ideas of expanding original user-item rating matrix and implementing min-hash trick to estimate Jaccard similarity measure. Ability to track users' behavior and account for it while decision making revealed the new field related to market research, data and computer science that turned into online recommendations system.

Keywords: recommendation systems, big data, collaborative filtering, Jaccard similarity, minhash.

Formulation of the problem. Huge volumes and velocity of information needed to be processed for good decisions making turned computers to become efficient and evidently the only reasonable solution for this problem. With growing social networks and net communications that led to expansion of agents and available information fostered the big data to arise on scene and become the mainstream of data processing for the latest several decades. Tons of information stored and available online on the one hand and big enough processing capacities on the other hand made it possible to turn advertisement to be addressed not to abstract but to fairly concrete and well known customer. Ability to track users' behavior and account for it while decision making revealed the new field related to market research, data and computer science that turned into online recommendations system.

Analysis of recent publications and research. In the early 1990s one of the most prominent technique for dealing with personal recommendations based on analysis of the behavior of large number of people became the one named collaborative filtering. Automated collaborative filtering systems soon followed, automatically locating relevant opinions and aggregating them to provide recommendations [1].

For example GroupLens [2] used this technique to identify Usenet articles which are likely to be interesting to a particular user. Users only needed to provide ratings or perform other observable actions. One of the most widely-known application of recommender system technologies is Amazon.com.

Based on purchase history, browsing history, and the item a user is currently viewing, they recommend items for the user to consider purchasing. Thus recommender systems and collaborative filtering became a top topic of human-computer interaction and machine learning researchers.

The recent spike of activity in researches of recommender algorithms was motivated by Netflix in 2006 when they announced the \$1 M prize to improve the state of movie recommendation. The objective of this competition was to build a recommender algorithm that could beat their internal CineMatch algorithm [3].

The purpose of the article. Before stating the problem let's consider the main concepts that lie behind recommendations based on collaborative filtering.

Collaborative filtering techniques depend on the triple (User, Item, Rating). This triple means that users express preferences for different items. A preference expressed by a user for an item is called a rating. These ratings can be of different forms, for example like/dislike, differently scaled integer or real numbers.

The main material research. The set of all rating triples forms a sparse matrix referred to as the ratings matrix. The matrix has n rows, where n is the number of Users and m columns, where m is the number of Items. Each element of the matrix is either a certain rate that reflects a user's reaction on an item or nothing in case when a user has no opinion of an item (table 1).

User-item rating matrix form

		Items				
		Item 1	Item 2	Item 3		Item m
Users	User 1	r11	-	r13		r1m
	User 2	-		r23		r2m
	User n	rn1	rn2	rn3		-

Source: developed by authors

The fundamental assumption behind collaborative filtering (CF) is that if some user is agree about the opinion of other users on some set of items, then he or she will likely agree about other items that has not been rated yet.

User-user CF is a straightforward algorithmic interpretation of the core conceptual assumption of collaborative filtering: find other users whose past rating behavior is similar to that of the current user and use their ratings on other items to predict what the current user will like.

Besides the rating matrix, a user-user CF system requires a similarity function:

$$s : U \times U \rightarrow R, \quad (1)$$

To generate recommendations for a user u_i , CF predicts ratings for items not yet rated by user. Predicted rating is usually computed as weighted average of ratings where similarities are used as the weights.

$$\pi_{ij} = \frac{\sum_{k \neq i} R_{kj} w_{ik}}{\sum_{k \neq i} w_{ik}}, \quad (2)$$

where π_{ij} - is the predicted rating of item j for user i ;

R_{kj} - ratings of item j by user k ;

w_{ik} - similarity between user i and k .

Once predictions have been computed, the recommendation is formed as top N items that have the highest predicted rating.

It is worth mentioning that formula (2) in fact has mostly theoretical meaning while to be used in actual recommending engines it is the subject to different manipulations. The

most common manipulations are subtracting the user's mean rating that compensates for the situation when some users tend to give constantly higher or lower ratings than others; normalize user ratings to z-scores by dividing the offset from mean rating by the standard deviation of each user's ratings, thereby compensating for both users differing in rating spread and mean rating [4].

Another point is how to estimate user-user similarity function. One pretty straightforward approach is to use simple correlation between rows of User-item rating matrix (see table 1). But as matrix becomes more sparse (and it always does when number of items grows substantially), the less informative correlation is and it becomes a real problem when we have millions of items whilst average number of rated items by a certain user is measured by dozens or even less.

Another problem we face with user-user CF is that user-user similarity matrix has extremely large dimensions and size as well. Say we have 10M users, which is not that much for modern online trading systems. In this case the size of user-user similarity matrix can be estimated as 10M times 10M times 8 (as we store 8 bytes in each cell) divided by 2 as it is enough to have only upper diagonal values) that yields over 363 Pb.

The size problem can be somehow solved by switching to sparse matrices and in case of quite sparse data it really helps but the problem with computing complexity that is $O(n^2)$ still persists.

For the purposes of recommendations making and solve problems mentioned above in this article we propose to use Jaccard similarity measure. With respect to recommendation making users similarity can be estimated as follows:

$$J(u_i, u_j) = \frac{|u_i \cap u_j|}{|u_i \cup u_j|}. \quad (3)$$

Here $|u_i \cap u_j|$ stands for number of items equally rated by two users;

$|u_i \cup u_j|$ - total number of items rated by at least one of the users.

In case of binary ratings (likes/dislikes) Jaccard similarity measure behaves like Cosine similarity that well fits our goal even for quite sparse data. A bit different situation is observed when the rates have certain scale, say 1-5 or 1-9. In this case Jaccard similarity measure behaves quite aggressively in the sense that it does not account for the rates difference unlike for example correlation and distinguish exactly two states: rates are equal or rates are not equal.

As a workaround of this problem we propose to supplement each rate provided by user with certain range of rates. For example if we have some item rated with 3 and 4 by two different users original Jaccard similarity measure would consider them as completely

different and add zero to the numerator in formula (3).

Substitution of original rates with respective ranges allows adjusting Jaccard similarity measure to be less aggressive. For example, if we have five point scale and introduce the range of width three we get the following results (table 2).

So, as one can see from table 2 if users' rates differ by one point the proposed approach (for given 5 point scale and range of length 3) generates similarity of $\frac{1}{2}$, if rates' difference is 2 – the similarity is $\frac{1}{5}$ and if difference is 3 or more we get zero similarity exactly like if we'd been using the original Jaccard similarity formula.

One can easily see that for given range of length (Rg) and ranks' difference (Δ_r) the similarity of two different points (p_1, p_2) can be calculated as follows:

$$sim(p_1, p_2) = \frac{\max(Rg - \Delta_r(p_1, p_2), 0)}{Rg + \Delta_r(p_1, p_2)}, \quad (4)$$

Table 2

Adjusted Jaccard similarity measure

Scale	User 1 rate	User 2 rate	User 3 rate	User 1 Range	User 2 Range	User 3 Range
1				X		
2	X			X	X	
3		X		X	X	X
4			X		X	X
5						X
Jaccard Similarity						
	Original			Adjusted		
	User 1	User 2	User 3	User 1	User 2	User 3
User 1	1	0	0	1	1/2	1/5
User 2	0	1	0	1/2	1	1/2
User 3	0	0	1	1/5	1/2	1

Source: developed by authors

whereas original Jaccard similarity approach considers the similarity of points (p_1, p_2) like:

$$sim(p_1, p_2) = \begin{cases} 1, & p_1 = p_2 \\ 0, & p_1 \neq p_2 \end{cases} \quad (5)$$

So, this approach seems to solve the problem of estimating similarities on sparse

data even for non- binary ratings. Another problem that has been posted is the dimensionality problem. To solve this one we propose to apply probabilistic algorithms.

It is worth mentioning that one can find a variety of methods from the machine learning and artificial intelligence literature devoted to dimensionality reduction like clustering, principal component analysis, singular value

decomposition [5, 6] but they are out of scope of this article.

As we led similarity measure to Jaccard similarity it is reasonable to implement probabilistic approach for Jaccard similarity estimation known as MinHash technique.

MinHash (or the min-wise independent permutations locality sensitive hashing scheme) was invented by Andrei Broder (1997), [7] and initially used in the AltaVista search engine to detect duplicate web pages and eliminate them from search results [8].

For our purposes instead of distinct documents we have rows of user-item ratings matrix where original ratings are supplemented with corresponding ranges of ratings (see table 2 as an example).

Let U_1 and U_2 are two different rows from the adjusted user-ratings matrix and h is the hash function that maps each member of U_1 and U_2 into integers.

Let $h_{\min}(U_1)$ is the minimal value we get when (h) is applied to each member of U_1 and $h_{\min}(U_2)$ is the minimal value we get when (h) is applied to each member of U_2 . It can be shown that (for details see [9]):

$$J(U_1, U_2) = \Pr(h_{\min}(U_1) = h_{\min}(U_2)), \quad (6)$$

where $\Pr(\cdot)$ means probability of the event (\cdot).

To estimate this probability we have two options one is to use random permutations from U_1 and U_2 and calculate the frequency when two minhash values were equal.

Another option is to use different hash functions.

It is quite obvious that the more hash functions or permutations we take the less would be the error of Jaccard similarity estimator. For any desired level of error the number of required repeats (permutations or hash functions) can be find out as follows [9]:

$$n = \frac{1}{\varepsilon^2}, \quad (7)$$

where n - is the number of required repeats,

ε - desired level of error.

So, instead of dealing with huge matrices of user-user size we make n computations with original user-item matrix and get sparse user-user similarity matrix.

Conclusions and research prospects.

In the article we investigated typical collaborative filtering techniques, namely user-user CF and encountered that it is the subject of the following flaws:

1. In case of sparse data correlation doesn't work as it starts to account for majority of absent ranks rather than the present ones.

2. Switch to Cosine or Jaccard similarity measures solves the sparse problem but fits well only for binary ratings.

3. Extremely large number of users in the system makes it hard to handle user-user sized matrices even for modern distributed computing power.

To handle these flaws we proposed to substitute ranks with corresponding ranges of ranks that made Jaccard similarity measure more adequate and estimate Jaccard similarities using minhash trick that is supposed to be more efficient for extremely large datasets.

References

1. Harper, F. M. & Li, X. & Chen, Y. & Konstan, J. A. (2005). An economic model of user rating in an online recommender system, in User Modeling 2005, vol. 3538 of Lecture Notes in Computer Science, Springer, August 2005, 307–316,
2. Resnick, P. & Iacovou, N. & Suchak, M. Bergstrom, P. & Riedl, J. (1994) GroupLens: an open architecture for collaborative filtering of netnews,” in ACM CSCW '94, 175–186.
3. Bennett J. & Lanning, S. (2007). The netflix prize, in KDD Cup and Workshop'07.
4. Herlocker, J. & Konstan, J. A. & Riedl, J. (2002). An empirical analysis of design choices in neighborhood-based collaborative filtering algorithms,” Information Retrieval, vol. 5, no. 4, 287–310.
5. Sarwar, B. M. & Karypis, G. & Konstan, J. A. & Riedl, J. T. (2000). Application

of dimensionality reduction in recommender system — a case study,” in WebKDD 2000.

6. Brand, M. (2003). Fast online SVD revisions for lightweight recommender systems, in SIAM International Conference on Data Mining, 37–46.

7. Broder, Andrei Z. (1997). On the resemblance and containment of documents", Compression and Complexity of Sequences: Proceedings, Positano, Amalfitan Coast, Salerno, Italy, June 11-13, 1997 (PDF), IEEE, 21–29.

8. Broder, Andrei Z. & Charikar, Moses & Frieze, Alan M. & Mitzenmacher, Michael (1998), Min-wise independent permutations, Proc. 30th ACM Symposium on Theory of Computing (STOC '98), New York, NY, USA: Association for Computing Machinery, 327–336

9. Leskovec, J. & Rajaraman, A. & Ullman, J.D. (2014). Mining of massive datasets. Cambridge University PressReferences , 476.

Руденський Р. А., Руденська В. В.

Ймовірнісні методи обробки великих даних в моделях рекомендаційних систем на основі колаборативної фільтрації

У статті досліджуються стан та перспективи реалізації рекомендаційних систем в умовах розвитку методів обробки великих даних. Розкриваються основні проблеми, що виникають при впровадженні колаборативної фільтрації для подібних систем, та пропонується підхід для вирішення цих проблем. Пропонований підхід засновано на ідеї розширення матриці власних користувальницьких рейтингів і реалізації алгоритму MinHash, що дозволяє оцінити міру подібності Жаккара.

Ключові слова: рекомендаційні системи, великі дані, колаборативна фільтрація, подібність Жаккара, MinHash.

Руденский Р. А., Руденская В. В.

Вероятностные методы обработки больших данных в моделях рекомендательных систем на основе коллаборативной фильтрации

В статье исследуются состояние и перспективы реализации рекомендательных систем в условиях развития методов обработки больших данных. Раскрываются основные проблемы, возникающие при внедрении колаборативных фильтрации для подобных систем, и предлагается подход для решения этих проблем. Предлагаемый подход основан на идее расширения матрицы собственных пользовательских рейтингов и реализации алгоритма MinHash, что позволяет оценить меру подобия Жаккара.

Ключевые слова: рекомендательные системы, большие данные, колаборативная фильтрация, подобие Жаккара, MinHash.

Рецензент: Метеленко Н. Г. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси, банківська справа та страхування» Запорізької державної інженерної академії, м. Запоріжжя, Україна.

Reviewer: Metelenko N. – Professor, Ph.D. in Economics, Head of Finance, Banking and Insurance Department Zaporizhzhya State Engineering Academy Zaporizhzhya, Ukraine.

e-mail: Natalya381508@rambler.ru

*Стаття подана
27.02.2017 р.*

РОЛЬ ИНВЕСТИЦИЙ В ФОРМИРОВАНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОЙ ЭКОНОМИКИ

В представленной статье рассматриваются вопросы состояния и основные предпосылки развития инвестиционного климата республики, направления и условия развития экономики, возможности ее роста. В статье указано, что вместе с национальными природными, производственными и трудовыми ресурсами иностранные инвестиции, создают высокий совокупный эффект при внедрении прогрессивных технологий, современных методов организации и управления производством. Автором обобщено, что увеличение присутствия частного сектора в отраслях экономики за счет продажи государственной собственности достигается только за счет привлечения профессиональных и стратегических иностранных инвесторов. Для этого в Узбекистане в последние годы реализуется программа по передаче убыточных, низкорентабельных и экономически несостоятельных предприятий по нулевой стоимости инвесторам, которые готовы взять на себя обязательства по восстановлению и созданию на их базе новых современных производственных мощностей.

Ключевые слова: инвестиционный климат, иностранные инвестиции, модернизация экономики, концессии, налоговые льготы.

Постановка проблемы. Приоритетными направлениями инновационного развития Узбекистана на долгосрочную перспективу являются создание новых высокотехнологичных производств, осуществление технологического и технического переоснащения действующих, ввод новых мощностей для переработки местных сырьевых ресурсов и расширение выпуска конкурентоспособной готовой продукции, существенному увеличению объемов экспорта наряду с насыщением внутреннего рынка за счет продукции с высокой добавленной стоимостью. Инвестиционная привлекательность нашей страны обусловлена обширным рынком сбыта и развитой транспортной инфраструктурой, интегрированной в мультимодальную систему коммуникаций Евразии, предопределяющей перспективность инвестиционного и торгово-экономического сотрудничества. Иностранные компании, инвестируя в Узбекистан, получают возможность выхода на 5 крупнейших и наиболее динамично растущих рынков - это страны СНГ с рынком более 300 миллионов человек, Центральной и Восточной Европы, Южной и Юго-Восточной Азии, Ближнего Востока.

Анализ последних исследований и публикаций. Основой правового регулирования в области привлечения иностранных инвестиций в Республики Узбекистан являются закон «Об иностранных инвестициях»; закон «Об инвестиционной дея-

тельности», закон «О гарантиях и мерах защиты прав иностранных инвесторов», а также ряд нормативно-правовых актов, принимаемых в форме решений Президента Республики Узбекистан и постановлений правительства.

По итогам 9 месяцев 2016 Узбекистан освоил 2,65 млрд. долл. иностранных инвестиций прирост составил 11,2% к аналогичному периоду прошлого года. Более 1,8 млрд. долл. из этой суммы составили прямые иностранные инвестиции. В результате доля иностранных инвестиций в общей структуре освоенных инвестиций возросла с 21,1% до 22,3%. С начала года в рамках Инвестиционной программы завершена реализация 100 крупных производственных проектов общей стоимостью 3,7 млрд.долл. [1].

Цель статьи – проанализировать роль инвестиций в формировании конкурентоспособности экономики.

Изложение основного материала исследования. В стране работают свыше 4,9 тыс. предприятий, созданных с участием иностранного капитала более чем из 90 стран. Увеличение присутствия частного сектора в отраслях экономики за счет продажи государственной собственности достигается только за счет привлечения профессиональных и стратегических иностранных инвесторов. Для этого в Узбекистане в последние годы реализуется программа по передаче убыточных, низкорен-

табельных и экономически несостоятельных предприятий по нулевой стоимости инвесторам, которые готовы взять на себя обязательства по восстановлению и созданию на их базе новых современных производственных мощностей. Среди самых активных инвесторов за девять месяцев 2016 года выделяются резиденты Китая, создавшие 78 предприятий, России – 75, Республики Корея – 29, Великобритании – 29, Казахстана – 24, Турции – 24, Индии – 17 [2].

Иностранные инвестиции на территории Республики Узбекистан могут быть осуществлены в таких формах как:

- долевое участие в уставных фондах и имуществе хозяйствующих субъектов;

- создание и развитие хозяйствующих субъектов полностью принадлежащих иностранным инвесторам;

- приобретение имущества, акций, ценных бумаг, долговых обязательства, эмитированных резидентами Республики Узбекистан;

- право на интеллектуальную собственность;

- приобретение концессий, включая разведку, разработку, добычу, использование природных ресурсов;

- приобретение права собственности на объекты торговли и сферы обслуживания, жилые помещения вместе с земельными участками, на которых они размещены, а также права владения и пользования землей (в том числе на основе аренды) и природными ресурсами.

Вместе с национальными природными, производственными и трудовыми ресурсами иностранные инвестиции, создают высокий совокупный эффект при внедрении прогрессивных технологий, современных методов организации и управления производством. Это позволяет поднять их производственную и финансово-хозяйственную деятельность до мировых стандартов [5].

В целом, инвесторы заинтересованы в создании предприятий с иностранными инвестициями, так как таким предприятиям предоставляются налоговые льготы. Предприятие с иностранными инвестициями - это предприятие, в котором доля

иностранного инвестора в уставном капитале составляет не менее 30 %, а размер уставного фонда составляет не менее 150 тыс. долл. США, одним из участников предприятия является иностранное юридическое лицо.

Привлечение иностранных инвестиций в экономику республики в форме создания совместных предприятий является одной из наиболее современных форм организации производства. Инвестиции, осуществляемые в процессе приватизации, в виде ввоза запасных частей и комплектующих к технологическому оборудованию в счет инвестиционных обязательств освобождаются от таможенных платежей (кроме сборов за таможенное оформление) [3].

В переходный период инвестиции становятся важнейшим фактором не только обновления, но и создания новых производств и предприятий. Привлечение иностранных инвестиций должно осуществляться на основе принципов социально-экономической эффективности, экологической и экономической безопасности, поддержания приоритетности государственной структурной и воспроизводственной политики [4]. Опираясь на эти принципы, определяются критерии выбора оптимальных форм инвестиционной деятельности, сфера деятельности и вид продукции, масштабы проекта, стратегическая цель.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Подводя итог сказанному, можно сделать вывод: осуществление рыночных реформ в Узбекистане, включая углубление процессов приватизации, достижение макроэкономической стабилизации и обеспечение устойчивого экономического роста, коренные структурные преобразования в национальном народнохозяйственном комплексе неразрывно связаны с проведением активной инвестиционной политики.

Литература

1. Закон Республики Узбекистан «Об иностранных инвестициях». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.lex.uz

2. Закон Республики Узбекистан «Об инвестиционной деятельности» – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [//www.lex.uz/](http://www.lex.uz/)

3. Закон Республики Узбекистан «О гарантиях и мерах защиты прав иностранных инвесторов» – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.lex.uz/

4. Васильева Е. Р. Государственная поддержка развития частного предпринимательства / Е. Р. Васильева // Потенциал современной науки. – 2016. – № 1 (18). – С. 110-112.

5. Рахимова Д. Н. Инвестиционная деятельность и её роль в экономическом развитии / Д. Н. Рахимова, С. А. Мухитдинова // Россия и мир: экономические, правовые и социальные аспекты развития. – Липецк, 2016. – С. 216-223

Фролов А. В.

Роль інвестицій у формуванні конкурентоспроможної економіки

У представленій статті розглядаються питання стану та основні передумови розвитку інвестиційного клімату республіки, напрямки та умови розвитку економіки, можливості її зростання. У статті зазначено, що разом з національними природними, виробничими і трудовими ресурсами іноземні інвестиції, створюють високий сукупний ефект при впровадженні прогресивних технологій, сучасних методів організації та управління виробництвом. Автором узагальнено, що збільшення присутності приватного сектора в галузях економіки за рахунок продажу державної власності досягається тільки за рахунок залучення професійних і стратегічних іноземних інвесторів. Для цього в Узбекистані в останні роки реалізується програма по передачі збиткових, низькорентабельних і економічно неспроможних підприємств за нульовою вартістю інвесторам, які готові взяти на себе зобов'язання по відновленню і створення на їх базі нових сучасних виробничих потужностей.

Ключові слова: інвестиційний клімат, іноземні інвестиції, модернізація економіки, концесії, податкові пільги.

Frolov A.

The role of investment in formation competitive economy

The presented article deals with the state and the main preconditions for the development of the investment climate in the republic, the directions and conditions for the development of the economy, and the possibilities for its growth. The article points out that, together with the national natural, production and labor resources, foreign investment creates a high cumulative effect when introducing progressive technologies, modern methods of organizing and managing production. The author generalized that the increase in the presence of the private sector in the sectors of the economy through the sale of state property is achieved only through attracting professional and strategic foreign investors. For this purpose, in Uzbekistan in recent years, a program has been implemented to transfer loss-making, low-profit and economically insolvent enterprises at zero cost to investors who are ready to undertake the obligations to restore and create on their basis new modern production capacities.

Keywords: investment climate, foreign investments, modernization of economy, concessions, tax incentives.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка та управління» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Росія.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. in Economics, Head of Economy and Management Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russia.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

References

1. Law of the Republic of Uzbekistan "On Foreign Investments". From: www.lex.uz

2. Law of the Republic of Uzbekistan "On investment activity". From: www.lex.uz/

3. The Law of the Republic of Uzbekistan "On guarantees and measures to protect the rights of foreign investors". From: www.lex.uz

4. *Vasilieva, E. R.* (2016). State support for the development of private entrepreneurship. Potential of modern science, 1 (18), 110-112.

5. *Rakhimova, D. N. & Mukhitdinova, S. A.* (2016). Investment activity and its role in economic development. Russia and the world: economic, legal and social aspects of development. Lipetsk, 216-223.

Статья подана 07.02.2017 г.

ДИФЕРЕНЦІЙНІСТЬ ПІДХОДІВ ДО ОПОДАТКУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СПЕЦИФІКИ

Доведено необхідність диференційних підходів до оподаткування із врахуванням класифікацій і угруповань регіонів, курсу країни та її регіонів на інтеграцію, місцеві особливості та геополітичне розташування регіонів, координування дій державних і місцевих органів управління щодо реформ в оподаткуванні. Означено проблеми у податковій політиці, що слід вирішувати в оподаткуванні економічної діяльності на державному і регіональному рівнях. Запропоновано різноаспектні підходи до оподаткування підприємницької діяльності у регіонах, виходячи із стимулюючої функції податків, необхідності активізації й розвитку економіки регіонів

Ключові слова: Диференційні підходи, оподаткування, специфіка регіонів, інтеграція, координування дій, державні та місцеві органи влади, соціально-економічний розвиток.

Постановка проблеми. Досвід роботи вітчизняних науковців та напрацювання регіональної спільноти доводять, що розроблення диференційних підходів до оподаткування має враховувати:

1. Різні класифікації і угруповання регіонів, в основі яких покладено соціально-економічні показники, а саме [1, с. 155, 156; 2]:

лідери (за сукупністю становища регіонів вище загальнодержавного рівня, розвинуте матеріальне виробництво та сфера послуг; значний обсяг припливу інвестицій; соціальні показники вище нормативних);

високорозвинені (індустріальні регіони з розвинутим матеріальним виробництвом, особливо промисловістю; мають значний людський і фінансовий потенціал; значення показників соціально-економічного розвитку на 10-30% перевищують середні по Україні);

розвинені (характеризуються сукупністю показників, значення яких відрізняється від середніх по Україні на $\pm 10\%$);

проблемні (матеріальне виробництво не отримало достатнього розвитку; дотаційна структура бюджету; недостатній фінансовий потенціал; значення показників соціально-економічного розвитку відрізняється від середніх більш як на 10% у гірший бік).

2. Курс країни та її регіонів на інтеграцію у Європейське співтовариство, який має враховувати рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам членам Європейського співтовариства щодо ста-

лого просторового розвитку [1, с. 157; 3], а саме:

забезпечувати територіальну єдність шляхом більш збалансованого соціального і економічного розвитку регіонів і підвищення їх конкурентоспроможності;

заохочувати розвиток і удосконалювати відносини міста і села;

створювати збалансовані умови транспортного доступу;

розвивати доступ до інформації та знань;

скорочувати збитки, що завдаються навколишньому середовищу;

збільшувати та захищати природні ресурси і природну спадщину;

примножувати культурну спадщину як фактор розвитку;

розвивати енергоресурси в умовах безпеки;

заохочувати до високоякісного туризму;

обмежувати наслідки природних катастроф.

Слід враховувати, що прийняття до уваги цих головних положень щодо стабільності відбувається, виходячи з місцевих особливостей, геополітичного положення і потребує координування дій державних і місцевих органів управління, мобілізації зусиль різних органів управління.

Головним питанням при проведенні будь-якої податкової політики є питання ручного чи автоматичного регулювання, а також доцільності такого втручання в будь-які економічні процеси, що відбува-

ються у державі, та її регіонах та прийнятність для суспільства такого втручання [4, с. 87]. З роками свідомість громадян зростає, що сприятиме підвищенню використання фінансових ресурсів. Тому завдання для вчених-фінансистів полягає в розробці ефективних і водночас прийнятих для більшості громадян варіантів вирішення проблем, що виникають при регулюванні економічних процесів [5, с. 95]. При цьому не останнє значення має не думка вчених, а бажання політиків задовольнити свої амбіції, що не завжди відповідає реальним потребам економіки та її розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показує, що соціально-економічна ситуація Україні породила такі проблеми у податковій політиці, що слід вирішувати [6, с. 107 - 111]:

1. Формування прибуткової частини бюджету залежить від кон'юнктури продукції, що формує пріоритети зовнішньоекономічної діяльності, до якої відносяться металургійна, хімічна, нафтохімічна промисловість. Саме скорочення виробництва у цих галузях – призводить до недофінансування бюджету за рахунок податкових надходжень.

2. Нерівномірний розподіл податкового навантаження, постійні зміни і поправки до Податкового кодексу України унеможливує для підприємців впровадження стратегічних ініціатив розвитку. Такі негативні явища викликають стагнацію економічної діяльності у більшості областей України та вивід доходів у тіньовий сектор економіки, який за оцінками міжнародних спостерігачів складає 50% – 65%.

3. Поза увагою у податковій політиці залишається стимулююча роль податків. Хоча сучасна податкова система України і зорієнтована на норми європейського податкового законодавства, проте характеризується більш фіскальною спрямованістю. Не слід забувати, що стимулююча роль податків полягає не тільки у мінімізації негативного впливу податкової системи на діяльність господарюючих суб'єктів, але й забезпечення виконання державою функцій фінансування соціальних програм держави.

4. Нормативно-правова база оподаткування є складною, неоднорідною, нестабільною та неузгодженою, що не дає достатньо правових гарантій для учасників податкових відносин. Результати неоднозначного тлумачення податкового законодавства негативно позначається на діяльності суб'єктів господарювання та інвестиційній привабливості регіонів України для іноземних інвесторів.

5. Типовою проблемою для України є конфлікти і протистояння між контролюючими органами і платниками податків, що зумовлено низьким рівнем податкової культури, низькою поінформованістю платників про очікувані податкові зміни. Статистика податкових правопорушень свідчить [7, с. 129; 8, с. 245; 9] що більшість з них вчинено не з корисних мотивів і метою ухилення від сплати податків, а через непоінформованість платників податків, відсутність розуміння відповідних положень законодавства, наявність суперечностей між певними нормами законодавства.

6. Спрощена система оподаткування – не сприяє розвитку малого і середнього підприємництва, а його взаємодія з великим бізнесом не допомагає розвиненню країни [10, с. 15]. Якщо в країнах ЄС частка малого і середнього бізнесу у ВВП складає 60%, то в Україні - усього трохи більше 5%. Так встановлений єдиний соціальний внесок на підприємців у 2017 році, навіть, коли вони не отримують доходів привів до того, що у грудні 2016 року закрилось 143,3 тис. фізичних осіб підприємців (ФОП) [11]. У перші 10 днів січня – 34,5 тисячі, що складає разом – 177,8 тис. ФОП. Причому 94% від загальної кількості не отримували доходів від підприємницької діяльності у 2016 році, а 95,5% закритих ФОП - перебували на загальній системі оподаткування.

7. Неефективний механізм розподілу податкових надходжень між центральним і місцевим бюджетами гальмує розвиток економіки в регіонах.

Виходячи з цього необхідно податкове регулювання економічної діяльності, яке переважно відбувається у двох формах [4, с. 68 - 89]: дискретній і недискретній. Дискретна форма являє собою свідоме ре-

гулювання податковою політикою та реформами з метою реальної зміни обсягів виробництва і прискорення економічного зросту, а недискретна – впроваджується автоматично за допомогою вбудованих стабілізаторів.

Зважаючи на те, що національна та регіональні економіки не є ідеальним об'єктом для державного регулювання, та саморегулювання, думки вітчизняних науковців та економістів розділились:

а) деякі економісти виказують вагомі аргументи на користь державного регулювання [12, с. 19], тому, що в державі відсутні достатні передумови для активізації процесів капіталовкладень та капіталотворення;

б) інша група економістів як і західні експерти вважають, що державне втручання неефективне [13, с. 186], частіше шкодить розвитку економіки і досягає лише короточасні політичні переваги;

в) третя – переконує, що на сучасному етапі розвитку вкрай важливим є симбіоз на гнучке поєднання ринкового та державного регулювання економіки [14, с. 40], бо гіперболізація чи абсолютизація якогось із компонентів веде до стагнації чи занепаду господарства.

Щодо останніх податкових реформ в Україні, то уся сучасна диференціація (нові, різні, нетрадиційні дії чи шляхи [15, с. 399]; різниця, відмінність, процес розширення [16, с. 349 -351]) звелася до посиленого навантаження на спрощену систему оподаткування. Існує думка [11, 17], навіть, серед депутатів Верховної Ради України, що нечесний та соціально безвідповідальний великий бізнес фіктивно розпошує і зводе свою діяльність до рівня ФОПів чим загрожує справжнім підприємцям.

Тому **метою даної статті** є пошук різноаспектних підходів до оподаткування підприємницької діяльності у регіонах, виходячи із стимулюючої функції податків, необхідності активізації й розвитку економіки регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні, за дослідженнями науковців, виокремлюють економічно, так і соціально слабкі регіони [18, с. 8], і най-

більш вагомі відмінності розвитку регіонів мають враховуватись при формуванні бюджетно-податкової політики. Саме до них мають відношення особливості соціально-економічного розвитку такі як: існування працenaдлишкових та демографічно проблемних обставин; відмінності у рівнях соціального забезпечення та захисту населення та нерівні умови його проживання; відмінності у податкоспроможності та існування значної кількості дотаційних територій, тіньовий сектор. Проте аналіз регіональних особливостей соціально-економічного розвитку дає підстави стверджувати, що надходження від податку з доходів фізичних осіб та податку на прибуток підприємств до бюджетів усіх рівнів та співвідношення їх рівня із валовою доданою вартістю (ВДВ) на душу населення не доводить прямого зв'язку між економічним розвитком регіону та податковими надходженнями в регіонах [18, с. 10, 11]. Навпаки співставлення рівня податкових надходжень та ВДВ на душу населення у областях показує значні розбіжності, що свідчить про невідповідність, та заниженість обсягів податкових платежів, стягнутих у цих областях, у порівнянні з їх можливостями. Поясненням цьому можуть бути: надмірна кількість податкових пільг у підприємств; штучне заниження рівня рентабельності підприємств; виплата працівникам «неофіційної» зарплати та інше.

Виходячи з вище вказаного, одні [18, с. 8, 10, 11] автори ратують за диференціацію в оподаткуванні ресурсокористування у регіонах. Задля цього необхідно принципово нове розв'язання питання щодо встановлення податкових ставок та методологія формування природо ресурсних платежів, зокрема, - перегляд та розмежування прав власності на природні ресурси між державою та регіонами, а також реформування системи розмірів платежів, впровадження диференційного підходу при оподаткуванні надрокористувачів. оптимізації розподілу цих коштів між бюджетами, виокремлення монопольної, абсолютної (для взаємовідносин між державою та місцевими бюджетами) та диференційної (для внутрішньогалузевого і внутрішнього регіонального вирівнювання) ренти. Другі [19, с.

130 - 155] - за створення спеціальних податкових пільгових режимів для інвестиційної діяльності на засадах заснування особливих територіально-господарських утворень з метою стимулювання й активізації підприємницької діяльності, залучення економічно-активного населення, іноземних інвестицій, поліпшення використання природних ресурсів і таке інше. До податкових пільг в оподаткуванні й кредитуванні схиляється і Тищенко Н.О. [1, с. 165 – 166], котра вважає саме такі заходи складовими механізми реалізації стратегій регіонального розвитку. А от треті [20, с. 102] доводять, що податкова система має включати досить широке коло податків різної цілеспрямованості, оскільки на практиці неможлива реалізація одночасно в одному податку різних його функцій. Прослідковується відсутність взаємозв'язку між податковою системою і розвитком економічної діяльності безпосередньо її суб'єктів [20, с. 105, 106]. А це означає - відірваність податкової системи від господарчої діяльності суб'єктів оподаткування. Тому не дивно, що Україна знаходиться у топ-20 країн, що виводить свої капітали в офшори [20, с. 204], де 90% відтоку капіталу є наслідком мінімізації оподаткування.

Таким чином, наявність розмаїття – це один із аргументів, що забезпечує процес розвитку [21, с. 319 - 321]. Тому, беручи до уваги досвід економічного прогресу німецької економік, в основі якої лежить результат синергії розмаїття та ті принципи оподаткування, що були закладені у ІХХ сторіччі ще Альфредом Маршаллом, а саме: податки слід встановлювати на види діяльності зі зменшеною прибутковістю, щоб субсидіювати види діяльності зі збільшеною. А це означає, що позитивний розвиток здійснюється саме у тих галузях і регіонах, де існує найбільший технічний прогрес, а найвища роль синергії досягається в індустріальних районах.

Звідси сучасна диференціальність до оподаткування у регіонах має ґрунтуватись на розмаїтті:

видів діяльності, що збільшують кількість робочих місць, появу нової професійної роботи, соціально-економічну прибутковість своєї діяльності;

вибору між новітніми технологіями, товарами й організаційними рішеннями, які є провідними, пріоритетними щодо розвитку національної ринкової економіки;

ідей щодо визначення своєї винятковості, специфіки, можливостей конкурувати з іншими територіями і країнами;

населення, її освіти, кваліфікації та толерантності один до одного.

Але, подібне розмаїття має враховувати різні потенціали регіонів, які впливають на рівень економічного розвитку; нерівномірний розподіл по територіях різних видів діяльності; позитивну чи негативну синергію взаємодії різних чинників розвитку. Все це підкреслює необхідність:

диференціації податків, особливо тих, що визначають й впливають на прибутковість, споживання та конкурентоздатність регіонів;

прогресивності та пропорційності податкових ставок, що забезпечить з одного боку стабільність соціальних виплат за постійним накошуванням сукупних доходів та стабілізації сукупного випуску продукції.

Висновки та напрями подальших досліджень. В умовах, коли все більше українців у регіонах все більше починають економити на їжі (у середньому споживання м'яса скоротилося на 10%, риби, фруктів і ягід – на 25 %, овочів – на 6% за останні 2 роки; випікання і покупка хліба – на 15% за останні 4 роки [22]), то це є певним сигналом щодо необхідності диференційного підходу в оподаткуванні. Диференціювати можна різні елементи оподаткування:

1. Ставки деяких податків, таких як податок на прибуток, податок на додану вартість (ПДВ), податок з доходу фізичних осіб (ПДФО) та інші. Спираючись на дослідження фінансистів-аналітиків, що найкращу апроксимацію (точність [15, с. 64]) можна досягати, коли зміни сягають у інтервалі найближчих один до одного значень [23], то можна сподіватись, що, навіть, розбіжність у 1% в оподаткуванні - стане певним стимулом для соціальних очікувань і змін у життєдіяльності регіонів.

2. Звільнити від ПДВ (чи встановити нульову ставку) продаж товарів соціально-

го вжитку та більш розповсюджені продукти споживання, що наповнюють сьогодні мінімальну продуктову корзину громадян. І це слід робити, бо в країні продовжується збідніння населення. За даними Інституту демографічних досліджень Національної академії наук України, 58% населення України у 2015 році знаходились за межею бідності, у порівнянні з 2014, коли ця цифра сягала – тільки 28,6% [24]. А якщо до цих фактів додати ще кількість не врахованих та соціально не влаштованих біженців та тимчасово переміщених осіб з непідконтрольних територій Донбасу й Криму, то така тенденція продовжує бути економічно і соціально небезпечною.

3. Обкладання усіх суб'єктів оподаткування за однаковими ставками, як доказ світовий досвід оподаткування - є економічно не вигідним. І це має відношення як до ресурсних платежів, так і до усіх інших. Вже доведено роками незалежного існування податкової системи України, що функціонування прямолінійної шкали ПДФО, ПДВ, податку на прибуток – не є стимулюючим аспектом ні для розвитку економіки України, ні для вкладання іноземного капіталу. Більш того, регресивна дія ПДВ та механізм перекладання податків – дуже суттєво відбивається як раз на соціальному благополуччі населення України у регіонах. Тому диференціація цих податків має рухатись у бік прогресивного оподаткування в прямому й переносному (розповсюдженому) значенні.

4. В регіонах, що знаходяться найближче й примикають до зон проведення антитерористичних операцій (АТО), мають бути введені спеціальні регламенти оподаткування, що стосуються як загальнодержавних податків і зборів, так і місцевих. Теж саме має відношення і до тих територій, що знаходяться в індустріальних, екологічно небезпечних зонах. Бо це є нонсенсом, коли населення, на території якого виробляється електроенергія, добувається вугілля, знаходиться небезпечно хімічне і подібне виробництво - платить такі ж самі податки на ці продукти (наприклад, ПДВ на надані послуги зі споживання електроенергії) й при цьому потрапляють у зони забруднення та негативного впливу на

здоров'я, що виникають при їх виробництві.

Напрями подальших досліджень будуть спрямовані на виокремлення певних градацій в оподаткуванні регіонів в залежності від соціально-економічних тенденцій, що відбуваються в останні роки, особливо тих територій, що примикають до зон проведення АТО.

Література

1. Ефективність управління в процесі реформування: макро- і мікроекономічний аспекти: Колективна монографія / За наук. ред. проф. Родіонової І.Ф. – К: ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК», 2012. – 364 с.
2. *Заєць Т. А.* Оцінка діючих механізмів регулювання регіонального розвитку України // Економіка і регіон / Т. А. Заєць. – Полтава. – 2003. - №1(1). – С. 61 – 64.
3. Основополагающие принципы устойчивого пространственного развития Европейского континента. – Йоханнесбург: СЕМАТ, 2002. – 25 с.
4. *Новак А. Я.* Як підняти українську економіку: Монографія. – Вид. 5-е, доп. – К: «Інпрес», 2015. – 432 с.
5. *Бланкарт Шарль.* Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки \ Пер. з нім. С.І. Терещенко та О.О. Терещенка. Передмова та наук. редагування В.М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – 654 с.
6. *Кашпур Л. М.* Удосконалення податкової політики в умовах розвитку громадянського суспільства в Україні / Л. М. Кашпур: дисертація на здобуття наук. ступеня канд. з держ. управління за спеціальністю 25.00.02 – механізм державного управління. – К: Національна академія держ. управління при Президентові України, 2016. – 207 с.
7. *Печуляк В. П.* Державна податкова політика в Україні: організаційно-правові аспекти здійснення: монографія / В. П. Печуляк. – К: Вид-во КНТЕУ, 2005. – 167 с.
8. *Скоропад І. С.* Взаємовідносини платників податків із податковими органами / І. С. Скоропад, І. В. Гук // Науковий вісник НЛТУ України. - 2010. – Вип 20.8. – С. 244 – 247.
9. *Калінеску Т. В.* Причини та тенденції ухилення від сплати податків / Т. В. Калінеску, А. Ю. Ширяєва // Наукові вісті Далівського університету. Електронне наукове видання Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.– 2013. - № 10. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

10. *Льяшенко В. А.* Наслідки і проблеми застосування спрощеної системи оподаткування в Україні / В. А. Льяшенко // *Держава і регіони. Сер. Економіка і підприємництво.* – 2014. - №3. – С. 13 – 18.

11. *Острікова Т.* Складність спрощеної системи / Т. Острікова // *Об'єднання самопоміч.* – 2 лютого. - №2(19), 2017. – С. 5.

12. *Завгородня О. О.* Фіскальні ресурси держави та їх роль в активізації інвестиційних процесів / О. О. Завгородня, В. М. Тарасевич // *Фінанси України.* – 2000. - №3. – С. 18 - 25.

13. *Бальцерович Л.* Свобода і розвиток: економіка вільного ринку [пер. з польськ. А. Павлишин] / Л. Бальцерович. – Львів: «Арсенал», 2000. – 332 с.

14. *Галиця І.* Деякі аспекти економічної політики на сучасному етапі // *Економіка України.* – 2000. - №4. – С. 40 - 43.

15. *Concise Oxford English Dictionary.* Edited by C. Soanes, A. Stevenson. - New York: Oxford University Press, 2009. – 1681 p.

16. *Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / Редкол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.* – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.

17. *Соболев Е.* «Був у податковій свого району...» / Е. Соболев // *Об'єднання самопоміч.* – 2 лютого. - №2(19), 2017. – С. 5.

18. *Пилипів В. В.* Регіональні особливості становлення та розвитку межбюджетних відносин в Україні / В. В. Пилипів: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спеціальністю 08.10.01 – розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. – К: НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України, 2005. – 21 с.

19. *Івашко О. А.* Фінансовий механізм реалізації спеціальних режимів інвестиційної діяльності в Україні: монографія / О.А. Івашко. – Луцьк: Волин. мистецька агенція «Терен», 2011. – 220 с.

20. *Проблеми розвитку фінансової системи України та шляхи їх вирішення: монографія / М. І. Карлін, Ю. В. Шуляк, А. В. Кулай та [ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Карліна.* – Луцьк: Вежа-Друк, 2014. – 364 с.

21. *Райнерт Ерік С.* Як багаті країни збагатіли і чому бідні країни лишаються бідними / Ерік С. Райнерт. – К.: Темпора, 2015. – 444 с.

22. *Українці все більше економлять на еде // Наш край. Всеукраїнська газета.* №2(15), 27 января – 9 февраля 2017. – С. 4.

23. *Гриньова В. М.* Інвестування / Обгрунтування доцільності інвестування: підручник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, О.

П. Коюда. – К.: Знання, 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/investuvannya/obgruntuvannya_dotsilnosti_investuvannya

24. *В стране стало в два раза больше бедных // Днепровский металлург.* – №44 (929), 11 ноября 2016. – С. 2.

References

1. Efficiency of management in the process of reformation: macro- and microeconomic aspects: monograph (2012). Rodionova I.F. (Eds.). Kyiv.: HEE "University of Economy and Right "Step", 364.

2. *Zaets, T. A.* (2003). An estimation of operating mechanisms of adjusting the regional development of Ukraine. *Economy and region*, 1, 61 – 64.

3. *Fundamental principles of steady spatial development of the European continent* (2002). Johannesburg: SEMAT, 25.

4. *Novak, A. J.* (2015). How to heave up the Ukrainian economy: monograph. K: "Inpres", 432.

5. *Blankart, Sharl* (2000). State finances in the conditions of democracy: Prelude of financial science. K.: "Lybid", 654.

6. *Kashpur, L M.* (2016). Improvement of tax policy in the conditions of development the civil society in Ukraine. Dissertation of the candidate degree for specialty 25.00.02 - Mechanism of State administration. - K: The National Academy of State Management at President of Ukraine, 207.

7. *Pechuliak, V. P.* (2010). Public tax policy in Ukraine: organize and right aspects of realization: monograph, 167.

8. *Skoropad, I. S.* (2010). Mutual relations of taxpayers with the tax organs. *The Scientific Bulletin NLTU of Ukraine*, 20.8, 244 - 247.

9. *Calinescu, T. V.* (2013). Reasons and tendencies of avoiding tax. *The Scientific news Dahl University. Electronic scientific edition of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*. 10. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

10. *Iliashenko, V. A.* (2014). Consequences and problems of application the simplified system of taxation in Ukraine. *The State and regions. Vol. Economy and enterprise*. 3, 13 – 18.

11. *Ostrikova, T.* (2017). Complication of the simplified system. *Association Samopomich*. 2 February, 2(19), 5.

12. *Zavgorodnia, O. O. & Tarasevich, V. M.* (2000). Fiscal resources of the state and its role in activation of investment processes. *Finances of Ukraine*. 3, 18 – 25.

13. *Balcerovich, L.* (2000). Freedom and development: economy of free market. Lviv: "Arsenal", 332.

14. *Galycia, I.* (2000). Some aspects of economic policy on the modern stage. Economy of Ukraine. 4, 40 – 43.

15. Concise Oxford English Dictionary (2009). Soanes C. & Stevenson A. (Eds.). New York: Oxford University Press, 1681.

16. Economic encyclopedia: In three volumes (2000). Vol.1. Mochernyi (Eds.). K.: Publishing center "Academy", 864.

17. *Sobolev, E.* (2017) I "was in a tax department of my district". Association Samopomich. 2 February, 2(19), 5.

18. *Pylypiv, V. V.* (2005). Regional features of becoming and development of budget relations. Manuscript of candidate degree for specialty 08.10.01 - Placing of productive forces and regional economy. K: NAS of Ukraine. Study Council of productive forces in Ukraine, 21.

19. *Ivashko, O. A.* (2011). Financial mechanism of realization the special modes of

investment activity in Ukraine: monograph. Lutsk: Volynsk artistic agency "Teren", 220.

20. *Karlin, M. I (Eds.) & Shuliak, J. V. & Kulai F. V. & others* (2014). Problems of development the financial system of Ukraine and ways of its decision: monograph. Lutsk: Tower-printing, 364.

21. *Rainer, Erick S.* (2015). As rich countries were enriched... and why poor countries remain poor. K.: Tempora, 444.

22. Ukrainians all more economy on food. (2017). Our region. Ukrainian newspaper. 2(15), 27 January - 9 February, 4.

23. *Grinyova, V. M. & Koyuda, V. A. & Lepeyko, T. I. & Koyuda, A. P.* (2008). Investing / Ground the expediency of investing. Kyiv: Knowledge. Retrieved from: http://pidruchniki.com/investuvannya/obgruntuvannya_dotsilnosti_investuvannya

24. In country became at two times more poor's. (2016). The Dnepr Metallurgy. 44 (929), 11 November, 2.

Калинеску Т. В.

Дифференциальность подходов к налогообложению региональной специфики

Доказана необходимость дифференциальных подходов к налогообложению с учетом классификаций и группировок регионов, курса страны и ее регионов на интеграцию, местных особенностей и геополитического расположения регионов, координирования действий государственных и местных органов управления относительно реформ в налогообложении. Выделены проблемы в налоговой политике, которые следует решать в налогообложении экономической деятельности на государственном и региональном уровнях. Предложены разноаспектные подходы к налогообложению предпринимательской деятельности в регионах, исходя из стимулирующей функции налогов, необходимости активизации и развития экономики регионов.

Ключевые слова: дифференциальные подходы, налогообложение, специфика регионов, интеграция, координирование действий, государственные и местные органы власти, социально-экономическое развитие.

Calinescu T.

Difference of version to taxation of regional specific

It is argument the necessity of the differential version to taxation taking into account classifications and grouping of regions, course of country and its regions on integration, local features and geopolitical location of regions, coordinating of actions of public and local organs of management in relation to reforms of taxation. It is distinguished the problems in a tax policy, which it is necessary to decide in taxation of economic activity on the state and regional levels. The different aspects are offered to taxation of entrepreneurial activity in regions, what are coming from the stimulant function of taxes, necessity of activation and development of economy of regions.

Keywords: differential approaches, taxation, specific of regions, integration, coordinating of actions, public and local organs of power, socio-economic development.

Рецензент: Кучерова Г. Ю. – доктор економічних наук, професор кафедри «Облік та оподаткування» Класичного приватного університету, м. Запоріжжя, Україна.

Reviewer: Kucherova G. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor of Account and Taxation Department the Classic Private University, Zaporizhzhya, Ukraine.

e-mail: kucherovahanna@gmail.com

Статья подана
12.02.2017 г.

УДК 657.012.1

АБДУЛЛАЕВА М. Н.

АНАЛИЗ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ НА ОСНОВЕ ПОВЫШЕНИЯ ЕГО ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА В УЗБЕКИСТАНЕ

В статье рассматриваются факторы, определяющие стратегическую эффективность промышленных предприятий, критерии и пути инвестиционного обеспечения их устойчивого развития. При интенсивной трансформации инновационной деятельности в определяющий фактор устойчивого развития эффективным средством повышения конкурентоспособности промышленного предприятия является использование инновационного потенциала. Устойчивое развитие предприятия обеспечивается возможностями аккумулирования ресурсов в инновационной сфере, их рациональным использованием в рамках выбранных приоритетов, то есть повышением инновационного потенциала. Современная модель устойчивого развития предприятий предполагает системную интеграцию научно-технической сферы в процессы экономического и социального развития.

Ключевые слова: промышленные предприятия, инновационное развитие (потенциал), устойчивое развитие, инвестиционное обеспечение, стратегия.

Постановка проблемы. Главным фактором мировой экономической динамики последних десятилетий является широкое использование инноваций. Ориентация на интеллектуальные, а не сырьевые ресурсы позволяет обеспечивать высокие темпы экономического роста, сохранять естественную экосистему, уменьшать число вредных и опасных производств, достигать непротиворечивых экономических, экологических и социальных целей, гарантирующих самоподдерживающееся, сбалансированное развитие. На сегодняшний день общепризнанным на государственном уровне является утверждение, что повышение конкурентоспособности национальной экономики Узбекистана на мировом рынке невозможно без активизации инновационных процессов.

Анализ последних исследований и публикаций. Среди факторов, определяющих стратегическую эффективность предприятий, главное место в настоящее время приобретает уровень внедрения инноваций, вызывающих принципиальное обновление технологии производства, выпуск новых видов продукции. Возможности инновационного развития определяются не только финансовым состоянием и характеристиками ресурсного потенциала предприятия, уровнем развития инновационной инфраструктуры в регионе, но и,

прежде всего, существующими методами управления.

Цель статьи – проведение анализа факторов устойчивого развития промышленного предприятия на основе повышения его инновационного потенциала в Узбекистане.

Изложение основного материала исследования. Инновационная деятельность, как наиболее перспективный вид изменений, который вносит наибольший вклад в повышение эффективности деятельности предприятия, может служить базисным фактором развития. Уровень развития и динамизм инновационной сферы – науки, новых технологий, наукоемких отраслей и предприятий, активно внедряющих нововведения обеспечивают основу устойчивого экономического роста. При интенсивной трансформации инновационной деятельности в определяющий фактор устойчивого развития эффективным средством повышения конкурентоспособности промышленного предприятия является использование инновационного потенциала. Устойчивое развитие предприятия обеспечивается возможностями аккумулирования ресурсов в инновационной сфере, их рациональным использованием в рамках выбранных приоритетов, то есть повышением инновационного потенциала. Современная модель устойчивого развития предприятий предполагает системную интеграцию

научно-технической сферы в процессы экономического и социального развития. В то же время процесс повышения инновационного потенциала национальными предприятиями, рассматриваемый как необходимая предпосылка устойчивого развития, сталкивается с отсутствием формализованного аппарата принятия эффективных решений инновационного характера и оценки их последствий.

На наш взгляд, критериями устойчивого развития современного промышленного предприятия являются:

- высокий инновационный потенциал, соответствующий требуемым темпам развития;
- способность предприятия управлять объектами интеллектуальной собственности в соответствии со стратегическими целями развития;
- возможность внедрения инновационной технологии с учетом перспектив развития предприятия;
- возможность повышения устойчивости развития предприятия на основе реструктуризации.

Одним из важных условий формирования инновационного потенциала предприятия является наличие планирования и постановка адекватных целей инновационной деятельности, применительно к которым требуется использование конкретных измерителей (стоимостных, натуральных), долгосрочность намерений, достижимость, синергизм. Зачастую инновационная деятельность на предприятиях представляет собой достаточно напряженный и конфликтный процесс, реализующийся в форме преодоления сопротивления персонала изменениям и необходимости приложения дополнительных усилий. Лояльность сотрудников любой организации к нововведениям увеличивается, если они знакомы с ее главными целями (стратегией) и представляют свой вклад в ее реализацию.

Стратегию устойчивого развития можно определить как модель действий, необходимых для обеспечения устойчивого развития предприятия на основе выбора критериев повышения его инновационного потенциала. Таким образом, реализация

стратегии представляет собой управляемый процесс повышения инновационного потенциала предприятия в соответствии с поставленными текущими и стратегическими целями устойчивого развития. Формирование стратегии устойчивого развития предусматривает выбор и обоснование направлений инновационной деятельности, объема и структуры инновационных проектов, сроков их выполнения, оценку состояния организационных структур управления нововведениями. Процесс выбора наиболее рациональной стратегии устойчивого развития в конкретных хозяйственных условиях основывается на результатах оценки всех форм инновационной деятельности, проявляющихся в нововведениях различных типов.

Наиболее важными факторами эффективности стратегии устойчивого развития являются:

- инновационный потенциал, направления и масштабы реализации возможных и потенциально эффективных нововведений, готовность предприятия к внедрению инноваций;
- гибкие организационные формы, позволяющие сочетать децентрализацию управления, необходимую для эффективного освоения нововведений, и централизацию, необходимую для разработки инновационных технологий;
- процессы обучения, обеспечивающие накопление специфических компетенций в результате опыта, анализа внешних и внутренних факторов и явлений, освоения новых технологий;
- наличие ресурсов, отвечающих потребностям устойчивого развития, и создание возможностей для будущего предприятия.

Применение разработанных инструментов обеспечения устойчивого развития предприятия на основе формирования и использования системы мониторинга инновационного потенциала на практике позволяет обоснованно пересмотреть стратегические ориентиры деятельности предприятия по внедрению инноваций и получить экономический эффект, выражаемый в обеспечении устойчивого развития предприятия, укреплении его позиций на рын-

ке, повышении эффективности его функционирования.

Развитие инновационной деятельности требует реализации комплекса различных мероприятий, составляющих основу инновационного процесса, начиная с генерации новых идей и развития кадрового потенциала и кончая финансовым, материально-техническим, информационным, законодательным, методологическим и организационным обеспечением [1, с. 30-34].

Наряду с этим возможности инновационного развития предприятия связаны с состоянием инновационной инфраструктуры и инновационного потенциала систем более высокого уровня. Внедрение инноваций предполагает перестройку основных и вспомогательных процессов предприятия, требует изменения размера и структуры себестоимости, амортизационных отчислений, изменяет внешние и внутренние логистические, маркетинговые процессы и процессы управления.

Рассматривая организационный аспект инновационного потенциала, следует указать на то, что инновационная деятельность всегда сопряжена с риском, который обусловлен рядом факторов, воздействие которых нельзя заранее точно определить. В общем виде риск в инновационной деятельности можно определить как вероятность потерь, возникающих при вложении средств в производство новых товаров и услуг, в разработку новой техники и технологий, которые, возможно не найдут ожидаемого спроса на рынке.

Инвестиционная деятельность тесно связана с объектами инвестиционной деятельности, которыми являются вновь создаваемые или модернизируемые основные фонды, оборотные средства в отраслях и сферах народного хозяйства, ценные бумаги, целевые денежные вклады, научно-техническая продукция, другие объекты собственности, включая имущественные права и права на интеллектуальную собственность. В свою очередь, эффективность инвестиционной деятельности промышленного предприятия, естественно определяется степенью улучшения экономики отрасли в более благоприятную сторону, что в свою очередь прямым образом

влияет на дальнейшее совершенствование инвестиционного процесса.

Одним из путей инвестиционного обеспечения развития промышленных предприятий могло бы стать размораживание основной части доходов от экспорта сырья, находящейся в настоящее время в резервах, вследствие чего недофинансируются инфраструктура и высокие технологии.

Для повышения эффективности инвестиционной деятельности промышленных предприятий целесообразно использовать стратегический подход, позволяющий значительно усилить их инвестиционную привлекательность в рамках ряда показателей (по стадиям жизненного цикла; по показателям прибыльности и эффективности; по уровню перспективности их развития). Необходимо отметить, что основной целью инвестиционно-инновационного развития является выпуск конкурентоспособной продукции. Для увеличения объемов спроса на реализуемую конкурентоспособную продукцию стратегия должна базироваться на четырех составляющих: производство, инвестиции, модернизация производства, развитие и расширение научно-технического потенциала (рис. 1).

Стратегическая инвестиционно-инновационная деятельность предприятия предполагает формирование последовательных, проникающих друг в друга пяти основных факторов: оценка финансового и производственного состояния предприятия; отбор инновационных проектов; планирование параметров инновационного мониторинга и прогнозирование внедрения инновационных проектов; анализ текущей и перспективной инновационной деятельности; стратегическая ориентация. Проведенный мониторинг предоставит возможность учитывать конъюнктуру рынка, влияние инфляции на внутреннюю и внешнюю среду. Устойчивое развитие на основе повышения инновационного потенциала является необходимым условием эффективной деятельности любого хозяйствующего субъекта, так как использование инноваций позволяет эффективно реализовывать ресурсы промышленного предприятия.

Оценка ресурсных возможностей реализации инновационных технологий, включающая выбор варианта технологической инновации для внедрения с учетом анализа перспектив новой технологии на рынке и рассмотрения альтернативных вариантов, позволит эффективно использовать ресурсы предприятия для обеспечения устойчивости его развития.

Для современных промышленных предприятий характерна постоянная потребность в трансформации, выражающаяся в реализации различных реструктуриза-

ционных процессов. Реструктуризация проводится не только для преодоления кризисного положения предприятия, а также для своевременной и эффективной адаптации предприятия к изменяющимся условиям рыночной конъюнктуры. В настоящее время процессы реструктуризации, равно как и инновационная деятельность, являются постоянной составляющей устойчивого развития промышленного предприятия.

Рис. 1. Модель стратегического инвестиционно-инновационного развития промышленного предприятия

Источник: разработано автором

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Вышеперечисленные предложения по обеспечению устойчивого развития на основе повышения инновационного потенциала на практике позволят обоснованно пересмотреть стратегические ориентиры промышленного предприятия и повысить его устойчивость, выражаемую в изменении уровня инновационного потенциала, укреплении позиций предприятия на рынке, повышении его эффективности функционирования.

Литература

1. *Кремков М.* Факторы инновационного развития национальной экономики / М. Кремков, С. Воронин, А. Умаров // Рынок, деньги и кредит. – 2010. - №8. - С. 30 – 34.
2. *Шаисламова М. Р.* Повышение конкурентоспособности предприятия в условиях глобализации / М. Р. Шаисламова, С. А. Ибрагимова. Материалы науч.-методического семинара на тему «Развитие сферы информационно-коммуникационных технологий в республике Узбекистан в условиях модернизации национальной экономики». – Ташкент, 2013. – С.175-176.
3. *Насырходжаева Д. С.* Формирование конкурентной стратегии промышленных предприятий на отраслевых рынках / Д. С. Насырходжаева. – Ташкент.: ФАН, 2010. – С.66.
4. *Постюшков А. В.* Модифицированная схема стратегической безубыточности / А. В. Постюшков // Экономический анализ. Теория и практика. – М.: ООО «ИД Финансы и кредит». – 2009. - № 32. – С. 2-5.
5. *Денисова А. Л.* Управление конкурентоспособностью промышленного предприятия: аспекты качества / А. Л. Денисова, Т. М. Уляхин / Под науч. ред. д-ра экон. наук, проф. А.Л. Денисовой. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2006. – 120 с.

6. Аналитический доклад Центра экономических исследований. 2016 г.». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.cer.uz

7. *Фролов А. В.* Развитие малого бизнеса как один из основополагающих факторов обеспечения занятости в Республике Узбекистан / А. В. Фролов // Векторы развития современной науки. – 2016. - № 1 (3). – С. 166-168.

References

1. *Kremkov, M. & Voronin, S. & Umarov, A.* (2010). Factors of innovative development of the national economy. Market, money and credit. 8, 30 - 34.
2. *Shaismatova, M. R. & Ibragimova, S. A.* (2013). Increase of competitiveness of the enterprise in the conditions of globalization. Materials of the scientific-methodological seminar on "Development of the sphere of information and communication technologies in the Republic of Uzbekistan in the conditions of modernization of the national economy", T., 175-176.
3. *Nasyrkhodzhaeva, D. S.* (2010). Formation of a competitive strategy of industrial enterprises in the sectoral markets. T: FAN, 66.
4. *Postyushkov, A. V.* (2009). Odified scheme of strategic break-even. J. "Economic analysis. Theory and Practice ". Moscow: ID Finance and Credit, 32, 2-5.
5. *Denisova, A. L. & Ulyakhin, T. M.* (2006). Management of the competitiveness of an industrial enterprise: quality aspects / Under scientific. Ed. Dr. econ. Sciences, prof. Denisova. Tambov: Publishing house of Tamb. State. Tech. University, 120.
6. Analytical report of the Center for Economic Research. 2016". From: www.ser.uz
7. *Frolov, A. V.* (2016). The development of small business as one of the fundamental factors of employment in the Republic of Uzbekistan. Vectors of the development of modern science, 1 (3), 166-168.

Абдуллаева М. Н.

Аналіз сталого розвитку підприємства на основі підвищення його інноваційного потенціалу в Узбекистані

У статті розглядаються фактори, що визначають стратегічну ефективність промислових підприємств, критерії та шляхи інвестиційного забезпечення їх сталого розвитку. При інтенсивної трансформації інноваційної діяльності у визначальний фактор сталого розвитку ефективним засобом підвищення конкурентоспроможності промислового підприємства є використання інноваційного потенціалу. Сталий розвиток підприємства забезпечується можливостями акумулювання ресурсів в інноваційній сфері, їх раціональним використанням в рамках обраних пріоритетів, тобто підвищенням інноваційного потенціалу. Сучасна модель сталого розвитку підприємств передбачає системну інтеграцію науково-технічної сфери в процеси економічного і соціального розвитку.

Ключові слова: промислові підприємства, інноваційний розвиток (потенціал), сталий розвиток, інвестиційне забезпечення, стратегія.

Abdullaeva M.

Analysis of sustainable development of the enterprise on the basis of increasing its innovative potential in Uzbekistan

The article examines the factors that determine the strategic efficiency of industrial enterprises, the criteria and ways of investment support for their sustainable development. With the intensive transformation of innovation activity into the determining factor of sustainable development, the use of innovative potential is an effective means of increasing the competitiveness of an industrial enterprise. Sustainable development of the enterprise is provided by the possibilities of accumulating resources in the innovation sphere, their rational use within the chosen priorities, that is, by raising the innovative potential. The modern model of sustainable enterprise development presupposes the system integration of the scientific and technical sphere into the processes of economic and social development.

Keywords: industrial enterprises, innovative development (potential), sustainable development, investment provision, strategy.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка та управління» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Російська Федерація.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. in Economics, Head of Economy and Management Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russia.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Стаття подана
28.12.2016 р.*

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В РАЗВИТИИ МАЛОГО БИЗНЕСА И ЧАСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

В представленной статье рассматриваются вопросы государственно-управленческой роли в развитии малого бизнеса и частного предпринимательства. Малый бизнес выполняет важную роль в национальной экономике, непосредственно воздействует на экономический рост, способствует ускорению практического применения достижений научно-технического прогресса, обеспечению рынка товарами необходимого качества, созданию дополнительных рабочих мест, создает возможности для устранения социально-экономических проблем. Становится очевидным, что дальнейшее развитие национальной экономики должно основываться, прежде всего, на интенсивном развитии частного предпринимательства, в силу того, что данный сектор является базисом.

Ключевые слова: государственно-управленческая деятельность, экономическая политика, частное предпринимательство, нормативно-правовая база, налоговое бремя, налоговая политика.

Постановка проблемы. Эффективность экономических преобразований определяется характером воздействия со стороны государства на развитие экономических процессов. Оно находит непосредственное выражение не только в законодательстве, но и в управленческой деятельности, в методах ее практической реализации.

В настоящее время государственно-управленческая деятельность включает:

- разработку и реализацию политики, отражающуюся в государственных программах;
- установление и эффективное проведение в жизнь правовых и организационных основ хозяйственной жизни;
- управление предприятиями и учреждениями государственного сектора;
- регулирование функционирования различных объектов негосударственного сектора;
- координация функционирования государственного и приватизированного секторов сельского хозяйства;
- обеспечение реализации прав (включая их охрану) и обязанностей физических и юридических лиц в сфере государственного управления;
- осуществление государственного контроля и надзора за работой управляемой и регулируемой сфер [5].

Анализ последних исследований и публикаций. Малый бизнес выполняет важную роль в национальной экономике,

непосредственно воздействует на экономический рост, способствует ускорению практического применения достижений научно-технического прогресса, обеспечению рынка товарами необходимого качества, созданию дополнительных рабочих мест, создает возможности для устранения социально-экономических проблем. Становится очевидным, что дальнейшее развитие национальной экономики должно основываться, прежде всего, на интенсивном развитии частного предпринимательства, в силу того, что данный сектор является тем базисом, на основе которого возможно ускоренное экономическое развитие [1].

Действующая в Республике Узбекистан нормативно-правовая база содержит значительный перечень налоговых льгот, предоставляемых в целях интенсификации развития частного предпринимательства, а также обеспечивающих расширение экспортного потенциала субъектов малого бизнеса. В частности, на основании утвержденных Президентом Республики Узбекистан указов «О мерах по дальнейшему совершенствованию системы правовой защиты субъектов предпринимательства», «О дополнительных мерах по стимулированию развития микрофирм и малых предприятий» и целому ряду других нормативно-правовых актов осуществляется контроль над степенью вмешательства, осуществляемого органами государственной вла-

сти в отношении частного предпринимательства. Принимаются интенсивные меры, обеспечивающие существенное упрощение отчетности для предпринимателей [3].

Цель статьи – проанализировать экономическая роль государства в развитии малого бизнеса и частного предпринимательства.

Изложение основного материала исследования. В соответствии с законодательством индивидуальные предприниматели освобождены от уплаты фиксированного налога за нанятых работников, являющихся выпускниками профессиональных колледжей, в течение двенадцати месяцев с даты окончания ими колледжа. Вместе с тем, предусматривается создание на базе инспекций по регистрации субъектов предпринимательства при хокимиятах городов единых центров по оказанию государственных услуг субъектам предпринимательства по принципу «одно окно», которые начали функционировать с 1 января 2016 года.

Реализуемая правительством республики целенаправленная работа по снижению налогового бремени, упрощению порядка налогообложения и механизма предоставления субъектами предпринимательства финансовой отчетности предоставила дополнительные возможности для улучшения финансового состояния многих предприятий.

Создание условий для оптимального взаимодействия между различными приграничными территориальными образованиями требует системного подхода и полного учета многообразия направлений и форм межрегиональных хозяйственных связей. В частности, крайне важно рассмотреть вопрос о разработке комплекса статистических показателей, на основе которых можно проанализировать динамику изменений в системе межтерриториальных взаимодействий, а также изучить проблему повышения эффективности между приграничными хозяйственными комплексами при переходе к рыночным отношениям и в процессе

их развития. Эти и подобные вопросы исследуются в специальных разделах регионалистики, названных нами приграничной экономикой и приграничной экологией. Автор предлагает также сконцентрировать внимание на важных и в то же время малоизученных научных направлениях, таких, как, приграничная социология и приграничная статистика. Таким образом, в данной статье рассматривается широкий спектр актуальных проблем функционирования и развития территориальных приграничных социально-экономических и экологических систем в условиях формирования развитых рыночных отношений.

Среди наименее изученных проблем теории региональной, в том числе межрегиональной экономики, как в теоретическом, так и в практическом аспекте являются проблемы анализа межрегиональных социально-экономических и экологических взаимодействий и взаимосвязей между приграничными регионами различных государств. Учитывая актуальность создания условий для оптимального взаимодействия между приграничными территориальными образованиями разных стран, в монографии рассматриваются разнообразные вопросы развития приграничной экономики, т.е., иначе говоря, вопросы эффективного развития приграничных регионов.

Россия как крупнейшая по занимаемой площади страна мира имеет также и очень протяженную границу. Наша страна граничит с большим числом государств, как дружественных в настоящее время с РФ (Беларусь, Казахстан, Китай), так и с государствами, у которых с Россией серьезные проблемы и разногласия как политического, так и экономического характера (Украина, Прибалтийские государства).

Все это определяет актуальность и значение исследования воспроизводственной системы в приграничных регионах. Учитывая значительное количество находящихся на территории РФ регионов, имеющих приграничный статус, а также

разнообразие политических, экологических, социальных и экономических условий и факторов развития приграничных территорий целесообразно интенсифицировать процесс изучения особенностей функционирования экономики приграничных регионов и выявления общих тенденций и закономерностей их развития.

Анализ состояния налоговой политики в сфере малого и частного предпринимательства показывает, что предпринятые меры способствовали расширению инвестиционной деятельности, обеспечению тенденции роста розничного оборота, стимулированию роста численности действующих предприятий в сфере малого и частного предпринимательства. Правовое воздействие на субъекты предпринимательства осуществляется исключительно в судебном порядке, что способствует свободной деятельности собственников и инновационного развития страны [2].

Доля малого бизнеса и частного предпринимательства в формировании ВВП выросла за период с 2000 года с 31% до 56,7%. В настоящее время в этой сфере экономики трудится более 77 % всего занятого населения. По оценке Всемирного банка, Узбекистан вошел в первую десятку стран, достигших улучшения деловой среды.[4]

Создание рабочих мест и обеспечение занятости населения является одним из важнейших приоритетов социально-экономического развития Узбекистана, что представляется необходимым условием повышения уровня и качества жизни народа. При создании новых рабочих мест нужно обязательно учитывать основные демографические тенденции, которые включают в себя возрастную структуру населения, являющуюся важным фактором в обеспечении занятостью. В нашей стране данный вопрос поднят на уровень государственной политики, сформированы правовые и организационные основы обеспечения занятости населения. Закреплены основы государственной политики по обеспечению занятости населения, реализации его трудовых прав.

Наряду с этим практическую эффективность демонстрирует Программа созда-

ния рабочих мест и обеспечения занятости населения, разрабатываемая в стране в разрезе отраслей и регионов и ежегодно утверждаемая парламентом. Данная программа, вобравшая в себя усилия государственных органов, бизнеса и институтов гражданского общества, способствует обеспечению занятости с учетом особенностей демографического развития, трудоустройства молодежи, впервые вступающих на рынок труда, текущих и перспективных потребностей рынка труда, спроса на рабочую силу.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Из вышеизложенного становится очевидным, что принимаемые органами государственной власти нормативно-правовые документы создают по своему совокупному эффекту наиболее благоприятные условия деятельности для предпринимателей. Предпринятые меры позволили оградить предпринимателей от нецелесообразных многочисленных проверок со стороны различных органов власти, при этом за счет упорядочения процесса оформления частных фирм и предприятий. Именно такая политика будет способствовать устойчивому росту национальной экономики, обеспечению гарантированной занятости и повышению благосостояния населения.

Литература

1. Указ Президента Республики Узбекистан «О мерах по обеспечению надежной защиты частной собственности, малого бизнеса и частного предпринимательства, снятию преград для их ускоренного развития». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.press-service.uz
2. Указ Президента Республики Узбекистан «О мерах по дальнейшему совершенствованию системы правовой защиты субъектов предпринимательства». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.lex.uz
3. Указ Президента Республики Узбекистан «О дополнительных мерах по стимулированию развития микрофирм и малых предприятий». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.lex.uz

4. Аналитический доклад Центра экономических исследований. 2016 г.». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.cer.uz

5. Фролов А. В. Развитие малого бизнеса как один из основополагающих факторов обеспечения занятости в Республике Узбекистан / А. В. Фролов // Векторы развития современной науки. – 2016. - № 1 (3). – С. 166-168.

References

1. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On measures to ensure reliable protection of private property, small business and private entrepreneurship, removal

of barriers for their accelerated development". From: www. Press-service.uz

2. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On measures to further improve the legal protection of business entities". From: www.lex.uz

3. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On additional measures to stimulate the development of micro-firms and small enterprises". From: www.lex.uz

4. Analytical report of the Center for Economic Research. 2016 ". From: www.ser.uz

5. Frolov, A. V. (2016). The development of small business as one of the fundamental factors of employment in the Republic of Uzbekistan. Vectors of the development of modern science, 1 (3), 166-168.

Васильєва О. Р.

Економічна роль держави в розвитку малого бізнесу і приватного підприємництва

У представленій статті розглядаються питання державно-управлінської ролі в розвитку малого бізнесу і приватного підприємництва. Малий бізнес виконує важливу роль в національній економіці, безпосередньо впливає на економічне зростання, сприяє прискоренню практичного застосування досягнень науково-технічного прогресу, забезпечення ринку товарами необхідної якості, створення додаткових робочих місць, створює можливості для усунення соціально-економічних проблем. Стає очевидним, що подальший розвиток національної економіки має ґрунтуватися, перш за все, на інтенсивному розвитку приватного підприємництва, в силу того, що даний сектор є базисом.

Ключові слова: державно-управлінська діяльність, економічна політика, приватне підприємництво, нормативно-правова база, податковий тягар, податкова політика.

Vasilieva E.

Economic role of the state in the development of small business and private entrepreneurship

The presented article deals with the issues of the state-management role in the development of small business and private entrepreneurship. Small business plays an important role in the national economy, directly influences economic growth, accelerates the practical application of scientific and technological progress, secures the market with goods of the required quality, creates additional jobs, and creates opportunities for eliminating social and economic problems. It becomes obvious that further development of the national economy should be based, first of all, on the intensive development of private entrepreneurship, because this sector is the basis.

Keywords: state-management activity, economic policy, private business, regulatory framework, tax burden, tax policy.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій, м. Іжевськ, Росія.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. in Economics, head of Economy Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russian Federation.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

*Стаття подана
18.02.2016 г.*

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВ

В статті проаналізовано стан та тенденції капіталізації вітчизняних підприємств та визначено основні фактори, що перешкоджають впровадженню вартісно-орієнтованого управління. Розкрито сутність та основні характеристики капіталізації, показано взаємозв'язок капіталізації з вартістю бізнесу. Уточнено класифікацію капіталізації за різними видами і формами. Обґрунтовано концептуальні положення механізму управління капіталізацією підприємств. Розкрито принципи, методи, інструменти, факторами, що впливають на капіталізацію підприємств. Наведено методи оцінки капіталізації для публічних і непублічних компаній. Розроблено комплекс заходів щодо зростання капіталізації підприємств, а саме: підвищення ефективності діяльності підприємства, вдосконалення нормативно-правового законодавства та поширення стимулюючих механізмів державного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності; фінансова реструктуризація підприємства на основі IPO; підвищення соціальної активності та відповідальності.

Ключові слова: капіталізація, підприємства, механізм управління капіталізацією, класифікація, фактори, методи оцінки капіталізації, ринкова вартість.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації ринків, зростання конкуренції, посилення концентрації капіталу та динамічних змін зовнішнього середовища велике значення має сталий розвиток підприємств реального сектору економіки. В системі стратегічних і фінансових цілей розвитку підприємств перевага віддається зростанню їх капіталізації, що виступає одним з ключових показників інвестиційної привабливості. Капіталізація є не тільки відображенням ринкової вартості акцій, але і інтегральної оцінки стійкості компанії, прибутковості та конкурентоспроможності. Однак процес збільшення рівня капіталізації вимагає використання сучасних інструментів та механізмів управління, що дозволяють оцінити вплив факторів на зміни вартості підприємств. Для вітчизняних підприємств реального сектору економіки характерним є обмеженість джерел капіталізації у зв'язку з високим рівнем збитковості (34,3 % за січень-вересень 2016 р. [9]), зношеності основних засобів (76,9% у 2015 р. [9]), невисокою часткою нематеріальних активів (2-5% у вартості бізнесу [12, с. 26]), нерозвиненістю фондового ринку. Все це вимагає вдосконалення механізму управління капіталізацією підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні положення капіталізації розкрито в наукових працях А. Маршалла, А. Дамодарана [2], Д. Нор-

тона, Р. Каплана, Б. Стюарта, Ф. Еванса, Дж. Фрідмана, Д. Келлі, Дж. Кейнса, Т. Коупленда [10], К. Скотт Марк, І. Стюарт, Дж. Тобіна, А. Томпсона, Дж. Стрікленда. Загальні концептуальні основи капіталізації підприємств стали предметом дослідження та аналізу вітчизняних вчених, серед яких Б. Андрушківа, І. Булеєв, Н. Брюховецька [3], В. М. Геєць [4], А. Гриценко [1, 4], О. Кендюхов, М. Козоріз [5], О. Кузьміна, А.Ю. Могилова [6]. Віддаючи належне доробку учених, слід зазначити, що забезпечення ефективності діяльності підприємств зумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на обґрунтування методологічних засад розвитку механізму управління капіталізацією підприємств та методів її оцінки.

Мета статті полягає у формуванні механізму управління капіталізацією підприємств в контексті зростання вартості.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах динамічних змін ринкової економіки критерієм успішності діяльності підприємства є зростання його вартості. При прийнятті рішень менеджери і власники все більше орієнтуються на збільшення капіталізації підприємства. Ефективність вартісно-орієнтованого управління (VBM) підтверджується світовим досвідом, зокрема Німеччини, Ірландії, Швейцарії, Австрії, Британії, Франції, де більше половини великих компаній використовують цей підхід. Підприємства, які викорис-

товують принципи VBM-управління, мають перевагу над підприємствами аналогічних галузей бізнесу через використання більш ефективної системи організації бізнесу, зокрема: підвищення прозорості щодо створення і руйнування вартості на підприємстві (87%); більш ефективне використання ресурсів (82%); збільшення дохідності акцій порівняно з конкурентами (73%); орієнтація на довгострокову, а не миттєву вигоду (68 %) [13]. Для українських підприємств характерним є низький рівень впровадження концепції VBM, лише 5 % досліджуваних підприємств розраховують вартісно-орієнтовані показники [11, с. 78]. Основні фактори, що перешкоджають впровадженню VBM на вітчизняних підприємствах є: нерозвинутість фондового ринку; закритість суб'єктів бізнесу; неста-

більність законодавства та політичної ситуації в країні. Незважаючи на зміни розвитку фондового ринку, вдосконалення корпоративного управління, зокрема процедури проходження лістингу в нормативно-правовому законодавстві, рівень капіталізації вітчизняних підприємств залишається низьким порівняно з розвиненими країнами. Незважаючи на зростання ринкової капіталізації у % до ВВП протягом 2011-2014 рр. з 13,66 до 29,21 % станом на кінець 2015 р. відбулось її різке зниження до 3,21 % (рис. 1). Основною причиною такого положення є прийняттям Комісією низки рішень, внаслідок чого було зупинено торгівлю цінними паперами деяких лістингових компаній на всіх фондових біржах [7, с. 25].

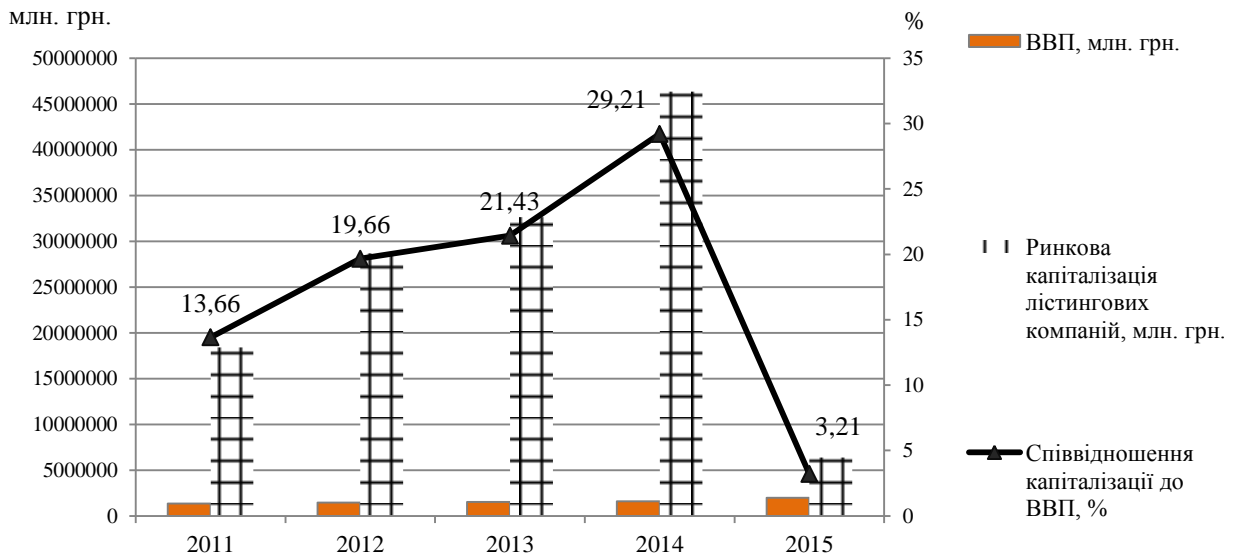

Рис. 1. Динаміка співвідношення капіталізації до ВВП країни

Джерело: узагальнено авторами на підставі [7, с. 26; 9]

Капіталізація лістингових компаній фондового ринку станом на 31.12.2015 року становила 63,49 млрд. грн., що менше на 86,13% порівняно з даними станом на 31.12.2014 року (457,61 млрд. грн.) [7, с. 24]. Результати дослідження показали, для більшості вітчизняних підприємств з найвищою ринковою капіталізацією простежується зниження її рівня на кінець 2015 року (табл. 1).

Рішення проблем забезпечення сталого розвитку вітчизняних підприємств в

умовах нестабільності вимагає посилення уваги і наявності нових підходів до розробки стратегії управління капіталізацією. Вихідним початком є дослідження ряду аспектів: уточнення понять капіталізації; обґрунтування форм та видів капіталізації; визначення факторів, що впливають на ринкову капіталізацію; обґрунтування фінансових методів управління капіталізацією; вибір методів оцінки капіталізації.

ТОП 20 емітентів з найбільшою ринковою капіталізацією, млрд. грн.

№ з/п	Найменування емітента	на кінець I кв. 2015 р.	на кінець IV кв. 2015 р.	зміна з початку року, %
1	ПАТ «Укрнафта»	15028,02	10482,62	-30,25
2	ПАТ «Північний гірничозбагачувальний комбінат»	20906,53	9763,42	-53,30
3	ПАТ «ДНІПРОАЗОТ»	6 820,72	8 438,01	23,71
4	ПАТ «Ужгородський Турбогаз»	2 807,16	5 800,00	106,61
5	ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	2 860,56	4 639,43	62,19
6	ПАТ «Укрсоцбанк»	2 650,46	4 461,46	68,33
7	ПАТ «МОТОР СІЧ»	5 605,21	4 058,95	-27,59
8	ПАТ «Укртелеком»	2 882,50	2 842,57	-1,39
9	ПАТ «ІННОВАЦІЙНО-ІНЖИНІРИНГОВА КОМПАНІЯ «БУДФІНКОНСАЛТИНГ»	2 040,17	2 040,05	-0,01
10	ПАТ «Металургійний комбінат «Азов-сталь»	3 242,47	1 776,49	-45,21
11	ПАТ «Дніпровагонмаш»	1 996,30	1 696,85	-15,00
12	ПАТ «ДЕК Центренерго»	2 771,98	1 683,18	-39,28
13	ПАТ «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча»	2 165,40	1 670,12	-22,87
14	ПАТ АБ «Південний»	979,65	976,45	-0,33
15	ПАТ «Донбасенерго»	511,53	354,6	-30,68
16	ПАТ «КІЇВОБЛЕНЕРГО»	572,48	353,97	-38,17
17	ПАТ «Комерційний банк «Союз»	352,8	352,8	0,00
18	ПАТ «ЕК «Одесаобленерго»	60,67	301,92	397,64
19	ПАТ «ГАСкомбанк»	165	299,42	81,47
20	ПАТ АКБ «Індустріалбанк»	254,02	259,56	2,18

Джерело: узагальнено авторами на підставі [7, с. 25]

Теорія капіталізації є похідною від теорій вартості (трудова, витрат, корисності, граничної корисності, цінності), капіталу (факторів виробництва, грошова, фізичного і людського капіталу, маржинальна, граничної продуктивності) і вартісного управління (теорії управління вартістю підприємства, концепції маркетингу, орієнтованого на вартість, концепції акціонерної вартості). У сучасній економічній науці та практиці капіталізацію розглядають з двох точок зору: 1) капіталізація як процес перетворення прибутку в капітал; 2) капіталізація як оцінка вартості будь-якого активу (підприємства, земельної ділянки, цінних паперів), що приносить економічну вигоду.

Згідно з термінологічним словником Д.М. Розенберга, капіталізація - це процес перетворення «чогось» в капітал; загальна сума, на яку компанія випустила цінні папери; загальна сума коштів, інвестованих

власниками в компанію (підприємство) [8, 75]. Звідси, засобами капіталізації можуть виступати прибуток, частина чистого прибутку або дивіденди. Прибуток - це різниця між капіталізацією і декапіталізацією активу, під якою розуміється проїдання капіталу як втрати, які не призведуть до отримання доходів в майбутньому і, відповідно, створення вартості підприємства.

Залежно від сфери використання терміна капіталізація можна виділити наступні її характеристики: еквівалент вартості бізнесу – поточна вартість власного капіталу підприємства; накопичення власного капіталу за рахунок знову сформованих доходів або їх частини; спосіб оцінки ефективності діяльності; аналіз структури власності; трансформація доходів в капітал; процес, результатом якого є додана вартість або підвищення фінансової стійкості і ділової активності підприємства.

Капіталізація проявляється в зростанні ринкової вартості підприємства, на яку впливають фінансові і нефінансові фактори створення вартості. Вона є результатом трансформації доходів або їх частини в капітал, внаслідок якої відбувається на-

копичення капіталу довгострокового характеру - нарощування необоротних активів за рахунок довгострокових джерел фінансування (власного капіталу і довгострокових зобов'язань) (рис. 2).

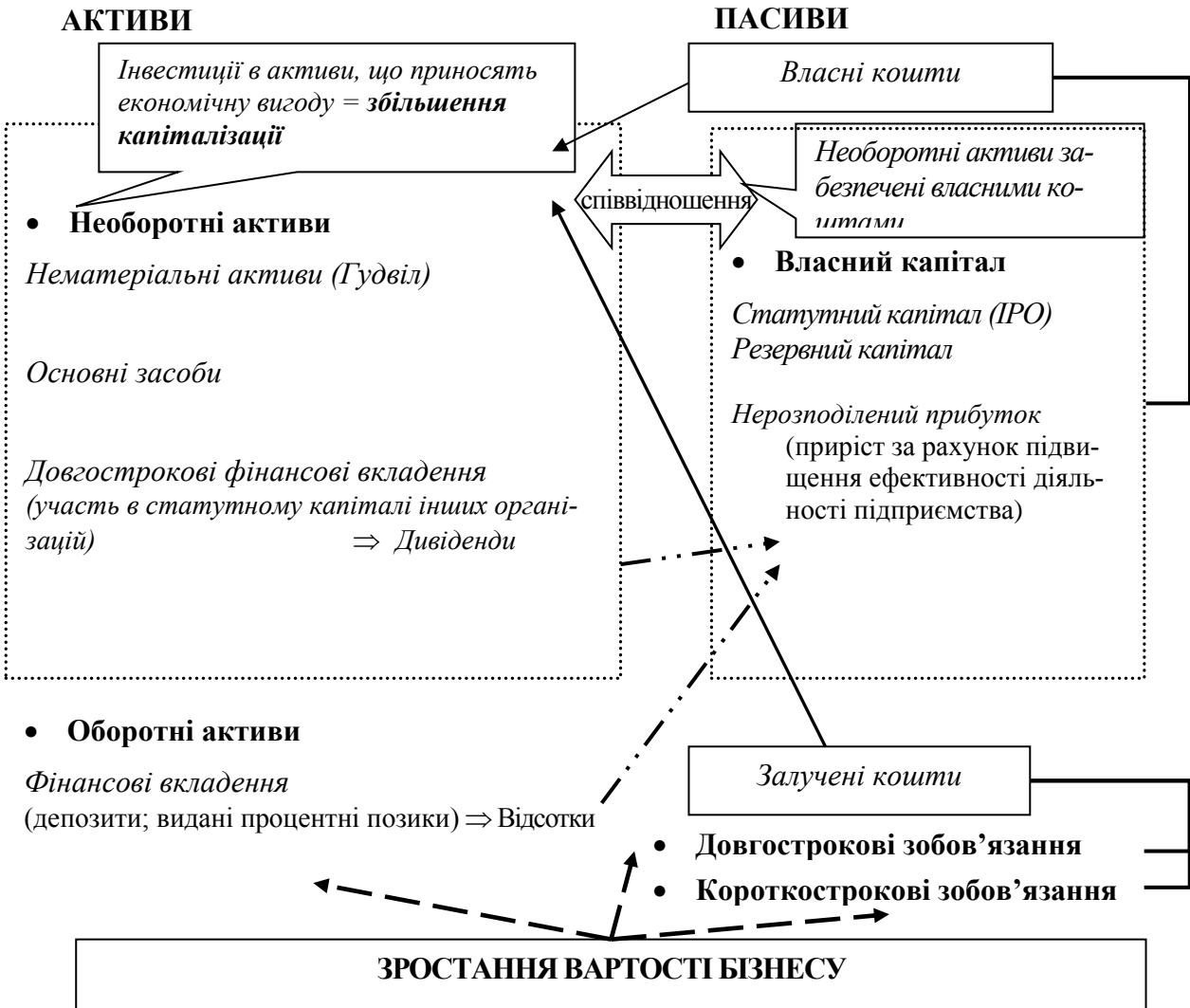

Рис. 2. Взаємозв'язок капіталізації і вартості бізнесу
Джерело: розроблено авторами

Множинність підходів до капіталізації і формам її прояву свідчить про багатогранність цього економічного явища і обумовлює необхідність його класифікації за такими ознаками: рівень агрегування, об'єкт капіталізації, форма, спосіб оцінки, траєкторія руху, характер змін, спосіб формування, одиниця виміру.

За критерієм агрегування капіталізацію слід розглядати за різними рівнями: підприємство, ринок, регіон, країна. Капіталізація підприємства в широкому сенсі являє собою нарощування довгострокових

активів і пасивів за рахунок зовнішніх джерел фінансування та реінвестування прибутку, а в вузькому - приріст власного капіталу підприємства. Капіталізація фондового ринку (фіктивна) визначається як сумарна ринкова вартість акцій всіх підприємств, що входять до лістингу або сумарна вартість довгострокових (капітальних) активів, задіяних на ринку. На рівні регіону капіталізація характеризується сумарною вартістю активів довгострокового характеру економічних суб'єктів різних

організаційно-правових форм та форм власності.

Найбільш поширеною є класифікація капіталізації за об'єктом, зокрема капіталізація активів - абсолютне і відносне збільшення необоротних активів; пасивів - збільшення довгострокового капіталу в джерелах фінансування; витрат - переведення частини поточних витрат до витрат капітального характеру; доходів - їх повне або часткове реінвестування. Прикладом капіталізації витрат можуть бути витрати на рекламу, які відносяться до поточних витрат, однак в результаті таких витрат формується конкурентна перевага – бренд.

Залежно від способу формування слід розрізняти пряму і зворотну капіталізацію. Пряма капіталізація проявляється в процесі перетворення залучених ресурсів в вартість, що приносить економічну вигоду. Зворотна капіталізація проявляється в збільшенні капіталу за рахунок перетворення доданої вартості.

За формою прояву капіталізація може бути реальна, маркетингова (нематеріальна), ринкова (фіктивна). Реальна капіталізація проявляється як збільшення власного капіталу в результаті здійснення діяльності підприємства. Ринкова (фіктивна) капіталізація є результатом здійснення фондових операцій, для її оцінки використовуються котирування акцій, отже, вона має місце лише в акціонерних товариствах, що емітують акції і випускають їх у вільний обіг. На відміну від реальної маркетингова (нематеріальна) капіталізація досягається за рахунок активної маркетингової політики та характеризує зростання ринкової вартості підприємства на основі генерування доходів від нематеріальних активів (підвищення ринкової вартості бренду, торгової марки; відображення в балансі вартості ноу-хау, гудвілу, інтелектуальної діяльності). На сучасному етапі значення маркетингової капіталізації також зростає, що обумовлює необхідність розробки методик оцінки нематеріальних активів.

Залежно від способу оцінки слід розрізняти балансову, ринкову, розрахункову, статичну, динамічну капіталізації. У першому випадку оцінка капіталізації проводиться за балансовою вартістю довгостро-

кових активів / пасивів, перш за все, необоротних активів, власного капіталу і довгострокових зобов'язань. Враховуючи, що балансові оцінки найчастіше містять не всю інформацію про реальний потенціал капіталізації, для оцінки останньої використовують ринкові інструменти. Класичним прикладом ринкової оцінки капіталізації є добуток курсової вартості акцій на їх кількість. Для підприємств, які не є акціонерним товариством або не працюють на фондовому ринку, поряд з балансовими оцінками, використовують розрахункові методи визначення капіталізації за допомогою мультиплікаторів. Статична капіталізація розглядається за двома аспектами: 1) накопичений рівень капіталізації станом на дату складання балансу; 2) котирування цінних паперів(станом на певну дату) за результатами біржового фіксингу. Динамічна капіталізація передбачає оцінку капіталізації в динаміці, розрахунок темпів її зміни, графічну ілюстрацію, побудову тренда і траєкторії зміни капіталізації.

З позиції траєкторії руху виділяють зростаючу капіталізацію та декапіталізацію. Складання динамічного ряду, оцінка динамічної капіталізації і побудова тренда дозволяють визначити траєкторію зміни капіталізації, яка може бути позитивною і негативною. Позитивна динаміка і зростаюча траєкторія свідчать про зростаючу капіталізацію. Негативна динаміка і знижуюча траєкторія свідчать про декапіталізацію.

Залежно від характеру змін капіталізація може бути стійкою та дискретною. Стійка капіталізація послідовно простежується протягом декількох часових періодів. Дискретна капіталізація характеризується чергуванням позитивної капіталізації, стагнації і декапіталізації.

В динамічних умовах ринкового середовища та високої конкуренції важливим є питання щодо формування механізму управління капіталізацією підприємства на коротко- та довгострокову перспективу. Механізм управління капіталізацією представляє собою сукупність методів та інструментів, які використовуються для вирішення завдань, пов'язаних з формуванням і використанням капіталу з метою

максимізації ринкової вартості і забезпечення сталого розвитку підприємств. В загальному вигляді механізм управління капіталізацією наведено на рис. 3.

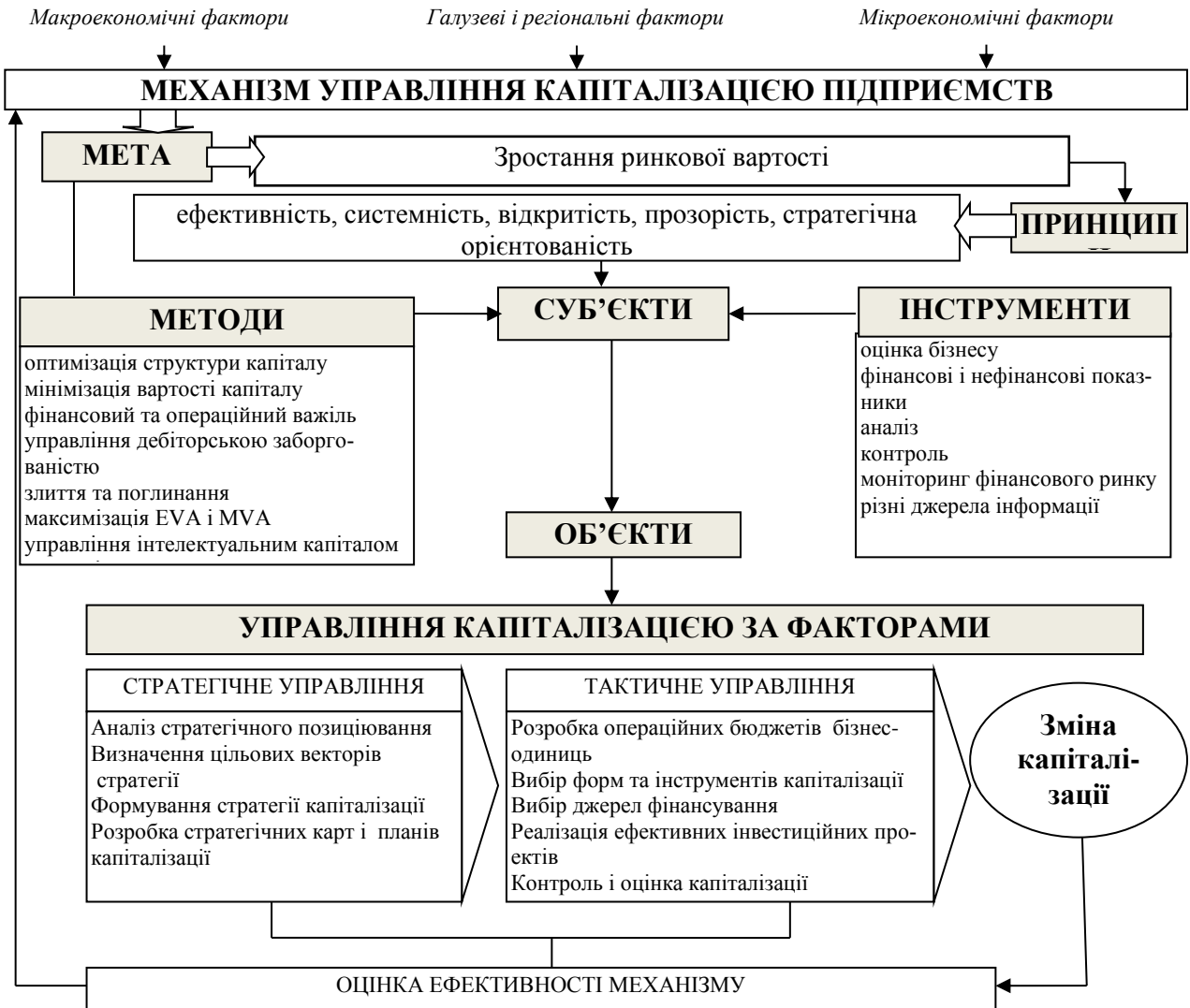

Рис. 3. Механізм управління капіталізацією підприємств
Джерело: розроблено авторами

Розуміння особливостей діяльності вітчизняних підприємств дозволяє сформулювати основні концептуальні положення механізму управління капіталізацією:

по-перше, механізм повинен бути націлений на досягнення головної мети – зростання ринкової вартості підприємства;

по-друге, управління капіталізацією має тісний взаємозв'язок з бізнес-моделлю, оскільки бізнес-модель фокусується на створенні цінності, а капіталізація - на використанні існуючої цінності, створеної бізнес-моделлю, і забезпечення конкурентоспроможності;

по-третє, методологічним базисом

цього механізму є принципи ефективності, системності, відкритості, прозорості, стратегічної орієнтованості;

по-четверте, механізм управління капіталізацією повинен бути адаптивним до змін ключових факторів: макроекономічних, галузевих та регіональних, мікроекономічних (табл. 1). Ключовими факторами управління капіталізацією є ціна продукції, структура капіталу, форма власності, очікування інвесторів і акціонерів. Наприклад, зростання ціни на ресурси призводить до зниження ринкової капіталізації, частка власних і залучених коштів впливає на величину чистої вартості активу.

Фактори, що впливають на капіталізацію підприємств

Найменування	Показники	Результат впливу
Макроекономічні фактори	Відсоткова ставка, ВВП, дефлятор ВВП, рівень безробіття	Вплив опосередкований, носить довгостроковий характер.
Галузеві і регіональні фактори	Рівень сприятливості інституційного середовища, середньогалузевий рівень рентабельності продажів, рентабельності чистих і оборотних активів, рівень галузевого ризику, дохід економічних суб'єктів, рівень розвитку інфраструктури, потреба в продукції галузі	Вплив опосередкований, носить середньостроковий характер. Аналіз факторів необхідний для оцінки перспектив розвитку галузі в цілому
Мікроекономічні фактори	Обсяг продажів, рівень соціальної активності підприємства, рівень професійності менеджерів, синергетичний ефект диверсифікації, частка ресурсів, що мають стратегічне значення, частка прибутку для виплати дивідендів, рівень інтеграції бізнесу	Фактори, що безпосередньо впливають на капіталізацію підприємств, необхідні для здійснення поточного аналізу стану підприємства і перспектив його розвитку в майбутньому

Джерело: розроблено авторами

Крім того, необхідно враховувати такі фактори, як асиметричність ринкової інформації та циклічність економічного розвитку підприємства.

Формування ефективного механізму управління капіталізацією передбачає використання спеціальних методів і інструментів. Методом управління капіталізацією підприємств є існуючий або вибраний менеджментом напрямок впливу на конкретний об'єкт з метою генерування вартості підприємства, що приймає форму її ринкової капіталізації. Вплив середньо- і довгострокових циклів на капіталізацію підприємств обумовлює необхідність вибору методів залежно від стадії життєвого циклу підприємства. Так, на стадії економічного зростання перевага віддається таким методам, як мінімізація вартості капіталу, забезпечення ефективності довгострокових інвестицій, фінансування інновацій, максимізація EVA і MVA, реструктуризація шляхом злиття і поглинання, забезпечення ефективності фінансової діяльності, ефективне управління кредиторською і дебіторською заборгованістю, ефективна інвестиційна політика, формування інтелектуального капіталу підприємства. В умовах спаду найбільш придатними методами управління капіталізацією є реструктуризація заборгованості, тимчасова відмова від виплат дивідендів, відмова від залу-

чення короткострокових кредитів.

Результатом управління капіталізацією є приріст вартості підприємства, що виражається в зростанні капіталізації. Тому система управління капіталізацією підприємств повинна розглядатися нерозривно від оцінки капіталізації, яка може проводитися за різними методами (табл. 2). Найбільш складно оцінити капіталізацію непублічних компаній, акції яких не обертаються на фондовому ринку. При оцінці їх капіталізації використовуються коефіцієнти, розраховані на основі даних публічних акціонерних товариств (ПАТ).

Результати оцінки капіталізації підприємств використовуються менеджерами та акціонерами для виявлення впливу факторів на зміни вартості підприємств та розробки заходів щодо її зростання. Основними заходами зростання капіталізації підприємств є:

1. Підвищення ефективності всіх сфер діяльності підприємства. Для цього необхідна для активізації інвестиційної діяльності, що вимагає пом'якшення грошово-кредитної політики, зокрема розширення інвестиційного кредитування за рахунок зниження вартості кредитів. Використання методів діагностики і аналізу дозволить здійснювати попередню оцінку потенціалу створення вартості на майбутнє.

Методи оцінки капіталізації

Різновиди (модифікація)	Характеристика	Показник
Оцінка капіталізації публічних компаній		
Фондовий	Капіталізація (Кр) дорівнює курсовій вартості акцій (Р), помноженій на кількість випущених емітентом акцій (N)	$K_p = P * N$
Мультиплікатор ринкової капіталізації (МК)	Величина зміни капіталізації (ΔK) внаслідок купівлі-продажу акцій підприємства S – сума угоди, що впливає на вартість емітованих акцій	$MK = \Delta K / S$
Оцінка капіталізації не публічних компаній		
Метод мультиплікатора	1) Розрахунок на основі даних ПАТ мультиплікатора k, який характеризує залежність капіталізації від прибутку, обсягу продажу, активів; 2) капіталізація оцінюваного підприємства на основі його параметрів (ФП) по прибутку, обсягу продажу, активам і k - мультиплікатора.	$K = k * \text{ФП}$
Коефіцієнт (k) = К/ЧП	Капіталізація і-го підприємства – це добуток коефіцієнта (К/ЧП) на чистий прибуток	$K = k * \text{ЧП}$
Коефіцієнт (k) К/О	Капіталізація і-го підприємства – це добуток коефіцієнта на обсяг продажу (О)	$K = k * \text{О}$
Коефіцієнт (k) К/ЧА	Капіталізація і-го підприємства – це добуток коефіцієнта на чисті активи (ЧА)	$K = k * \text{ЧА}$
Коефіцієнт (k) К/Вб	Капіталізація і-го підприємства – це добуток коефіцієнта на її балансову вартість	$K = k * \text{Вб}$
Коефіцієнт (k) К/ВБ	Капіталізація і-го підприємства – це добуток коефіцієнта на її валюту балансу (ВБ)	$K = k * \text{ВБ}$

Джерело: розроблено авторами

2. Вдосконалення нормативно-правового законодавства та поширення стимулюючих механізмів державного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності з метою залучення інвестиційних ресурсів через ринки капіталу. Необхідно законодавчо визначити і закріпити механізми стимулювання і здійснення інвестицій в економіку, що включають порядок придбання прав власності та інших прав інвестором; порядок державного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності; умови надання пільг, гарантій і страхування інвестицій.

3. Фінансова реструктуризація підприємства на основі IPO (розміщення акцій на біржі) і проходження лістингу на світових біржах, що забезпечує стаке зростання капіталізації на довгострокову перспективу.

4. Підвищення соціальної активності та відповідальності як засобу зміцнення репутації підприємства та зростання його вартості. Компанії, які публічно дотримуються етичних принципів і враховують ін-

тереси суспільства, держави і бізнесу мають високі показники ринкової вартості, фінансові результати і великі обсяги продажів порівняно з іншими.

Впровадження запропонованого підходу до формування механізму управління капіталізацією підприємства забезпечує розвиток бізнесу, захист його власників та зростання капіталу, достатнього для реалізації його стратегічних планів та покращення конкурентних позицій. Для розвитку бізнесу створюються можливості залучати ресурси на вигідних умовах: розміщення акцій (IPO), залучення кредитних ресурсів, коштів інвесторів і використання інструментів поглинання або укрупнення бізнесу. Крім того, бізнес такого підприємства більш захищений від недружніх поглинань, протиправних дій щодо зміни власників.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В сучасних умовах господарювання вітчизняних підприємств важливим є формування ефективного механізму управління капіталізацією, орієнто-

ваного на зростання ринкової вартості підприємств та стабільне відтворення вартості капіталу. Методологічною основою такого механізму є принципи ефективності, системності, відкритості, прозорості, стратегічної орієнтованості. Оцінка капіталізація є важливим етапом управління, оскільки відображає ринкову оцінку стратегії підприємства та ефективності його діяльності. Уточнена класифікація капіталізації поперше, дозволить порівнювати результати оцінки капіталізації підприємств за різними методами і виявляти фактори, що на неї впливають, для обґрунтування параметрів стратегії управління капіталізацією; по-друге, визначати резерви потенціалу зростання вартості з урахуванням обмежень, що залежать від стадії життєвого циклу. Впровадження сучасних методів і інструментів управління капіталізацією підприємств дозволить збільшити потенціал відтворення вартості підприємства в умовах мінливості ринкового середовища та забезпечить стале економічне зростання.

Література

1. *Гриценко А. А.* Капитализация и социализация экономики в ретроспективе и перспективе / А. А. Гриценко // *Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства.* – Вип. 15. – 2009. – С. 191–195.
2. *Дамодаран А.* Инвестиционная оценка. Инструменты и техника оценки любых активов: пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 1342 с.
3. Капитализация предприятий: теория и практика: [монография] / под ред. И. П. Булеева, Н. Е. Брюховецкой; НАН Украины, Ин-т экономики пром.-сти; ДонУЭП. – Донецк, 2011. – 328 с.
4. Капіталізація економіки України / [за ред. В. М. Гейця, А. А. Гриценка]. – К.: Ін-т екон. та прогноз., 2007. – 220 с.
5. Методологічні основи оцінки рівня капіталізації суб'єктів господарювання : [монографія] / за наук. ред. М. А. Козоріз; НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2008. – 290 с.
6. *Могилова А. Ю.* Капіталізація промислового підприємства: нова стратегія росту: монографія / А.Ю. Могилова. – Дніпропетровськ: ІМА-Прес, 2014. – 272 с.

7. Річний звіт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2015 р: «Ринок цінних паперів в Україні: повне пере-завантаження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1473066406.pdf.

8. Розенберг Дж. М. Инвестиции: Терминологический словарь / Дж. М. Розенберг. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 400 с.

9. Статистична інформація щодо діяльності промислових підприємств, розміру ВВП в Україні [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Державної служби статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

10. Стоимость компании: оценка и управление / Под ред. Т. Коупленда. – М.: Олимп-Бизнес, 2005. – 569 с.

11. *Терещенко О. О.* Вартісно-орієнтований контролінг - інноваційний ресурс управління корпоративними фінансами / О. О. Терещенко, Д. Г. Савчук // *Фінанси України.* – 2011. - №12. – С. 77 – 88.

12. Формування та використання нематеріальних активів підприємств для підвищення їх капіталізації (наукова доповідь). – К.: Національна академія наук України, Інститут економіки промисловості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iep.donetsk.ua/uch_sovet/contents/09_04_2015/Bryl.pdf.

13. Haspeslagh Philippe, TomoNoda, and Fares Boulos Managing for Value: It's Not Just About the Numbers // *Harvard Business Review.* – July-August 2007. – P. 65-73.

References

1. *Gritsenko, A. A.* (2009). Capitalization and Socialization of the Economy in Retrospect and Perspective. *Methodology, theory and practice of sociological analysis of the day-to-day susceptibility.* Vip. 15, P. 191-195.
2. *Damodaran, A.* (2004). Investment valuation. Tools and techniques for valuing any assets: Per. With the English. Moscow: Alpina Business Books, 1342.
3. Capitalization of enterprises: theory and practice: [monograph] / ed. I. P. Buleeva, N. E. Bryukhovetskaya (2011); NAS of Ukraine, Institute of Economics of Industry; Pre-nuEP. Donetsk, 328.
4. *Heytsya, V. M. & Gametsenka, A. A.* (2007). Capitalization of Economy of Ukraine / [ed.]. Kiyv: Institute of Economics, 220.

5. Methodological basis of assessment of the level of capitalization of undertakings [monograph] / by Science. Ed. MA Kozoriz (2008); NAS of Ukraine. Regiotional Institute of Research. Lviv, 290.

6. *Mohylova, A .Y.* (2014). capitalization of industrial enterprises: a new growth strategy: monograph. Dnepropetrovsk: IMA-Press, 272.

7. Annual Report of the National Commission on Securities and Stock Market 2015 "Securities Market in Ukraine: a full reset" From:http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/58/1473066406.pdf.

8. *Rosenberg, J. M.* (1997). Investments: Terminological dictionary / JM Rosenberg. Moscow: INFRA-M, 400.

9. Statistical information on industrial activities, size of Ukraine's GDP. The official web-

site of the State Statistics Service of Ukraine. From : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

10. *Copeland, T.* (2005). The value of the company: evaluation and management. Moscow: Olimp-Business, 569.

11. *Tereschenko, A .A.* (2011). Value-oriented controlling - innovative resource management of corporate finan dumplings. Finance of Ukraine, 12, 77 - 88.

12. Formation of intangible assets and businesses to increase their capitalization (scientific report). Kiyv: National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Industrial Economics. From: <http://iep.donetsk.ua/uchBryl.pdf>.

13. Haspeslagh Philippe, TomoNoda, and Fares Boulos Managing for Value: It's Not Just About the Numbers. Harvard Business Review. - Jul-August 2007, 65-73.

Костырко Л. А., Велентейчик Н. Ю.

Формирования механизма управления капитализации предприятий

В статье проанализированы состояние и тенденции капитализации отечественных предприятий и определены основные факторы, препятствующие внедрению стоимостно-ориентированного управления. Раскрыта сущность и основные характеристики капитализации, показана взаимосвязь капитализации со стоимостью бизнеса. Уточнена классификация капитализации по различным видам и формам. Обоснованы концептуальные положения механизма управления капитализацией предприятий. Раскрыты принципы, методы, инструменты, факторы, влияющие на капитализацию предприятий. Систематизированы методы оценки капитализации для публичных и непубличных компаний. Разработан комплекс мер по росту капитализации предприятий, а именно: повышение эффективности деятельности предприятия, совершенствование нормативно-правового законодательства и внедрение стимулирующих механизмов государственного регулирования инновационно-инвестиционной деятельности; финансовая реструктуризация предприятия на основе IPO; повышение социальной активности и ответственности.

Ключевые слова: капитализация, предприятия, механизм управления капитализацией, классификация, факторы, методы оценки капитализации, рыночная стоимость.

Kostyrko L., Velenteichyk N.

Formation capitalization management mechanism of the companies

The paper analyzes the state and trends of the capitalization of the local enterprises and defines the main obstacles to the implementation of value-based management. The essence and main characteristics of capitalization are disclosed, the relationship of capitalization to the value of the business is shown. The classification of capitalization on the various types and forms is specified. The conceptual bases of the company's capitalization management mechanism are grounded. The article reveals the principles, methods, tools, factors affecting on the capitalization of enterprises. The methods of capitalization valuation for public and non-public companies are systematized. Developed a set of measures to increase the capitalization of companies, namely, increasing the efficiency of the company, improvement of regulatory legislation and the introduction stimulating mechanisms of state regulation of innovation and investment; financial restructuring of the company based on the IPO; increasing social activity and responsibility.

Keywords: capitalization, enterprise, capitalization management mechanism, classification, factors, methods of evaluating capitalization, market value.

Рецензент: Терещенко О. О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Корпоративні фінанси і контролінг» ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна .

Reviewer: Tereschenko O. – Professor, Ph.D. in Economics, Head of Corporate Finance and Controlling Vadim Getman Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.

e-mail: kfip@kneu.edu.ua

Стаття подана 22.02.2017 р.

СИСТЕМА КООРДИНАТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДТОРГНЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА

У статті наведена авторська думка щодо визначення системи координат соціально-економічного відторгнення, ґрунтуючись на декартовій системі координат з урахуванням методу Лагранжа і методу Ейлера. В ході дослідження виділено три основних соціально-економічних показника, що взаємовпливають один на одного, які накладені на систему координат соціально-економічного простору з урахуванням динамічного тимчасового показника. Запропоновано соціально-економічний простір вимірювати трьохмірно через кількості матеріалізованої праці, тобто його вартість і в загальному випадку визначається системою трьох координат: віссю людського капіталу, віссю темпів відтворення, віссю результатів праці. Підсумовано, що невміння орієнтуватися в системі координат соціально-економічного простору призводить до помилкових результатів, неправильного оцінювання показників соціально-економічної ситуації, бутафорної перспективізації.

Ключові слова: система координат, соціально-економічне відторгнення, простір, відтворення, людський капітал, вартість.

Постановка проблеми. Для математичного опису процесу соціально-економічного відторгнення, як певного динамічно процесу, що динамічно розвивається, необхідно визначити той простір, в якому відбувається (міститься) досліджуваний процес. Предметом дослідження в даному випадку є сукупний суспільний виробничий процес, який представляє собою кругообіг елементів виробництва, тобто цілеспрямоване перетворення в процесі праці одних соціальних і виробничих елементів в інші: людського капіталу, показників відтворення та результатів праці.

Останній елемент є матеріальним носієм тільки матеріалізованої праці, перший елемент – людський капітал – є матеріальним носієм соціальної сфери життєдіяльності людини, а останній елемент – відтворення – відображає дифузійний вплив соціальних показників на економічні та навпаки, тобто - людського капіталу на результати праці, а також їхній зворотний вплив один на одного. Але величина людського капіталу, що витрачається робочою силою, залежить від кількості економічних і соціальних благ, упредметнених в ній же минулого періоду. Тому виробничий процес характеризується трьома незалежними величинами: кількістю уречевленої праці, що містяться в людському капіталі, в темпах відтворення і в результатах праці.

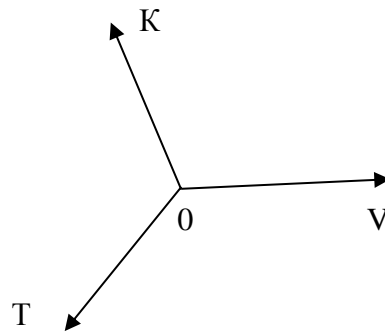
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські вчені – дослідники

економіки з точки зору сучасних соціальних проблем звертають свою увагу на необхідність використання математичного апарату в описі соціально-економічних процесів [1, с. 74-79]. Питання усунення відторгнення як напрямки безпеки розглянуті в роботах вітчизняних учених [2, с. 4-16]. Феномен виникнення та поширення соціально-економічного відторгнення вже розглядався в авторських публікаціях [3, с. 75; 4, с. 22], проте в даному дослідженні ключову увагу приділено саме координаційному визначенню положення соціально-економічних показників через систему відповідних координат.

Мета статті – визначення системи координат соціально-економічного відторгнення, ґрунтуючись на декартовій системі координат з урахуванням методу Лагранжа і методу Ейлера.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з вищесказаного, соціально-економічний простір трьохмірний, він вимірюється кількістю уречевленої праці, тобто вартість і в загальному випадку (рис. 1) визначається системою трьох координат: вісь людського капіталу (K), вісь темпів відтворення (V), вісь результатів праці (T). Так як соціально-економічний процес, як і будь-який процес, триває в часі, то четвертим незалежним параметром виступає час t .

К – вісь людського капіталу;
 V – вісь суспільного відтворення;
 T – вісь результатів праці.

Рис. 1. Традиційна система координат,
 спроектована для соціально-економічного простору
Джерело: розроблено автором

Таким чином, при розгляді та описі виробничих процесів в соціально-економічному просторі означені функції в загальному випадку будуть залежати від чотирьох незалежних параметрів:

$$\Pi = f(K, P, V, t). \quad (1)$$

В певних випадках соціально-економічні процеси і, відповідно, означені функції можуть описуватися і меншою кількістю незалежних змінних величин. Наприклад, стаціонарні, тобто встановлені процеси не будуть залежати від часу. У ряді випадків число координат також може бути зменшено. Все це встановлюється при розгляді конкретних завдань і методів розв'язання.

Економічний процес та його параметри мають певні особливості в способах вираження й відображення, які не завжди відповідають неекономічним (соціальним) процесам та їхнім параметрами. Але, виходячи з того, що зорове уявлення вимагає відчутного образу, то цілком прийнятно умовно «накласти» соціально-економічний простір на геометричний, але вже з економічною системою координат, що інтерпретується. Такий прийом ще називають фа-

зовим простором, або фазової системою координат.

Самі осі соціально-економічних координат і їхнє розташування в загальному випадку можуть бути будь-якими, навіть і криволінійними. Найбільш поширеною є прямокутна, або Декартова система координат, у якій всі три осі ортогональні і радіус-вектор визначається виразом:

$$\vec{r} = \vec{k}K + \vec{v}V + \vec{p}P. \quad (2)$$

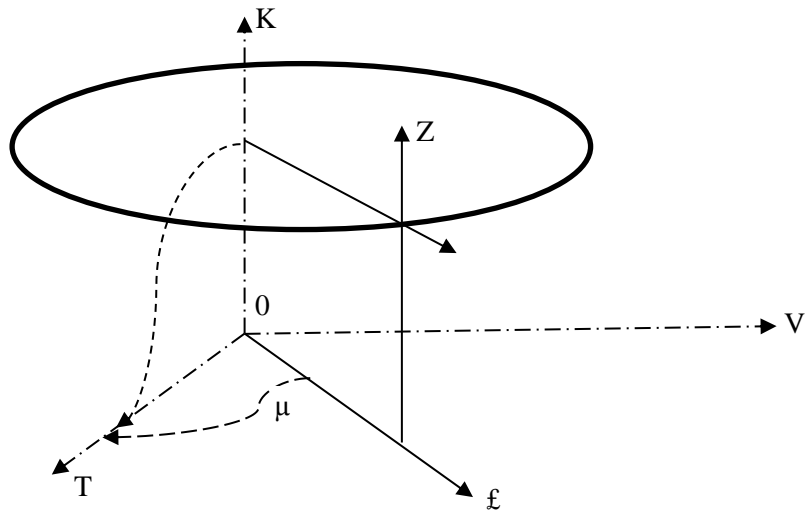
Ознакою можливості використання декартової системи координат для відображення соціально-економічного відтворення є значення добутку одиничних векторів всіх складових.

$$\vec{T}\vec{T} = 1, \vec{V}\vec{V} = 1, \vec{P}\vec{P} = 1,$$

$$\vec{T}\vec{P} = 0, \vec{P}\vec{V} = 0, \vec{T}\vec{V} = 0. \quad (2)$$

Для наочного відображення соціально-економічних процесів можна застосувати циліндричну (рис. 2) і сферичну систему координат (рис. 3). На рис. 2 і рис.3 прямокутна система координат зображено пунктирними лініями.

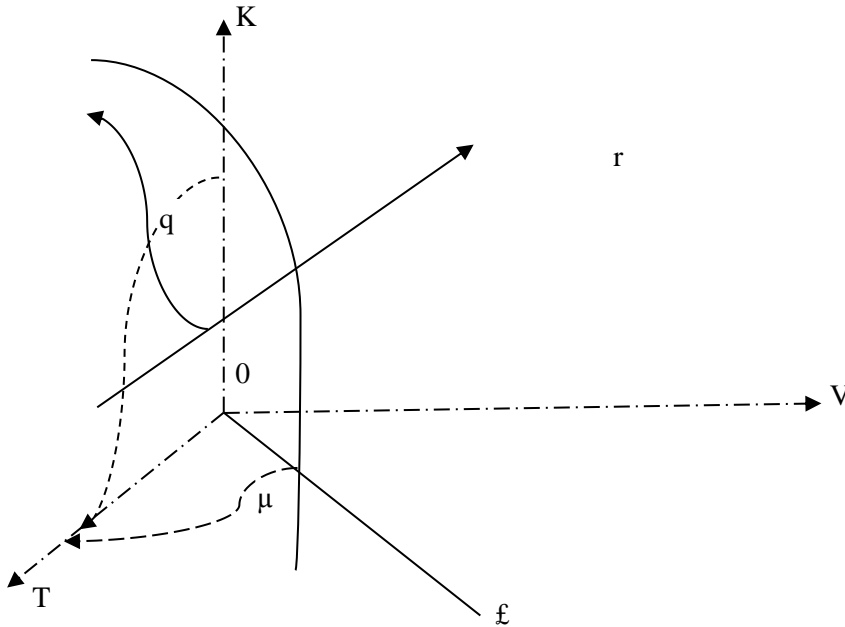

$$\begin{aligned} K &= Z; \\ P &= \rho \sin \mu; \\ V &= \rho \cos \mu. \end{aligned}$$

Рис. 2. Циліндрична система координат для виміру соціально-економічного відторгнення
Джерело: розроблено автором

В економічному моделюванні циліндрична система координат широко використовується для побудови діаграм відсоткового співвідношення економічних величин. У прямокутній системі координат бу-

дуються різні графіки, і вона частіше використовується для математичного вирішення завдань.

$$\begin{aligned} T &= r \cos q; \\ P &= r \sin q \sin \mu; \\ V &= r \sin q \cos \mu. \end{aligned}$$

Рис. 3. Сферична система координат для виміру соціально-економічного відторгнення
Джерело: розроблено автором

Для орієнтації, тобто для прив'язки обчислень до тієї чи іншої системи координат є два принципово різні підходи – метод Ейлера [5, с. 248] і метод Лагранжа [6, с. 171]. Метод Ейлера полягає в тому, що процес спостерігається в фіксованих точках простору і в цих точках визначаються параметри процесу, що відбувається в просторі. У методі Ейлера «спостерігач» певним чином незалежно від досліджуваного об'єкта переміщається в системі координат, що описується функцією переміщення «спостерігача». І там, де «спостерігач» знаходиться в даний момент, тобто у відповідній точці соціально-економічного простору з координатами:

$$T(t), P(t), V(t). \quad (3)$$

Він спостерігає параметри процесу, що відбувається:

$$\Pi = f(K, P, V, t). \quad (4)$$

Метод Лагранжа полягає в тому, що фіксується досліджуваний об'єкт, і «спостерігач» переміщається в просторі разом із фіксованим об'єктом. Відповідно і параметри процесу, і координати простору визначаються за місцем знаходження досліджуваного об'єкта.

Ці два методи орієнтації в одній і тій же системі координат пов'язані залежністю:

$$\begin{aligned} T &= f_1(t, T_0, P_0, V_0) = \mu_1(t, a, b, c), \\ P &= f_2(t, T_0, P_0, V_0) = \mu_2(t, a, b, c), \\ V &= f_3(t, T_0, P_0, V_0) = \mu_3(t, a, b, c). \end{aligned} \quad (5)$$

де T_0, P_0, V_0 – початкові значення координат об'єкта, що спостерігається в конкретний момент часу $t = t_0$;

T, P, V – поточні значення координат об'єкта, що спостерігається в момент часу t , що є функцією параметрів об'єкта, що спостерігається;

a, b, c – змінні Лагранжа декартових координат.

Відмінність підходу Лагранжа від підходу Ейлера полягає лише в тому, що в підході Ейлера переміщення «спостерігача» в просторі в загальному випадку не залежить від параметрів досліджуваного

процесу. У підході ж Лагранжа «спостерігач» повинен рухатися паралельно з фіксованим об'єктом [7, с. 22], що задається змінними Лагранжа t, a, b, c .

Наочним прикладом двох методів орієнтації в геометричному просторі може бути «ручна» зміна цін на продукцію підприємства щодо мінливої сезонності, моді і, відповідно, попиту на даний товар. Менеджер підприємства – аналітик ціноутворення на конкретний товарний сегмент – відстежує крапкові зміни моди на придбання того чи іншого товару або сезонності тенденцій його придбання. Встановлюючи ціну реалізації на товарний сегмент, менеджер користується методом Ейлера. Він обходить можливі місця найбільшого споживання даного товару, тобто змінює свої координати довільно, і складає певний графік фізичних координат споживання даного товару, який передає аналітику по ціноутворенню, який приймає рішення щодо зміни цін. У період максимальної сезонності і ажіотажною уваги на даний товар цінова політика змінюється не в «ручному» управлінні, а рухається відповідно попиту, що змінюється, певним чином переслідуючи його. Тепер вже за методом Лагранжа цінова політика змінюється автоматично і одночасно з тенденціями попиту на даний товар, рухаючись паралельно один одного в пропорційній залежності.

У соціально-економічному просторі об'єктами, що спостерігаються, можуть бути самими різними величинами, пов'язаними з економічними і соціальними процесами, що взаємно впливають на показники один одного. Наприклад, проаналізуємо внутрішній валовий продукт країни (ВВП), значення якого в рівній мірі залежить і від соціальних показників розвитку суспільства (рівень і якість життя, демографічні показники) і від економічних показників (індекс цін, рівень доходу, інвестиційний клімат в країні тощо) в початковий момент часу t_0 відповідає наступним початковим координатами:

$$\text{ВВП}_0 = f(t, T_0, P_0, M_0). \quad (6)$$

Для визначення невідомого значення ВВП в майбутньому потрібно за методом

Ейлера переміститися в якусь точку соціально-економічного простору і за системою рівнянь, що описують величину ВВП, визначити – є чи ні значення ВВП, що цікавить дослідника. Якщо немає, то потрібно знову змінити якісь параметри виробничого процесу, тобто переміститися в іншу точку соціально-економічного простору, і таким чином продовжувати пошук потрібного рішення поставленого завдання.

Припустимо, в своїй країні не знайшли рішення задачі, але виявили привабливу величину ВВП₁ (на душу населення) в іншій країні, тобто в іншій соціально-економічній системі. Однак соціально-економічний простір для всіх соціально-економічних систем і виробничих процесів однаковий. Тому значення ВВП₁, якого бажано досягти, напевно знаходиться в іншій точці соціально-економічного простору. Для його досягнення потрібно визначити соціально-економічні координати цієї точки і засоби досягнення, тобто переміщення в ній.

Всі результати виробничого процесу, в тому числі і ВВП, залежать, перш за все, від величини виробничих елементів. Їхня вартісна величина є визначальною:

$$\text{ВВП} = f(A_1, A_2, A_3). \quad (7)$$

Відповідно, координати соціально-економічного простору, яким відповідає величина ВВП₁, (на душу населення в іншій країні), будуть такими:

$$\begin{aligned} T_1 &= \mu_1(A_1, A_2, A_3)', \\ P_1 &= \mu_2(A_1, A_2, A_3)', \\ V_1 &= \mu_3(A_1, A_2, A_3)', \end{aligned} \quad (8)$$

де $(A_1, A_2, A_3)'$ — вартісна величина відповідно людського капіталу, темпів відтворення та результатів праці в точці з координатами соціально-економічного простору;

$T_1, P_1, V_1; \mu_1, \mu_2, \mu_3$ — функції, що визначають залежність вартісної величини соціально-економічних елементів від координат соціально-економічного простору.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, щоб досягти величини ВВП₁, необхідно при інших

рівних умовах збільшити соціально-економічні елементи до їхніх вартісних величин $(A_1)', (A_2)', (A_3)'$, які в даному випадку можна вважати змінними Лагранжа. Невміння орієнтуватися в системі координат соціально-економічного простору призводить до помилкових результатів, неправильного оцінювання показників соціально-економічної ситуації, бутафорної перспективізації. Іншими словами, недостатньо знати наскільки більше ВВП в іншій розвиненій країні, необхідно ще розуміти в якій точці соціально-економічного простору знаходиться даний ВВП і які соціально-економічні елементи для цього задіяні. Система соціально-економічних координат для того і потрібна, щоб вибирати не випадковий шлях перспективного розвитку, а той, який буде найкоротшим і менш витратним в плані соціально-економічних вигод.

Література

1. *Бабицкий А. Ф.* Социал. Законы и теория экономических процессов настоящего и будущего: монография / А. Ф. Бабицкий. – К.: МАУП, 2005. – 496 с.
2. *Economic security: the theory, methodology, practice: Collective monograph.* – Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal, 2016.- 88 p.
3. *Ліхоносова Г. С.* Феномен соціально-економічного відторгнення в контексті сучасної глобалізації / Г. С. Ліхоносова // Часопис економічних реформ. – 2016. - № 2(22). – С. 75 – 81.
4. *Ліхоносова Г. С.* Синергетичний ефект поширення соціально-економічного відторгнення / Г.С. Ліхоносова // Науковий журнал «Smart Yaung». – 2016. - № 3.Часть 2. С.22 – 28.
5. *Gerring J.* Social Science Methodology : A Unified Framework . Second edition. Cambridge University press. 2012. - 536 p.
6. *Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.* — К.: Видавничий центр «Академія», 2001. — 848 с.
7. *Манита Л. А.* Условия оптимальности в конечномерных нелинейных задачах оптимизации / Л. А. Манита. – М.: Московс-

кий государственный институт электроники и математики, 2010. — 84 с

References

1. Babitsky, A. F. (2005). Sotsial. Laws and theory of economic processes of the present and future: monograph. Kyiv: МАУП, 496.
2. Economic security: the theory, methodology, practice (2006): Collective monograph. Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal, 88.
3. Likhonosova, G. S. (2016). Phenomenon of social and economic exclusion in the context of contemporary globalization. Journal of economic reforms, 2 (22), 75 - 81.
4. Likhonosova, G. S. (2016). Synergetic effect of the spread of social and economic exclusion. Scientific journal «Smart Yaung», 3, 2, 22 - 28.
5. Gerring, J. (2012). Social Science Methodology: A Unified Framework. Second edition. Cambridge University press, 536.
6. Mocherny, S. (2001). Economic Encyclopedia: In three volumes. Т. 2. And others. Kyiv: Publishing Center "Academy", 848.
7. Manita, L. A. (2010). Optimality conditions in finite-dimensional nonlinear optimization problems. Moscow: Moscow State Institute of Electronics and Mathematics, 84.

Лихоносова А. С.

Система координат социально-экономического отторжения предприятия

В статье приведено авторское мнение относительно определения системы координат социально-экономического отторжения, основываясь на декартовой системе координат с учетом метода Лагранжа и метода Эйлера. В ходе исследования выделено три основных социально-экономических показателя, взаимовлияющих друг на друга, которые наложены на систему координат социально-экономического пространства с учетом динамического временного показателя. Предложено социально-экономическое пространство измерять трехмерно через количества овеществленного труда, то есть его стоимостью и в общем случае определяется системой трех координат: осью человеческого капитала, осью темпов воспроизводства, осью результатов труда. Подытожено, что неумение ориентироваться в системе координат социально-экономического пространства приводит к ошибочным результатам, неправильному оцениванию показателей социально-экономической ситуации, буафорной перспективизации.

Ключевые слова: система координат, социально-экономическое отторжение, пространство, воспроизводство, человеческий капитал, стоимость.

Likhonosova G.

The system coordinates of social and economic exclusion of enterprises

In the article take the author's opinion on the definition of the coordinate system of socio-economic rejection is based on the Cartesian coordinate system, taking into account the Lagrange method and the Euler method. The study identified three main socio-economic indicators that interact with each other, which are imposed on the coordinate system of socio-economic space, taking into account the dynamic time index. It is proposed to measure the socio-economic space in three dimensions through the quantities of materialized labor, that is, its value and in the general case is determined by a system of three coordinates: the axis of human capital, the axis of reproduction rates, the axis of labor results. It is summed up that the inability to navigate in the system of coordinates of the socio-economic space leads to erroneous results, incorrect evaluation of indicators of the socioeconomic situation, and sham prospects.

Keywords: coordinate system, socio-economic exclusion, space, reproduction, human capital, value.

Рецензент: Ушенко Н. В. – доктор економічних наук, професор кафедри «Економіка» Національного авіаційного університету, м. Київ, Україна.

Reviewer: Ushenko N. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor of Economy Department National Aviation University, Kiev, Ukraine.

e-mail: post@nau.edu.ua

Стаття подана
22.02.2017 р.

АНТИКРИЗОВА МОДЕРНІЗАЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

В статті розглянуто можливість радикально змінити кризову ситуацію і розробити першочергові антикризові заходи щодо стабілізації ситуації і пошуку «точок зростання» для цього необхідно вирішити проблеми, пов'язані з браком фінансових коштів; неефективним використанням ресурсів; неконкурентоспроможністю продукції, нестачею каналів збуту; слабкою мотивацією і апробацією персоналу. Обґрунтована активізація модернізаційної політики, що представляє собою формування необхідних економічних умов для переходу від антикризового режиму до модернізації. Щоб пом'якшити такі тенденції в економіці України в цілому та реальному секторі зокрема, необхідно розробити і реалізувати ключові антикризові заходи, спрямовані на підтримку найбільш важливих соціально-економічних сфер, що потребують вирішення поставлених завдань з прагматичним підходом і урахуванням сучасної ситуації.

Ключові слова: антикризова модель, точка зростання, модернізаційна політика, сталий розвиток.

Постановка проблеми. Як відомо, у грудні 2014 р. Постановою Верховної Ради України було схвалено Програму діяльності Кабінету Міністрів України, серед завдань якої, в рамках нової економічної політики, передбачено активне просування експорту та захист внутрішнього ринку, зокрема, збільшення удвічі обсягів експорту товарів вітчизняного виробництва до 2019 р. Проте, як свідчать дані статистики, за підсумками січня-серпня 2015 року, порівняно з таким періодом 2014 року, динаміка індексу промислової продукції склала 82%. В добувній галузі, порівняно з січнем-серпнем 2014 року індекс промислової продукції становив 79,1%, переробній - 82,6%, постачанні і розподіленні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря - 85,5%. При цьому така від'ємна динаміка має затяжний характер. У 2014 році промислове виробництво в Україні скоротилося на 10,7%. А в 2013 порівняно з 2012 роком промислове виробництво скоротилося на 4,7%. У 2012 порівняно з 2011 роком виробництво в промисловій галузі скоротилося на 1,8% [1].

Щоб пом'якшити такі тенденції в економіці України в цілому та реальному секторі зокрема, необхідно розробити і реалізувати ключові антикризові заходи, спрямовані на підтримку найбільш важливих соціально-економічних сфер, що потребують вирішення поставлених завдань з

прагматичним підходом і урахуванням сучасної ситуації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних і прикладних проблем антикризового управління, окремих його інструментів та аспектів зробили: І. А. Бланк, Н. Ю. Брюховецька, В. О. Василенко, А. П. Градов, С. М. Іванюта, Л. М. Івін, В. С. Король, Е. М. Коротков, Г. М. Курошева, Л. О. Лігоненко, О. Є. Майборода, П. Г. Перерва, Л. С. Ситник, О. О. Терещенко, А. М. Ткаченко, А. М. Штангрет та інші. Істотний внесок у розвиток методології діагностики кризових ситуацій на основі показників фінансового стану зробили такі вчені - економісти, як Е. І. Альтман, У. Бівер, А. Гропеллі, І. Г. Єгоричев, С. Я. Єлецьких, В. В. Калюжний, Н. Я. Михаліцька, Н. Кельчевська, А. Ф. Крюков, Н. І. Сторочко, Р. Тоффлер, Д. В. Шиян та інші. Взагалі аналіз наявної літератури свідчить про те, що багато питань цієї проблеми досліджено глибоко і докладно. Разом із тим необхідно зазначити, що за всією значущістю напрацьовані доробки не вирішують всіх аспектів цієї проблеми через їхню розмаїтість і складність.

Метою статті є обґрунтування активізації модернізаційної політики, що представляє собою формування необхідних економічних умов для переходу від антикризового режиму до модернізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стійкість економічної системи визначається балансом між з'єднуючими її зв'язками і такими, що виводять її з стійкого стану флуктуаціями. У разі виходу за межі стійкого розвитку система виявляється в точці біфуркації. Саме тут відбувається процедура вибору шляху еволюції в результаті навіть незначної флуктуації, перехід системи до нового стану і зміна шляху розвитку.

У точці біфуркації велике значення відводиться випадкових факторів, які можуть направити систему на шлях як прогресивних, так і регресивних структурно-технологічних зрушень. Саме в точці біфуркації інновації стають рушійним чинником нового економічного циклу. Підтримка стійкого стану економічної системи в мінливих умовах є механізмом її еволюції, а механізм взаємодії системи із зовнішнім середовищем базується на потоках взаємної інформації.

Забезпечення збалансованості в сучасних умовах є передумовою підвищення ефективності виробництва і темпів економічного зростання. Тривале існування, стабільність, стійкість різного роду диспропорцій і дисбалансів в економіці є неприпустимими.

Рівноважний підхід в економічних дослідженнях запозичений з природничих наук і поширений в основному в економіко-математичному моделюванні. Вальрас Л. (1834-1910) - французький економіст автор теорії загальної рівноваги, розглядав ринкову економіку як систему, потенційно здатну досягати рівноваги на основі попиту і пропозиції. Головне в його творчості – побудова загальної теорії макроекономічної рівноваги.

Економічна система має траєкторію рівноваги, якщо вона підтримує стабільно деякий стан. Позитивна чи негативна оцінка такого стану (і траєкторії рівноваги) може бути надана у зв'язку з оцінкою соціально-економічних наслідків такої траєкторії. Наступник Л.Вальраса, В. Парето (1848-1923), почав розглядати динамічну рівновагу, при якому змінюються всі параметри економіки. Парето В., побудував динамічну систему макроекономічної рів-

новаги та з'ясував, що поняття ефективного стану економіки і конкуренції є взаємопов'язаними. Довгострокову рівновагу досконалої конкуренції створює оптимальний розподіл ресурсів.

Динамічна рівновага економіки і важелі його досягнення вивчають як кейнсіанська, так і неокласична теорія. У вузькому розумінні неокейнсіанці висунули кілька проблем: проблему динамічної рівноваги, питання довгострокових і короткострокових відхилень від динамічної рівноваги і циклічних коливань.

Характерна риса рівноважного підходу – спроба врахувати передумову, що будь-яке економічне явище, тенденція – формуються в результаті взаємодії економічних суб'єктів, які можуть мати різні (найчастіше суперечливі) інтереси. Моделі рівноваги можна розглядати як формалізацію правил пошуку розумного компромісу між різними учасниками економічного процесу.

Розробляючи загальну концепцію збалансованості виробництва, необхідно враховувати потребу його прискорення та підвищення ролі людського фактору, залучення в цей процес всіх учасників процесу відтворення. Під «учасниками», «агентами», «суб'єктами» відтворення розуміється організований людський фактор, тобто складна горизонтально-вертикальна взаємодія і взаємозалежність: а) єдиного центру господарювання; б) економічних організацій в широкому сенсі; в) індивідів.

Для забезпечення реалізації процесу інноваційної модернізації суб'єктів підприємницької діяльності реального сектору економіки необхідним є корегування оподаткування з основних його видів, зокрема виключення подвійного оподаткування, скорочення процесів перекладання податків, визнання де-юре податкового планування, особливостей місцевого оподаткування залежно від економічного і податкового потенціалу, запровадження пропорційних доходам розмірів страхових внесків, справляння ПДВ безпосередньо з доданої вартості без використання вирахування, застосування галузевої (залежно від рентабельності) ставки податку на прибуток, звільнення малого підприємництва та

самозайнятості від оподаткування на 3-5 років. Тільки при податковому стимулюванні інноваційної діяльності та економічних методів і механізмів регулювання та управління можна забезпечити модернізацію та стійкі збалансовані темпи економічного зростання.

У розвитку посткризової моделі української економіки було б доречним створення високотехнологічних малих підприємств-сателітів у науково-технічній та інноваційній сферах, утворених великими корпораціями.

Очевидно, що імпульс до інновацій, через інвестиційні ресурси, мають надавати великі компанії, залучаючи діючі малі підприємства для попередньої апробації нових технологій і продуктів. Такі властивості малого та середнього підприємництва, як гнучкість і здатність до швидкого оновлення, дають змогу стимулювати ефективність великих корпорацій і холдингів.

Стійкий розвиток як процес представляється новим типом функціонування цивілізації, при якому задоволення життєвих потреб населення здійснюється без шкоди для майбутніх поколінь. Матеріальною основою стійкого розвитку економіки служать природні ресурси і технологічні процеси їх використання. При цьому доводиться рахуватися з можливістю та ймовірністю втрати стійкості господарської системи, адже руйнування однієї її структури і створення іншої – неодмінні атрибути економічних параметрів її стану. Їх потрібно оцінювати на доступних для цього етапах очікуваних або раптових впливів внутрішніх або зовнішніх джерел.

Для створення нової моделі, що сприятиме забезпеченню стійкого розвитку і подальшому зростанню економіки країни необхідно створити модель інноваційної модернізації суб'єктів підприємницької діяльності реального сектору економіки. У сучасних умовах це антикризова модель, що припускає забезпечення стійкого економічного розвитку економіки, що здійснює взаємозв'язок економічних елементів стійкості та вдосконалення економіки. В роботі запропонована модель антикризової інноваційної модернізації суб'єктів підприємницької діяльності реального сектору

економіки України (рис. 1), заснована на інноваційних механізми та інструменти макрорегулювання економіки країни.

Логіка антикризових інноваційних заходів в рамках довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку України, відображена, зокрема, у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» полягає в тому, щоб на основі розвитку інноваційного потенціалу і створених в посткризовий період просторово-галузевих точок інноваційного зростання забезпечити докорінну технологічну модернізацію реального сектору економіки України на основі передових технологій і підвищити його конкурентоспроможність, перетворивши вітчизняний науковий потенціал в один з основних ресурсів стійкого розвитку.

Основними напрямками антикризового економічного розвитку, повинна стати модель антикризової інноваційної модернізації суб'єктів підприємницької діяльності реального сектору економіки, заснована, перш за все на стимулюванні формування в українській економіці інституційних основ нового шостого технологічного укладу, ресурсним забезпеченням якого є розвиток економіки знань і всебічний розвиток людського капіталу.

Видається, що для суб'єктів підприємницької діяльності, з урахуванням об'єктивних тенденцій, більш прийнятною є модель, заснована на використанні власного науково-технічного потенціалу, із залученням іноземних інвестицій і технологій. Використання такої моделі припускає реалізацію наступних дій: розширення масштабів імпортозаміщення через створення спільних підприємств, а також залучення в країну великого наукоємного капіталу; збільшення витрат на вітчизняні наукові розробки та підготовку висококваліфікованих фахівців; зростання випуску конкурентоспроможної продукції на основі високоефективних інноваційних проектів; підвищення продуктивності праці, в тому числі за рахунок істотного зростання інвестицій в людський капітал; активна інтеграція України в міжнародний технологічний обмін з урахуванням її науково-технічних і виробничих можливостей.

Таким чином, становлення нової моделі антикризового розвитку і формування нових пріоритетів передбачає забезпечення

стійкого рівноважного економічного розвитку, динамічно збалансованої економіки.

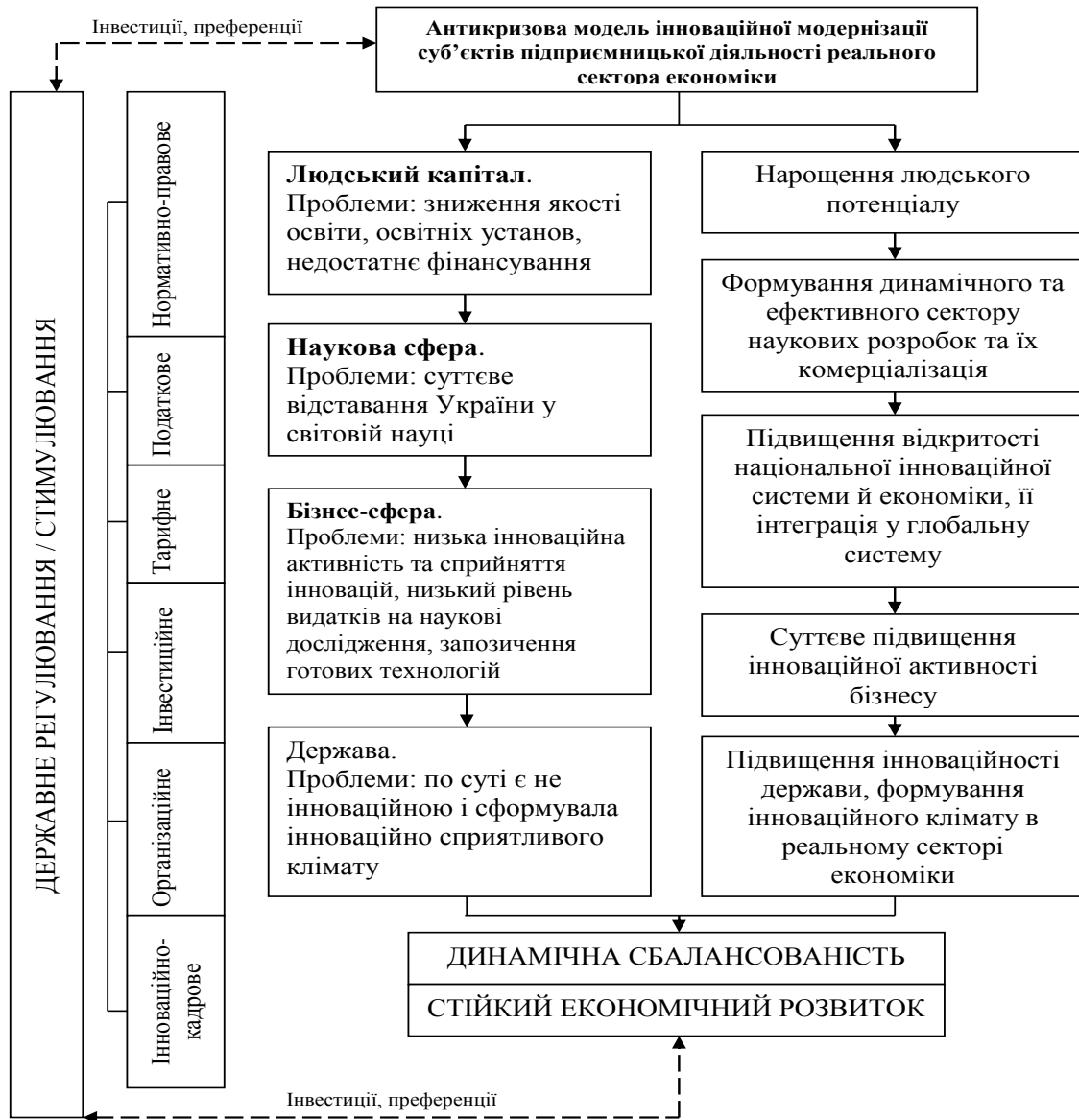

Рис. 1. Модель антикризової інноваційної модернізації суб'єктів підприємницької діяльності реального сектору економіки

Джерело: розроблено автором

Основою такої моделі є людський фактор, оскільки саме людина виступає джерелом нових ідей та інновацій, а також, полегшує їх сприйняття і поширення.

Вихід з фінансово-економічної кризи можливий лише за умови при скоординованих дій уряду і зусиль суспільства, здатних створити нові точки зростання та сформувати механізми щодо поступового переміщення ресурсів у нові перспективні сфери підприємницької діяльності. Регулююча діяльність держави для забезпечення

умов ефективного функціонування національної економіки полягає в прийнятті ефективних управлінських рішень щодо стабілізації господарської кон'юнктури і темпів економічного зростання, з урахуванням зміни типу економічної культури, зміни поколінь і технологічних укладів. У довгостроковій перспективі динаміка економічного зростання буде визначатися цілим рядом зовнішніх і внутрішніх факторів, здатних його сповільнити. Серед них

ціни на сировину, кредитування промисловості, демографічна ситуація й інфляція.

На нашу думку, ціни на сировинні товари збережуть не стабільну тенденцію, кредитування промисловості буде млявим у зв'язку з незначним залученням капіталу і недостатньо активним стимулюванням кредитної діяльності за допомогою заходів економічної політики, а інфляцію вдасться дещо сповільнити. Додаткові ризики можуть виникнути у разі виникнення наступної хвилі кризи в ряді великих країн або підвищення в Україні податків для фінансування бюджетних витрат. Нещодавні дії урядів низки країн, а також міжнародних фінансових організацій свідчать про їх готовність і здатність боротися з кризою.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Показано, що подолання кризи в реальному секторі економіки та формулювання комплексу заходів антикризової стратегії потребує першочергового розв'язання низки проблем, що зумовлені: дефіцитом фінансового ресурсу, неефективним використанням наявних ресурсів; недостатністю каналів збуту; низькою мотивацією персоналу. При цьому, ефективна реалізація відповідної стратегії передбачає новий підхід до її здійснення на основі активного та точкового впливу на епіцентри кризи, що враховує такі вимоги: аналіз причин кризи щодо помилок та прорахунків у системі управління; прогноз кризових наслідків; складання програми дій з можливістю її корегування; адаптування нормативно-правової бази; забезпечення фінансової та науково-технічної підтримки; стимулювання попиту.

Реалізація такого підходу обумовлює необхідність вироблення нової моделі антикризового розвитку підприємницької діяльності реального сектору економіки, що враховує його інноваційну модернізацію. Методологічну основу моделі складає теорія макроекономічної рівноваги, умовою забезпечення якої у довгостроковій перспективі є: оптимальний ресурсний розподіл, узгодження суперечливих інтересів економічних агентів, збалансованість виробництва. Представлена модель передбачає регуляторний вплив на ключові сфери-об'єкти (людський капітал, наукова та біз-

нес-сфера), що мають забезпечити інноваційну модернізацію суб'єктів підприємницької діяльності реального сектору економіки, переведення його у стан динамічної збалансованості та стійкого розвитку.

Література

1. Статистичний збірник Регіони України 2014 / За редакцією О. Г. Осауленко; відповідальний за випуск Н. С. Власенко. – У 2-х частинах. – Ч. 1. – Державна служба статистики України. – Київ: Державна служба статистики України, 2014. – 303 с.

2. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 -2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції»: Монографія / [Авт. кол. А. С. Гальчинский, В. М. Геєць та ін.]: Нац. ін-т стратег. досліджень, Ін-т економічного прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. Інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

3. Структурна гармонізація економіки України як чинник економічного зростання: Монографія / [за ред. д-ра екон. наук І. В. Крючкової]. – К.: «Експрес», 2007. – 520 с.

4. Указ Президента України «Про Стратегією сталого розвитку "Україна - 2020"» № 5 від 12 січня 2015 року Режим доступу:

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U005_15.html

5. Управление риском: риск, устойчивое развитие, синергетика. – М.: Наука, 2001. – 431 с. – (Серия «Кибернетика: неограниченные возможности и возможные ограничения»).

6. *Фритьоф Капра*. Скрытые связи: наука для устойчивой жизни/ К. Фритьоф [Электронный ресурс]. – 2002. – 174 с. – Режим доступу: http://www.koob.ru/capra/hidden_connections.

References

1. *Osauleiko, O. H.* (2014). Statistical Yearbook 2014 Regions of Ukraine. Ch. 1., Kyiv: State Statistics Service of Ukraine, 303.

2. Galchinskiy, A. & Geyets, V. (2014). Strategy of economic and social development of Ukraine (2004 -2015 years) "towards European integration". Kyiv: IVTs Derzhkomstatu, 416.

3. Kriuchkovoï, V. (2007). Structural harmonization economy of Ukraine as a growth factor. Kyiv: Ekspres, 520.

4. On the Strategy for Sustainable Development" Ukraine - 2020 ". (2015). From:

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U005_15.html

5. Risk management: Risk, sustainable development, synergetics. (2001). Kyiv, Nauka, 431.

6. Fryt'of Kapra (2002). Hidden links: Science for a sustainable life. From: [http://www.koob.ru/capra/hidden_connection s](http://www.koob.ru/capra/hidden_connection_s).

Ортина А. В.

Антикризисная модернизационная модель развития субъектов предпринимательской деятельности реального сектора экономики

В статье рассмотрена возможность радикально изменить кризисную ситуацию и разработать первоочередные антикризисные меры по стабилизации ситуации и поиска «точек роста» для этого необходимо решить проблемы, связанные с нехваткой финансовых средств; неэффективным использованием ресурсов; неконкурентоспособностью продукции, нехваткой каналов сбыта; слабой мотивацией и апробацией персонала. Обоснована активизация модернизационной политики, представляет собой формирование необходимых экономических условий для перехода от антикризисного режима к модернизации. Чтобы смягчить такие тенденции в экономике Украины в целом и секторе в частности, необходимо разработать и реализовать ключевые антикризисные меры, направленные на поддержку наиболее важных социально-экономических сфер, требующих решения поставленных задач с прагматичным подходом и учетом современной ситуации.

Ключевые слова: антикризисная модель, точка роста, модернизационная политика, устойчивое развитие.

Ortina G.

Crisis's modernization model of businesses of the real economy

In the article the possibility of radical change crisis and develop priority anti-crisis measures to stabilize the situation and search for "points of growth" it is necessary to solve the problems related to the lack of funds; inefficient use of resources; Not competitive products, lack of distribution channels; Weak motivation and testing staff. Reasonable activation modernization policy, which is the formation of the necessary economic conditions for the transition from crisis mode to upgrade. To mitigate these trends in Ukraine's economy in general and the real sector in particular, should develop and implement key anti-crisis measures to support the most important socio-economic areas for the task with a pragmatic approach and taking into account the current situation.

Keywords: anti-crisis model, point of growth's, modernization policy, sustainable development.

Рецензент: Синяєва Л. В. – доктор економічних наук, професор кафедри «Організація та управління соціально-економічними системами» Таврійського Державного Агротехнологічного Університету, м. Мелітополь, Україна.

Reviewer: Synyayeva L. – Professor, Ph.D. in Economics, Professor of Organization and management socio-economic systems Department Tavriya State Agrotechnology University, Melitopol, Ukraine.

e-mail: ludsinsin2008@yandex.ru

Стаття подана
22.03.2017 р.

УДК 338.48

ЗЕЛЕНКО О. О., ТОРОПОВСЬКА М. В.

ІННОВАЦІЇ В ТУРИЗМІ – ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІЙ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Стаття присвячено інноваційним напрямкам розвитку туристичної сфери в умовах кризового становища регіону. В процесі аналізу публікацій вітчизняних та закордонних науковців виявлено багатий досвід альтернативного розвитку проблемних територій за рахунок туристичних інновацій, накопичений в інших країнах світу. Огляд наявних природно-антропогенних можливостей депресивних регіонів України дозволив визначити, що окрім достатньо відомого агротуризму на території проблемних областей країни є перспективи розвитку індустріальних та екзотичних різновидів туристичних маршрутів

Ключові слова: інновація, туризм, досвід, депресивний регіон, розвиток.

Постановка проблеми. Проблема розвитку відсталих депресивних територій постає перед людством протягом останніх дев'яти десятиріч. Причини виникнення кризової ситуації у кожній країні та у кожному регіоні можуть бути абсолютно різні: кризове становище та перехідний період розвитку всієї країни; перебудова структури економіки – зміна спеціалізації окремих регіонів; занепад певного виду економічної спеціалізації у зв'язку з вичерпанням промислових корисних копалин. Цих причин може бути безліч, але результат той самий: низький рівень соціально-економічного розвитку та якості життя населення території.

У сучасних умовах глобалізації і неоднозначності національної ідентичності країн світу можна побачити збільшення цікавості до історико-культурного надбання та природно-рекреаційних ресурсів інших народів. У зв'язку з цим все більшої актуальності у економічній сфері різних країн набирає туризм, як перспективний сектор економічної діяльності, питома вага якого у макроекономічних показниках збільшується з року в рік. Саме цей різновид економічної діяльності останнім часом розглядається як такий що сприяє виходу з економічної кризи занедбаних регіонів.

На думку російського вченого-географа Д. Ніколаєнка, туризм виконує роль «плаваючої точки освоєння» [1. с. 5]. У своєму розвитку він орієнтується на ті регіони, у яких існують передумови і потреби у розвитку саме даного різновиду суспільної діяльності і які у силу дій певних

обставин підлягають освоєнню у першу чергу [2]. Але людство не стоїть на місці і зараз серед передумов розвитку туризму розглядають не тільки природно-рекреаційні ресурси, сприятливий клімат, багату культурно-історичну спадщина; серед таких тепер опинилися промислові комплекси і об'єкти сільського господарства, певні події та незвичний склад життя, тощо. Таким чином, підсумовуючи все вище зазначене, можна зробити висновок, що обрана проблема дослідження є актуальною для сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку туристичної галузі в умовах кризового становища території досліджувало багато як українських так і закордонних вчених, серед них: І. Смаль [2], І. Петенко та А. Петенко [3], Н. Яковенко [4], О. Дутчак [5], К. Іскакова та Ж. Каїпова [6], та ін.

І. Смаль ще у 2003 році у своїх дослідженнях намагався обґрунтувати тезу про те що туризм може бути альтернативною формою господарювання в депресивних регіонах у разі вичерпаності можливостей традиційних шляхів розвитку [2]. Зокрема, автор розкриває можливість використання сільського туризму для пожвавлення господарського життя і підтримки систем розселення на територіях, де склалися природні та соціально-економічні передумови для затухання традиційних видів економічної діяльності.

І. Петенко та А. Петенко, провівши власне дослідження, стверджують, що туризм сьогодні не є стабільним і прибутко-

вим сектором української економіки. Але дослідники вважають, що поширення сільського туризму у традиційних аграрних економічно нерозвинутих регіонах може надати додатковий імпульс для розвитку трудомістких та нетрадиційних сільсько-господарських виробництв, таких як: молочне скотарство, хмелярство, бджільництво, хутрове тваринництво, ставкове рибальство та ін. [3, с. 123].

Н. Яковенко, розглядаючи проблему відродження занепалих територій, у своїх працях приділяє увагу культурному туризму, вважаючи, що саме цей напрям найбільш стрімко розвивається у теорії та практиці світового туризму. На прикладі Івановської області Російської Федерації дослідниця намагається довести, що народно-художні промисли можуть стати особливим брендом культурного туризму депресивних регіонів. [4, с. 62].

О. Дутчак у своїх наукових публікаціях висвітлює досвід впровадження інноваційного підходу в туризмі для розвитку відсталих територій у країнах Європи, Африки та Латинської Америки [5, с. 22]. Так само географічними особливостями набутого досвіду розвитку депресивних територій за рахунок туризму цікавилися К. Іскакова та Ж. Каіпова, обґрунтовуючи необхідність впровадження набутого світового досвіду у економічно-відсталі райони Казахстану [6, с. 30], представниками наукових кіл якого вони виступають.

Проведений огляд публікацій вітчизняних та закордонних науковців демонструє широку зацікавленість зазначеною проблемою. Більшість дослідників схиляються до думки, що найбільш перспективним для відродження депресивних територій є сільський туризм, але майже не розглядаються інші інноваційні напрями туристичної діяльності, які можуть бути ефективними для регіонів України.

Мета статті – огляд наявного світового досвіду та обґрунтування перспективних напрямів інноваційної туристичної діяльності для соціально-економічного розвитку депресивних регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Взагалі термін «депресивний регіон» з'явився у Великобританії в період

світової економічної кризи 1929-1930 р.р. У той час до таких територій належали Уельс, Шотландія, Північна Ірландія, тобто старопромислові центри, що виростили на добичі кам'яного вугілля і мали вузьку спеціалізацію у чорній металургії, обробній промисловості та у суднобудуванні. Депресія виникнула тут унаслідок перебудови економіки країни і моральному старінню промислової структури [6, с. 125].

Зараз у зарубіжній науковій літературі, головним чином, вживається термін "distressed areas", який можна перекласти як "території в занепаді". Ці території, на думку експертів, потерпають від таких негараздів як застарілі, а часом малопридатні для використання, житлові фонди та інфраструктура, занедбані індустріальні майданчики, екологічні проблеми (наприклад, старіння населення, бідність, низькі стандарти стану здоров'я).

В Україні поняття "депресивна територія" увійшло в науковий обіг у середині 90-х років ХХ століття, це було пов'язано з активізацією регіональних досліджень. Варто зазначити, що попри наявність значної кількості робіт з вивчення депресивних територій, однозначного тлумачення цього терміну немає.

У Законі України "Про стимулювання розвитку регіонів" [7] наводиться таке визначення депресивної території "... регіон чи його частина (район, місто обласного значення або кілька районів, міст обласного значення), рівень розвитку якого (якої) за показниками, визначеними Законом є найнижчими серед територій відповідного типу". Але у науковій літературі разом з терміном "депресивна територія" для визначення подібних регіонів використовують також поняття "проблемна територія", "відстала територія", "слаборозвинена територія", "кризовий регіон", тощо. Чіткого розмежування між ними немає. Одні автори вважають їх синонімами, інші доводять відмінності між ними.

Типологія депресивних територій має важливе науково-прикладне значення, оскільки дає можливість розробити систему відновлювальних заходів, конкретизованих відповідно до потреб кожної конкретної території. Серед українських дослі-

дників першим здійснив градацію депресивних територій В. Коломійчук [8]. Він виділив 5 типів адміністративних регіонів :

1. Адміністративні регіони, території яких постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.

2. Адміністративні регіони, які сильно забруднені в екологічному відношенні, але головні і дуже потужні депресанти розташовані на суміжних територіях.

3. Прикордонні адміністративні регіони.

4. Депресивні адміністративні райони у гірській місцевості.

5. Депресивні райони, що стали такими через надзвичайно слабкий розвиток транспортної мережі та інших елементів соціально-економічної інфраструктури території.

Представлена вище класифікація є застарілою для сучасної ситуації. На наш погляд, доцільним є визначення проблемної території за загальними ознаками соціально-економічної депресивності, до яких належать:

- скорочення обсягів валового регіонального продукту;

- відсутність розширеного відтворення ресурсів;

- високий рівень безробіття;

- низький рівень доходів населення;

- зниження конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості території.

За результатами 2015 року Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України визначено найбільш проблемні регіони нашої країни, серед них Кіровоградська, Миколаївська, Чернігівська, Луганська та Донецька області [9, с. 3].

Розглянемо більш детально можливості впровадження інноваційних видів туризму для відновлення позитивної динаміки у самій туристичній галузі, та у соціально-економічному становищі регіонів загалом. Актуальні новації у туристичній індустрії проблемних територій України представлено на рис. 1

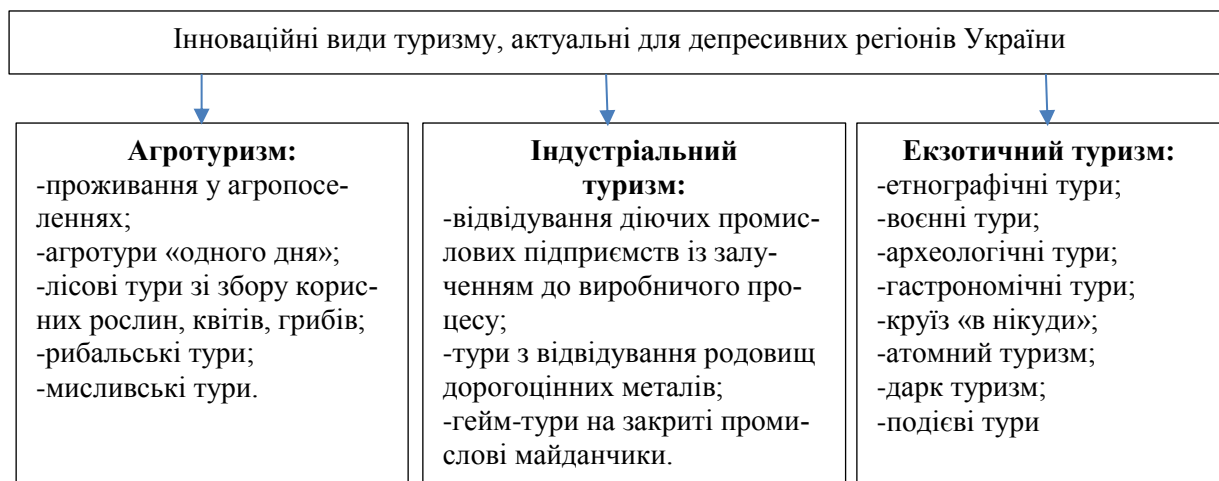

Рис. 1. Інноваційні види туризму, актуальні для депресивних регіонів України
Джерело: сформовано автором

Кіровоградська область – регіон, який ніколи не міг похизуватися великою кількістю відвідувачів. Вона здавна відома як регіон із добре розвинутим сільськогосподарським виробництвом. У галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце належить рослинництву. Така ситуація дає чудову можливість для розвитку агротуризму, зокрема, агротури «одного дня», які дуже поширені

у США та Канаді. Втомлені від міського життя мешканці міст із великим задоволенням за помірну ціну їдуть у сільську місцевість, допомагають у зборі врожаю, отримуючи зібране з собою. Туристи мають змогу відволіктись від буденних справ та заготувати овочі чи фрукту за ціною (ціна проїзду), набагато дешевшою ніж у перерахунку вартості тих самих продуктів на ринку чи в магазині. Сільськогосподар-

ські виробники мають від такої діяльності значну економію коштів, які мали б витратити на збір, транспортування і зберігання продукції. Дуже перспективним видом туризму у Кіровоградській області може стати відвідування шахт із видобутку дорогоцінних металів, які віднедавна винайдена на цій території. Успішний досвід розвитку такого індустріального туризму вже давно реалізовано у ЮАР на місцях алмазних родовищ.

Географічне розташування Миколаївської області, наявність судноплавних артерій сприяють розвитку водного транспорту і становленню позиції обласного центру як транзитного транспортного вузла. Миколаївський морський торговельний порт з'єднується з Чорним морем Бузько-Дніпровським лиманським каналом протяжністю 44 милі. На півдні область омивається Чорним морем. Всі ці умови якнайкраще сприяють розвитку рибальських турів, а також так званих круїзів «в нікуди». Останній варіант, що поступово набирає популярності серед закордонних шанувальників турів вихідного дня, – це новий різновид круїзних турів, що передбачає морську мандрівку на один-два дні без заходу в порти до повернення у порт відправлення. Миколаївщина є центром суднобудування, а відтак це реальна можливість організувати екскурсії на суднобудівний завод. Крім того історія залишила цьому регіону багато археологічних пам'яток (разом 42), чого лише варте відоме всім славетне місто Ольвія. Ще один різновид новацій у пропозиції туристичного продукту – це атомний туризм, який вже достатньо давно існує на території Чорнобильської АЕС, але чому б не ознайомлювати бажаючих з діючими потенційно небезпечними об'єктами даної категорії (до яких належить Південноукраїнська АЕС на території Миколаївської області), задовольняючи цікавість певної категорії туристів, які по-боюються відвідувати постраждалі від атомних вибухів регіони, але воліють дізнатись яким чином функціонують такі підприємства.

Наступна Чернігівська область – регіон в якому однаково добре розвинута, харчова, деревообробна, паливно-

енергетична, машинобудівна промисловість та сільське господарство, представлене як рослинництво так і тваринництвом. Багата флора і фауна, наявність 1200 річок, лісостеп та помірний континентальний клімат, поширені джерела мінеральних вод – все це ґрунтова ресурсна база для розвитку туристичної галузі. Свого часу перший президент Української народної республіки Михайло Грушевський називав Чернігів "українською Равенною". Саме на Сіверщині зберіглася третина усіх вітчизняних пам'яток домонгольського періоду. Майже кожний десятий заповідний об'єкт України знаходиться також у цьому регіоні. Отже, враховуючи все вищезазначене, можна стверджувати, що практично всі запропоновані і представлені на рис. 1 інноваційні варіанти туристичного продукту можуть бути реалізовані в межах даної області. Виключенням буду атомний туризм та тури до родовищ дорогоцінних металів.

На відміну від вищезгаданих територій, останні два регіони – Луганська та Донецька області переживають кризу у зв'язку з відкритим воєнним конфліктом. Але незважаючи на складні умови господарювання, регіони, втративши лідируючі позиції, продовжують економічну діяльність. У своїй більшості під контролем України залишилися сільськогосподарські райони, промислово-розвинуті території у своїй більшості перебувають за лінією розмежування. З огляду на такі обставини обидві області мають всі умови для відновлення та подальшого розвитку агротуризму. Завдяки географічному розташуванню, більш широкі можливості має Донецька область, яка зберегла вихід до Азовського моря. Саме у Луганській і Донецькій областях як ніде інде актуальний зараз званий воєнний туризм (відвідування місць бойових дій, та знайомство з історією їх протікання, з учасниками тих подій): вже зараз на вивільнених територіях у районних краєзнавчих музеях (наприклад м. Кременна Луганської області) відкрити великі експозиції, присвяченій цій тематиці.

Всі решта зазначених видів – етнографічний, гастрономічний, подієвий та дарк туризм – можливо розвивати у всіх п'яти регіонах. Якщо три перших різнови-

ди вже достатньо відомі, то останній – це реальна новація для шанувальників містичних місць, пов'язаних з загибеллю людей за містичних обставин. Найяскравішим прикладом такого туру у Європі є відвідування замку графа Дракули (Румунія). Фактично у кожному регіоні можна знайти старовинні місця з якими пов'язані містичні події, і навіть серед мешканців нашої країни знайдеться багато зацікавлених, що не проти поласкотати собі нерви моторошними історіями від хранителів древніх артефактів. Серед найбільш відомих містичних місць досліджуваних регіонів: Придніпровська височина у північно-східній частині Кіровоградської області (місцевість не одне десятиліття привертає увагу дослідників через паранормальні явища, які тут постійно відбуваються, на височині людям маряться примарні фігури, вогняні кулі тощо); Антонієві печери у Чернігові (у яких, за розповідями очевидців, виникає силует монаха-привида); Миколаївські багаторівневі катакомби (де трапляються «блукуючі» тунелі) тощо.

Продовжувати перелік інновацій туристичного продукту можна дуже довго: варто згадати залучення тварин до активного спілкування з туристами під час відвідування національних парків та заповідників, яких вдосталь на території України і зокрема в описаних нами регіонах; кінні та вело-тури для поціновувачів активного пізнавального еко-туризму. Але головною умовою успішного впровадження зазначених новацій є прийняття альтернативного шляху регіонального розвитку з боку місцевих органів влади та готовність впроваджувати інновацій з боку населення конкретної території.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Якими би гарними не були ідеї щодо інновацій в пропонованих туристичних маршрутах необхідна підтримка на рівні держави. Тільки у березні 2017 року нарешті була прийнята Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Її головна мета – формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та курортів згідно з міжнародними стандартами якості та з урахуванням європейських цінностей, перетворення її на високорентабельну, інтегровану у світовий ринок конкурентоспроможну сферу, що забезпечує при-

скорення соціально-економічного розвитку регіонів і держави в цілому, сприяє підвищенню якості життя населення, гармонійному розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світ. Маємо надію, що реалізація стратегії та фінансування її поточних завдань сприятиме розвитку туристичної індустрії не тільки у західних, туристично розвинених областях, але й охопить усі куточки нашої країни з належним матеріальним забезпеченням та просуванням інновацій в туризмі у всіх у тому числі і проблемних регіонах, які у майбутньому зможуть подолати кризу та стабілізувати своє соціально-економічне становище за рахунок розвитку власної туристично галузі.

Література

1. *Николаенко Д. В.* Рекрационная география. / Д. В. Николаенко – М.: Владос, 2001. – С. 288 с.
2. *Смаль І.* Туризм як форма господарського освоєння депресивних регіонів [Електронний ресурс] / І. Смаль // Український географічний журнал. -2003. - №4 - Режим доступу: <http://tourlib.net/smal3.htm>
3. *Петенко І. В.* Туризм як чинник розвитку депресивних регіонів України / І. В. Петенко, А. В. Петенко // Вісник ДІТБ – 2013 - № 17 – С. 120-123.
4. *Яковенко Н. В.* Народные художественные промыслы как особый бренд культурного туризма депрессивного региона (на примере Ивановской области) / Н. В. Яковенко // Современные проблемы сервиса и туризма – 2015 - № 4 – Т. 9 – С. 62-71.
5. *Дутчак О. І.* Туризм як фактор розвитку відсталих і депресивних районів: міжнародний аспект / О. І. Дутчак // Актуальні проблеми економіки і соціального розвитку регіону – 2012 –№ 1 – С. 20-23.
6. *Искакова К. А.* Туризм как фактор развития отсталых и депрессивных территорий в мировой практике / К. А. Искакова, Ж. А. Каипова // Материалы V международной научно-практической конференции «Туризм Казахстана: проблемы и перспективы» 9-11 октября 2014 г., г. Алматы, Казахстан. – С. 125-131.
7. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» № 2850-IV від 8 вересня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2005 - № 51 - ст.548.
8. *Коломійчук В. С.* Соціально-економічний розвиток адміністративного ра-

йону в умовах перехідної економіки (підходи до вивчення стратегії розвитку). – Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. – 440 с.

9. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2015 р. /Департамент регіонального розвитку Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – К: 2016. – 90 с.

Reference

1. *Nikolaenko, D. V.* (2001) *Recreational geography*. Moscow: Vldos. 288
2. *Smal, I.* (2003) *Tourism is a form of economic development of depressive regions*. *Ukrainian geographic journal*. 4. – Access: http://tourlib.net/statti_ukr/smal3.htm
3. *Petenko, I. & Petenko, A.* (2013) *Tourism as a factor in the development of depressed regions Ukraine*. *Bulletin of DITB*, 17. 120-123.
4. *Yakovenko, N. V.* (2015). *Folk art crafts as a special brand of cultural tourism in the depressive region (within example of Ivanovo region)*. *Modern problems of service and tourism*, 4 – Vol. 9. 62-71

Зеленко Е. А., Тороповская М. В.

Інновації в туризмі – путь к розвитку депресивних територій: мировий опыт и українські реалії

Стаття посвячена інноваційним напрямкам розвитку туристическої сфери в умовах кризисного положення регіона. В процесі аналізу публікацій вітчизняних і зарубіжних учених виявлено багатий опыт альтернативного розвитку проблемних територій за рахунок туристических інновацій, накопленний в інших країнах світа. Обзор існуючих природно-антропогенних ресурсів депресивних регіонів України дозволив визначити, що крім достаточного віданого агротуризму на території проблемних областей країни, перспективно розвиток індустриальних і екзотических різновидностей туристических маршрутів.

Ключевые слова: інновація, туризм, опыт, депресивний регіон, розвиток.

Zelenko O. O., Toropovs'ka M. V.

Innovation in tourism - the way to develop depressed areas: international experience and Ukrainian realities

The article is devoted to innovative tourism directions for development of regions that are in crisis conditions. During the analysis of fatherland and foreign scientist's publications, it was detected abundant experience of alternative development of problem areas due to tourism innovation gained in other countries. Overview of available natural and anthropogenic opportunities in depressed regions of Ukraine gave the chance to determine that in addition to well-known agro tourism throughout the territory of problem areas in our country there are prospects of industrial and exotic varieties of tourist routes.

Keywords: innovation, tourism, experience, depressed area, development.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Київ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. in Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

5. *Dutchak, O. I.* (2012). *Tourism as a factor in the development of backward and depressed regions: international dimension*. *Actual problems of economy and social development of the region*, 1. 20-23.

6. *Iskakova, K. A. & Kaipova, J. A.* (2014). *Tourism as a factor of development of backward and depressed territories in the world practice*. *Materials of the V international scientific and practical conference "Tourism of Kazakhstan: problems and perspectives"*, 9-11 October 2014, Almaty, Kazakhstan. 125-131.

7. *Law of Ukraine* (2005) "About Stimulation of Regional Development" № 2850-IV, 8th of September. *Data of Supreme Council of Ukraine*. № 51. 548.

8. *Kolomijchuk, V.S.* (2001) *Socio-economic development of administrative region in transition economies (approaches to identify the development strategy)*. Ternopil: Ukrmedknyha. 440.

9. *Monitoring of socio-economic development for 2015*. (2016) *Department of Regional Development*. Ministry of Regional Development, Construction and Housing in Ukraine. 90.

ИНВЕСТИЦИОННЫЙ КЛИМАТ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВЕННОГО КОМПЛЕКСА

В статье раскрывается специфика оценки инвестиционного климата региона, выявляются тенденции его изменения в Волгоградской области в последние годы, выделяются реперные точки коррекции инвестиционных рисков. В качестве важнейшей стратегической задачи авторы отмечают необходимость модернизации системы привлечения инвестиций и сопровождения инвестиционных проектов на территории региона, увеличения объема привлекаемых инвестиций, направленных на реализацию проектов в приоритетных направлениях хозяйствования, создание сопутствующей инфраструктуры, согласно стандарта Агентства стратегических инициатив.

Ключевые слова: инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, инвестиционный потенциал, инвестиционный риск, регион, хозяйственный комплекс, конкурентоспособность.

Постановка проблемы. При неравномерном развитии стран и регионов именно инвестиции позволяют отстающим получить шансы на успех, поэтому в современном мире именно инвестиционная привлекательность является залогом успешного экономического развития. Для России характерна высокая дифференциация регионов по экономическому развитию, что говорит о неравномерности распределения инвестиций и актуальности формирования благоприятного инвестиционного климата для регионов, в том числе и для южного региона России – Волгоградской области, которая обладает значительными преимуществами для развития инвестиционной деятельности. Благоприятный инвестиционный климат является важнейшим условием для реализации краткосрочных и долгосрочных задач развития региона. Задача улучшения показателей инвестиционного климата для Волгоградской области является чрезвычайно важной и решение ее связано с минимизацией, в первую очередь, инвестиционных рисков на фоне довольно высокого инвестиционного потенциала.

Анализ последних исследований и публикаций. Теоретические и практические аспекты регионального инвестирования, оценки инвестиционного климата, модернизации региональной системы управления нашли отражение в работах ученых и практиков Юга России, в числе которых В. С. Епинина, Е. О. Князева, В. В. Курченков, Я. Я. Кайль, Р. М. Ламзин, Е. С.

Матина, Ю. В. Новоселова, А. Т. Тютюшева, О. В. Фетисова, Е. В. Чадина.

Статистической базой статьи послужили данные интернет-ресурсов: Официального портала Губернатора и Администрации Волгоградской области, Инвестиционного портала Волгоградской области, Рейтингового агентства «Эксперт РА» и др.

Цель статьи – раскрыть подходы к оценке инвестиционного климата в регионе, выявить тенденции его изменения и пути улучшения в Волгоградской области.

Изложение основного материала исследования. Инвестиционный климат представляет собой обобщенную характеристику совокупности социальных, экономических, организационных, правовых, политических, социокультурных предпосылок, предопределяющих процесс инвестирования в региональную хозяйственную систему. Он включает объективные возможности страны или региона (инвестиционный потенциал) и условия деятельности инвестора (инвестиционный риск).

Инвестиционный климат структурно характеризуется, с одной стороны, инвестиционным потенциалом, отражающим реальные возможности региона для привлечения инвестиций; с другой стороны, инвестиционным риском – наличием условий, при которых инвестор терпит убытки;

Инвестиционный потенциал в свою очередь формируется из ресурсно-сырьевого; трудового; производственного; инновационного; институционального; инфраструктурного; потребительского по-

тенциалов. Он складывается как сумма объективных предпосылок для инвестиций, учитывающая насыщенность территории факторами производства (природными ресурсами, рабочей силой, основными фондами, инфраструктурой и т. п.), потребительский спрос населения и др. [1].

Наиболее важными элементами инвестиционного потенциала являются инфраструктурная освоенность территории, инновационный потенциал и интеллектуальный потенциал населения.

Инвестиционный риск характеризует вероятность потери инвестиций и дохода от них; степень инвестиционного риска зависит от политической, социальной, экономической, экологической, криминальной ситуации в регионе.

По методике «Эксперт РА» агрегированный инвестиционный риск есть результат суммирования рисков: криминального; управленческого; социального; экономического; законодательного, финансового и экологического.

Старопромышленный регион – Волгоградская область – обладает комплексом потенциальных возможностей для привлечения инвестиций. Во-первых, регион обладает выгодным с экономической точки зрения географическим положением, находится на пересечении важных международных и межрегиональных водных, железнодорожных, автомобильных, воздушных транспортных путей. Кроме того, в настоящее время приоритетным для России во внешнеполитическом и внешнеэкономическом плане становится Евроазиатское направление. Поэтому есть основания полагать, что в ближайшем будущем стратегическая важность области приобретет особое значение на государственном уровне [1; 2].

Во-вторых, у региона есть ряд преимуществ природно-ресурсного плана, что усиливает возможности для привлечения инвесторов к добыче минерально-сырьевых ресурсов (углеводороды, сырьё для химической и металлургической промышленности).

Кроме того, в Волгоградской области сосредоточено около 30% промышленного производства всего Южного федерального

округа: машиностроение, металлургия, химическая и нефтехимическая промышленность, причем развитие этих отраслей достаточно диверсифицировано, что является важным конкурентным преимуществом региона [1].

Привлекательным сектором для инвестиций также является сельское хозяйство – базовая отрасль Волгоградской области, которая обладает значительными сельскохозяйственными угодьями на фоне благоприятного климата. Основные предприятия АПК региона расположены близко к потенциальным потребителям, занимая положение на пересечении важнейших транспортных путей, что также является важным конкурентным преимуществом, наряду с качеством трудовых ресурсов.

По сравнению с соседними регионами Волгоградская область имеет всю необходимую базу для подготовки кадров для самых различных отраслей. Уровень образования населения в целом достаточно высок, растет количество молодых специалистов. Однако стоимость рабочей силы в Волгоградской области гораздо ниже, чем в соседних регионах. Такое сочетание качества и цены рабочей силы может быть очень привлекательным для инвесторов, что в свою очередь отразится в виде повышения уровня жизни населения.

Волгоградская область имеет значительные перспективы в развитии научной, технической, инновационной сфер. В регионе сосредоточено множество инновационных, образовательных, конструкторских центров и лабораторий. Достаточно высокий уровень образования населения наряду с наличием в области соответствующей базы в виде предприятий (например, оборонной промышленности) уже в краткосрочной перспективе могли бы способствовать развитию наукоемких отраслей региона.

Важно отметить и растущий туристический потенциал области. Во-первых, регион является уникальным в своем роде культурно-историческим центром и ассоциируется именно со своим героическим прошлым. Военная история Сталинграда является брендом города. Памятные места с каждым годом продолжают привлекать

новых туристов. Также монастыри в Ольховке, Гусевке, Серафимовиче способствуют развитию религиозного туризма в области. Культура области славится и своей историей донского казачества. Во-вторых, вклад в туристический потенциал области вносят сами природные условия: на берегу Дона есть возможности для развития пляжного туризма. В последнее время в регионе становится популярным такое направление, как агротуризм и спортивный туризм (охота, рыбалка, байдарки) [4].

Таким образом, Волгоградская область обладает довольно высоким инвестиционным потенциалом. Но с какими рисками могут столкнуться потенциальные инвесторы?

Нельзя не отметить, что пока транспортная инфраструктура развита недостаточно, что ограничивает все вышеперечисленные потенциальные преимущества региона. По объему перевозок Волгоградская область существенно отстает от остальных регионов ЮФО. Инвестиционная деятельность предполагает транспортировку товаров, поэтому отсутствие оптимальных для этого условий является очень серьезным недостатком. Но есть важные подвижки в этом плане: в 2016 году существенно обновлены дороги, введен в действие новый Международный аэропорт.

В регионе недостаточно развита в области офисная инфраструктура, а деловая недвижимость находится не на самом лучшем уровне, требует скорейшего решения вопроса развития торговых площадей.

Развитие туризма и бизнеса в области также ограничивается отсутствием необходимого уровня гостиничной инфраструктуры. Однако в связи с подготовкой к чемпионату мира по футболу 2018 г. в регионе идет активная работа по модернизации гостиничного комплекса, ведется строительство новых объектов.

Экологический риск в регионе остается высоким. Показатели загрязнения атмосферы с каждым годом становятся всё более неутешительными. Остро стоит проблема загрязнения воды и почв.

В Волгоградской области недостаточно развита сфера малого и среднего бизнеса. По этому показателю регион уступает большинству регионов ЮФО [1; 4].

Для инвестора одним из важнейших показателей является покупательская способность населения. По уровню доходов населения Волгоградская область занимает очень слабые позиции как по ЮФО, так и по России в целом. Производственные мощности основных предприятий являются крайне изношенными (рис. 1, табл. 1).

Номер региона	Регион
Максимальный потенциал - минимальный риск (1А)	
10	Московская область
29	г. Санкт-Петербург
32	Краснодарский край
Средний потенциал - минимальный риск (2А)	
1	Белгородская область
35	Ростовская область
Пониженный потенциал – умеренный риск (3В1)	
33	Астраханская область
34	Волгоградская область
Незначительный потенциал – умеренный риск (3В2)	
30	Республика Адыгея
Незначительный потенциал – высокий риск (3С2)	
31	Республика Калмыкия

Рис. 1. Распределение субъектов ЮФО по рейтингу инвестиционного климата в 2010 – 2011 г.г.

Источник: разработано автором на основе [2]

Таблица 1

**Изменение параметров инвестиционного риска в Волгоградской области
(2012–2015 гг.)**

Годы Показатели		2012	2013	2014	2015
		Ранг риска	39	50	58
Средневзвешенный индекс риска		0,277	0,285	0,295	0,288
Изменение индекса риска к предыдущему году		-0,014	0,008	0,010	-0,007
Изменение ранга риска к предыдущему году		4	-11	-8	4
Ранги составляющих	Социальный	27	37	43	45
	Экономический	54	50	63	64
	Финансовый	26	30	33	33
	Криминальный	52	41	41	54
	Экологический	36	33	32	37
	Управленческий	63	79	78	76

Источник: разработано автором на основе [2]

В рейтинге инвестиционной привлекательности регионов России, подготовленный рейтинговым агентством RAEX (Эксперт РА) за 2012 год Волгоградская область относилась к группе «Пониженный потенциал – умеренный риск» (ЗВ1). Из 4-х крупнейших субъектов ЮФО – Краснодарского края, Ростовской, Волгоградской, Астраханской областей – только в Волгоградской области наблюдалось некоторое улучшение сводного рейтинга инвестиционных рисков.

Из общей картины в рейтинге 2012 г. Волгоградская область несколько выделяется. Основным фактором снижения обще-

го риска Волгоградской области стало позитивное движение по социальному риску за счёт резкого сокращения просрочки по зарплате и снижения безработицы. Однако при этом регион на три позиции «просел» по рангу потенциала – куда более инерционному показателю. Эта отрицательная динамика потенциала, по оценке «Эксперт РА», стала в основном следствием ухудшения финансовых и производственных возможностей по сравнению с другими субъектами Федерации.

В последующие годы, согласно данным агентства, ситуация изменилась [2] (табл. 2).

Таблица 2

Динамика инвестиционной привлекательности Волгоградской области (2012-2015 гг.)

Годы	Ранг риска	Ранг потенциала	Группа
2012	39	22	ЗВ1
2013	50	22	ЗВ1
2014	58	23	ЗВ1
2015	54	23	ЗВ1

Источник: разработано автором на основе [7]

В 2013 году на развитие экономики и социальной сферы Волгоградской области по полному кругу организаций было направлено 132,8 млрд рублей инвестиций в основной капитал. Крупными и средними предприятиями в прошлом году было освоено 51,3 млрд рублей инвестиций, что было на 6,2 млрд рублей (13,3%) больше, чем в 2012 году [3].

Основную долю в видовой структуре инвестиций в основной капитал по итогам 2013 года занимали: здания и сооружения – 54272,5 млрд рублей (40,9%); машины, оборудование, транспортные средства – 51930,4 млрд рублей (39,1%); жилища – 21146,5 млрд рублей (15,9%).

На фоне показателей 2014 года произошло некоторое снижение роста объемов инвестиций. Именно на 2014 год пришлась реализация проектов компании «Лукойл-Волгограднефтепереработка», занимающих 52% в совокупном объеме инвестиций области. Наиболее крупные инвестиционные проекты компания завершила в 2015 году [1; 3].

В 2015 году инвестиционная активность в Волгоградской области выросла почти на 10% по сравнению с 2014 годом. Инвестиции в основной капитал организаций составили почти 130 млрд рублей. По параметру роста объема инвестиций регион занимает второе место после республики Калмыкия по Южному федеральному округу.

На начало 2016 года администрацией области было заключено более 40 инвестиционных соглашений с 33 организациями – инвесторами на сумму около 390 млрд рублей. В числе наиболее значимых инвестиционных проектов:

– проект «Волгоградский бройлер» с инвестициями на сумму более 2,7 млрд рублей;

– строительство предприятия по переработке кукурузы на сумму более 6,5 млрд рублей;

– строительство дороги «Обход города Волгограда – Южная часть» (20 млрд рублей);

– проект по обустройству автомобильных дорог, находящихся в общем

пользовании Волгоградской области (23 млрд рублей);

– реализация концессионного соглашения по системам коммунальной инфраструктуры (водоснабжение) в г. Волгограде (около 58 млрд рублей) [8].

Общая сумма инвестиций в 2016 году составила более 80 млрд рублей, по прогнозам, она вырастет до 87 млрд рублей в 2017 году, до 96 млрд рублей – в 2018 году [5].

Основные объемы инвестиций в основной капитал были направлены на развитие обрабатывающих производств, транспорта и связи, производство и распределение электроэнергии, газа и воды, на операции с недвижимым имуществом, аренду и предоставление услуг, модернизацию оптовой и розничной торговли

Источниками финансирования инвестиций в основной капитал по крупным и средним организациям являлись: собственные средства – 57,7%; бюджетные средства – 15,6%; средства внебюджетных фондов – 14,4%; заемные средства других организаций – 5,7%; кредиты банков – 3,8%; средства организаций и населения на доленое строительство – 2,8% [1; 3].

Вектор, по которому должен двигаться регион, очевиден – необходимо сокращение значительного разрыва между рангом инвестиционного потенциала и существующим уровнем рисков. Это позволит Волгоградской области переместиться из самой многочисленной группы российских регионов (пониженный потенциал – умеренный риск) на более высокую ступень рейтинга. Еще в 2012 г. в области стартовало несколько крупных инвестиционных проектов, однако и уровень социально-экономических проблем остаётся высоким, особенно сложная ситуация с долгами региона. Возведение новых объектов, модернизация дорожной сети в рамках подготовки к Чемпионату мира по футболу 2018 года несомненно положительно повлияют на составляющие инвестиционного климата [1; 6].

Положительно на инвестиционном климате сказывается и обязательное внедрение «Стандарта деятельности органов исполнительной власти субъекта РФ по обес-

печению благоприятного инвестиционного климата в регионе» (Стандарт АСИ). Этот документ направлен на улучшение инвестиционного климата в субъектах РФ и представляет собой совокупность определенных требований, которые при эффективной реализации позволят создать условия для увеличения притока инвестиций в регионы путем внедрения лучшей российской и международной практики взаимодействия региональных органов власти с предпринимателями.

Как известно, Стандарт АСИ содержит три группы требований (всего 15): гарантии инвесторам, обеспечение необходимых условий для реализации инвестиционных проектов, наличие региональных инвестиционных стратегий. Универсальность и ограниченное количество требований позволяет охватить все регионы и создать базовую инвестиционную среду. Внедрение Стандарта АСИ в Волгоградской области осуществлялось на основе пошаговой «дорожной карты» – формализованного плана, определяющего мероприятия по реализации требований, и сроки их выполнения, а также ответственных сотрудников органов региональной исполнительной власти.

Важно отметить, что в соответствии с Указом Президента РФ № 1276 от 10.09.2012 г. «Об оценке эффективности деятельности руководителей федеральных органов исполнительной власти и высших должностных лиц субъектов РФ по созданию благоприятных условий для осуществления предпринимательской деятельности» наличие основных требований Стандарта АСИ стало с 2013 г. одним из девяти направлений оценки деятельности региональных органов исполнительной власти, а потому его внедрение было обязательным для всех субъектов РФ.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Волгоградская область является лидером по внедрению Стандарта АСИ в ЮФО. Постановлением Правительства Волгоградской области от 31.10.2012 № 463-п была утверждена «Программа создания благоприятных условий для привлечения инвестиций в экономику Волгоградской области на 2012–2014 годы»; Постановлением губернатора Волгоградской области от 13.09.2012 № 847 был утвержден «Инвестиционный меморандум Волгоградской области на 2012–2013 годы» – дополнительный документ, разработанный в целях обеспече-

ния инвесторов информацией, необходимой для принятия решения о вложении средств на территории региона. Меморандум определил приоритеты развития инвестиционной деятельности в регионе, гарантии и обязательства органов исполнительной власти по обеспечению прав инвесторов, а также задекларировал основные меры государственной поддержки инвестиционной деятельности.

Кроме того, смена управленческой команды стала важным стимулом развития в таких регионах ЮФО, как Ростовская, Волгоградская области. Новые команды заинтересованы в том, чтобы улучшать социальные условия жизни, привлекать новых инвесторов, намерены демонстрировать позитивные изменения уже в краткосрочной перспективе [7]. В связи с этим многие компании отмечают, что за последнее время встретили в этих регионах существенную поддержку со стороны администраций, например, в подготовке инфраструктуры, подключении к сетям для новых производственных площадок, и видят для себя снижение инвестиционных рисков работы в перечисленных субъектах.

Литература

1. *Чадина Е. В.* Инвестиционная привлекательность региона на примере Волгоградской области / Е. В. Чадина, Е. О. Князева // Экономика и современный менеджмент: теория и практика. – 2015. – № 45. – С. 142–149.
2. Рейтинговое агентство «ЭКСПЕРТ РА». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.raexpert.ru/>.
3. Инвестиционный портал Волгоградской области. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.investvolga.com>.
4. *Курченков В. В.* Приоритеты диверсификации структуры регионального туристического комплекса / В. В. Курченков, О. В. Фетисова, А. Г. Тютюшева, Е. С. Матина // Региональная экономика. Юг России. – 2016. – № 2 (12). – С. 57–64.
5. Прогноз инвестиционной деятельности на 2016–2018 годы. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://invest.volgadmin.ru/SEPotential/Forecast.aspx>
6. *Новоселова Ю. В.* Феномен дорожного строительства в Волгоградской области / Ю. В. Новоселова // Региональная

экономика. Юг России. – 2016. – № 2 (12). – С. 65–70.

7. Кайль Я. Я. Эффективность и результативность применения инновационных технологий в государственном управлении: отечественный и зарубежный опыт / Я. Я. Кайль, Р. М. Ламзин, В. С. Епинина // Региональная экономика. Юг России. – 2016. – № 3 (13). – С. 15–24.

Referenses

1. Chadina, E. V. & Knjazeva, E.O. (2015). Investment appeal of the region on the example of the Volgograd region. *Economy and modern management: theory and practice*, 45, 142-149.

2. EXPERT RA rating agency. From: <http://www.raexpert.ru/>.

3. Investment portal of the Volgograd region. From: <http://www.investvolga.com>

4. Kurchenkov, V. V. & Fetisova, O. V. & Tjutjushcheva, A. G. & Matina, E. S. (2016). Priorities of diversification of structure of a regional tourist complex. *Regional economy. South of Russia*, 2 (12), 57–64.

5. The forecast of investment activity for 2016-2018. From: <http://invest.volgadmin.ru/SEPotential/Forecast.aspx>.

6. Novoselova, Ju. V. (2016). A phenomenon of road construction in the Volgograd region. *Regional economy. South of Russia*, 2 (12), 65–70.

7. Kajl', Ja. Ja. & Lamzin, R. M. & Epinina, V. S. (2016). Effektivnost and effectiveness of use of innovative technologies in public administration: domestic and foreign experience. *Regional economy. South of Russia*, 3 (13), 15–24.

Корсакова І. В., Іванов Н. П., Митрофанова І. А.

Інвестиційний клімат як фактор конкурентоспроможності регіонального господарського комплексу

У статті розкривається специфіка оцінки інвестиційного клімату регіону, виявляються тенденції його зміни у Волгоградській області в останні роки, виділяються реперні точки корекції інвестиційних ризиків. В якості найважливішої стратегічної задачі автори наголошують на необхідності модернізації системи залучення інвестицій та супроводу інвестиційних проєктів на території регіону, збільшення обсягу залучених інвестицій, спрямованих на реалізацію проєктів в пріоритетних напрямках господарювання, створення супутньої інфраструктури, згідно стандарту Агентства стратегічних ініціатив.

Ключові слова: інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, інвестиційний потенціал, інвестиційний ризик, регіон, господарський комплекс, конкурентоспроможність.

Korsakova I., Ivanov N., Mitrofanova I.

Investment climate as factor of competitiveness of a regional economic complex

In article specifics of assessment of investment climate of the region reveal, tendencies of his change in the Volgograd region come to light in recent years, defined points of correction of investment risks are allocated. As the major strategic task authors note need of modernization of system of attraction of investments and support of investment projects in the territory of the region, increases in volume of the involved investments directed to implementation of projects in the priority directions of managing, creation of the accompanying infrastructure according to the standard of the Agency of strategic initiatives.

Keywords: investment climate, investment appeal, investment potential, investment risk, region, economic complex, competitiveness.

Рецензент: Митрофанова І. В. – доктор економічних наук, професор кафедри «Мирова и региональная экономика» Волгоградского государственного университета, г. Волгоград, Российская Федерация.

Reviewer: Mitrofanova I. – Professor, Ph.D. in Economics, professor of world and regional economy department of the Volgograd state university, Volgograd, Russian Federation
e-mail: mitrofanova@volsu.ru

Статья подана
25.01.2017 г.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ АПК СЕВЕРНОГО РЕГИОНА

Изложен научный подход к актуальной проблеме определения эффективности оборота финансовых ресурсов в АПК Республики Коми. В качестве основного был выбран принцип комплексного анализа показателей, всесторонне характеризующих эффективность формирования и использования финансовых ресурсов. Учитывая ухудшение количественных и качественных параметров операционного капитала АПК региона, предложено обеспечить периодическим анализом состояние его финансовых ресурсов, совершенствовать методы и механизмы, способные рационализировать их структурный состав. Основной акцент сделан на сохранении целостности кругооборота финансовых ресурсов агропромышленных предприятий.

Ключевые слова: эффективность, финансовые ресурсы, операционный капитал, регион, параметры оценки, комплексный анализ.

Постановка проблемы. Как правило, всесторонний анализ хозяйственной деятельности АПК осуществляется с помощью основных технико-экономических показателей. В агропромышленной деятельности анализ проводится на основе конкретных показателей, которые позволяют более реально оценить эффективность финансовых ресурсов. Среди них наиболее важная роль отводится тем индикаторам, которые определяют уровень эффективности операционных ресурсов. Если финансы служат наиболее действенным инструментом регулирования деятельности агропромышленной сферы, то финансовые ресурсы являются материальной основой ведения этой деятельности.

Характерная особенность использования финансовых ресурсов заключается в том, что в своем кругообороте они проходят весь технологический цикл «наука-производство-рынок» и непосредственно трансформируются из одного вида ресурсов в другие, обеспечивая устойчивость расширенного воспроизводства. Следовательно, эффективность финансовой деятельности АПК во многом зависит от сохранения полноценности движения – обеспечения системности кругооборота ресурсов (технологического цикла). Исходя из этого, «агропромышленная политика должна фокусироваться на устранении неэффективности в цепи кругооборота ресурсов, особенно в сфере производства продуктов питания, с достижением большей прозрачности рынка» [3, с. 128].

Регулярно проводимая оценка эффективности финансовых ресурсов АПК дает возможность своевременного устранения возникающих негативных факторов и явлений. Положительные результаты в использовании финансовых ресурсов являются основой обеспечения рационального распределения расходов и доходов, принятия соответствующих решений, связанных с дальнейшим повышением эффективности собственных и привлеченных средств. Немаловажное значение принадлежит периодическому анализу структуры источников инвестиций предприятий. Это позволяет инвесторам не только определить вид источников финансирования, но и выявить объемы инвестиционных потребностей собственных предприятий и размер вкладываемых средств – величину образуемого основного и оборотного капитала. Исходя из вышеизложенного, данное исследование сохраняет свою актуальность и занимает важную позицию в решении приоритетных задач стратегического развития АПК региона.

Существующие теоретико-методологические подходы позволяют сделать вывод, что в рамках основного анализа следует использовать количественные методы исследования: 1) изучить существующее состояние финансовых ресурсов – состав, структуру и динамику производительного капитала предприятий; 2) определить факторы, способные изменить величину и качественные характеристики совокупного капитала; 3) установить

стоимость привлеченных средств, определить их средневзвешенную цену; 4) выявить степень инвестиционного риска путем сопоставления собственного и привлеченного капиталов; 5) определить причину убыточности или прибыльности предприятий.

Обобщая, отметим, что при неправильном сочетании вертикально-горизонтальных систем управления финансовыми ресурсами АПК механизмы и методы функционирования данных ресурсов, как правило, приведут к множеству ошибок и недостатков. В условиях существующей неопределенности хозяйственной деятельности АПК региона, применяемые методы прогнозирования приводят к принятию неверных финансовых решений [2, с. 267]. Однако, учитывая, что АПК имеет многофункциональную и сложную отраслевую структуру, ключевой задачей модификации его хозяйственной системы является улучшение межотраслевых финансовых отношений, обеспечение не только эффективности использования финансовых ценностей, но и равноправного распределения денежных средств.

Анализ последних исследований и публикаций. Анализ последних исследований показывает, что большинство авторов являются сторонниками позитивных финансовых изменений, улучшения качественной характеристики капитальных средств. Естественно, при значительном увеличении объема денежного капитала и улучшении качества используемых капитальных активов можно достигнуть существенного результата, повысить экономическую активность предприятий. Однако, длительное продолжение данной тенденции без обеспечения рациональной структуры капитала и оптимального сочетания ресурсных потенциалов АПК может привести к непредсказуемым последствиям. Но ведь увеличение объема финансовых средств и вещественных элементов производственного потенциала не самоцель, а лишь неременное условие роста производства, улучшения качества и удешевления выпускаемой продукции [4, с. 109].

Для достижения цели и получения соответствующих результатов следует об-

ратить внимание на внутреннюю структуру финансовых ресурсов и определители их эффективности. Последние представляют собой комплекс показателей, характеризующих целостность и системность движения данных ресурсов – от источников формирования и использования до сбыта товарной продукции и формирования новых ресурсов. С этой точки зрения, «для объективной оценки финансовые показатели должны представлять собой не набор, а систему, что позволяет перейти от фрагментарных разрозненных выводов к комплексной оценке и управлению финансовыми ресурсами предприятия». Следовательно, «структура системы финансовых показателей определяется критериями управления финансовыми ресурсами предприятия, а критерии, в свою очередь, обусловлены целями управления» [5, с. 34].

Анализ мнений различных авторов показывает, что данное исследование заслуживает внимания не только с позиции улучшения механизмов финансирования АПК, но и с позиций совершенствования финансовых отношений агропромышленной сферы, способного обеспечить эффективность материальных операций. Несмотря на различия в мнениях, есть необходимость соединить их в одно направление с целью улучшения функционально-качественных характеристик финансовой системы. Так все элементы финансового механизма АПК должны стать определять эффект синергии в интегрированных агропромышленных комплексах [1, с. 138].

Цель статьи. Целью исследования является разработка теоретико-методологических основ и новых практических решений по повышению эффективности формирования и использования финансовых ресурсов в АПК северного региона России – Республики Коми. Всесторонний анализ показывает, что из-за неопределенности действий внешних финансовых структур и низкого уровня капитализации предприятий АПК региона невозможно переходить к крупномасштабному инвестиционному проектированию. Об этом свидетельствует сильное ослабление производственных мощностей аграрного сектора экономики региона, ухудшение

состояния машинно-тракторного парка, уменьшение величины обрабатываемых земель, снижение поголовья скота и птиц и т.д.

Главная цель данного исследования состоит в достижении финансовой устойчивости АПК региона, что требует решения нижеследующих задач: 1). обеспечение надежных долгосрочных источников для своевременного и достаточного финансирования инвестиций АПК; 2). укрепление накопительной системы предприятий, улучшение качественных характеристик эксплуатируемых производственных мощностей; 3) оптимизация технологической структуры капитала и рационализация видовой структуры основных производственных и непроизводственных фондов; 4). ускорение оборачиваемости операционных капиталов, повышение уровня прибыльности предприятий; 5). повышение платежеспособности и конкурентоспособности предприятий на основе внедрения новой техники, технологии и оборудования; 6). доведение до нормативного уровня рентабельности активов и величины производимой товарной продукции.

Стратегической целью исследования является периодически проводимая диагностика эффективности финансовых ресурсов по поводу: а) оптимального увеличения чистой прибыли – превышения доходов над расходами в хозяйственной деятельности АПК за отчетный период времени; б) оптимального увеличения положительного денежного потока – превышения денежных поступлений над выплатами денежных средств за некоторый интервал времени. Следует особо отметить, что категории «чистая прибыль» и «положительный денежный поток» тесно взаимосвязаны, т.е. достижение цели по чистой прибыли создает необходимое условие и формирования положительного чистого денежного потока.

Изложение основного материала исследования. Результаты исследования подтверждают, что при неблагоприятном инвестиционном климате и слабом экономическом потенциале аграрных предприятий региона явно нарушено рациональное сочетание социально-экономической и

научно-технической стратегии. Неустойчивое развитие и диспропорционально-функциональная финансовая деятельность сельского хозяйства региона не соответствуют принципам ресурсного обеспечения и конкретным задачам повышения их эффективности.

Анализ динамики инвестиций в основной капитал по виду экономической деятельности «Сельское хозяйство и предоставление услуг в этой области» в Республике Коми показывает, что за 2010-2015 гг. финансирование инвестиций этих предприятий носило неустойчивый характер. Если обратить внимание на структурное состояние инвестирования сельского хозяйства региона, то заметим, что по сравнению с 2010 г. в 2011-2015 гг. уменьшение инвестиций в растениеводство составило в 3,3; 2,5; 94,4; 39,9 и 36,7 раз, соответственно. Хотя и не наблюдается значительного увеличения инвестиций в животноводстве, но за эти годы их средний удельный вес сильно опережал средний удельный вес инвестиций в растениеводстве. Такое финансирование инвестиций АПК показывает их стихийный характер и не отвечает принципам разумного межотраслевого распределения.

Нельзя забывать о том, что отраслевые особенности инвестиционной активности АПК региона отражаются на различных аспектах финансовой ориентации и распределительных отношений. Это во многом зависит от соответствия отраслевой интеграции и финансово управляемых методов и рычагов роста производства и спроса. Принципиальными вопросами здесь являются не только удовлетворение роста спроса на инвестиции и формирование ресурсного потенциала АПК, но и соответствие интеграционных типологий конкретным условиям хозяйствования, обеспечение «прозрачности» финансов и менеджмента, оригинальности маркетинговой службы и устойчивости инвестиционного климата в целом.

Анализ показывает, что в 2010-2015 гг. по сравнению с 2000-2005 гг. наблюдаются незначительные сдвиги в структуре основных производственных фондов, а именно роста удельного веса их

активной части. В среднем за 2010-2015 гг. в организациях сельского хозяйства стоимостное соотношение между пассивной и активной частью фондов составило – 45,4:54,6, т.е. удельный вес активной части фондов на 9,2% выше, чем пассивной. Причиной такого «прогресса» явилось то, что при разрушающемся и не обновляющемся состоянии пассивной части фондов, произошло незначительное увеличение удельного веса их активной части. При этом рост объёмов техники и оборудования сопровождался уменьшающимся поголовьем скота и птицы, падением продуктивности животных и снижением урожайности обрабатываемых земель.

Особое место в исследовании принадлежит анализу основных производственных фондов предприятий АПК региона. За 2010-2014 гг. средняя степень износа основных фондов составила почти 47%, что говорит о высоком износе операционного капитала. За этот период в среднем удельный вес полностью изношенных основных фондов составил 15,8%, коэффициент обновления равнялся 13,5%, а коэффициент ликвидации – лишь 1,8%. Это говорит о том, что в сельскохозяйственных организациях коэффициент выбытия основных фондов явно опережает коэффициент их обновления.

Парадоксальным моментом является то, что за эти годы коэффициентное соотношение удельного веса выбытия и ликвидации фондов составило 8,7:1,0. При этом оставшаяся большая часть основных фондов, подлежащая выбытию, числилась в балансах предприятий для дальнейшей эксплуатации. Такой «метод» эксплуатации выбывающих (полностью изношенных) производственных средств является скрытой формой повышения коэффициента воспроизводства основных фондов. Изношенные старые ресурсы, имея очень низкий уровень отдачи и требуя колоссальных дополнительных затрат, создают большие препятствия для повышения эффективности используемых совокупных ресурсов. Следовательно, нужно не только наращивать новые основные фонды, но и своевременно заниматься выбытием «дорогих» изношенных старых средств.

Систематическое недофинансирование аграрных предприятий приводит к дезинвестиционной тенденции функционирования хозяйствующих субъектов. Длительное наличие данной тенденции, как правило, завершается ресурсной деструктуризацией предприятий. Принципы финансирования агропромышленных предприятий должны соответствовать не только приоритетным задачам инвестирования, но и практическим задачам их эффективного функционирования – сбалансировано-эффективному состоянию ресурсных потенциалов.

Анализируя четыре основные ресурса (человеческие, финансовые, материальные, земельные) предприятий АПК региона, можно охарактеризовать состояние каждого из них и более точно определить их роль в системе хозяйствования. С этой точки зрения, финансовые ресурсы являются условно-подконтрольным преобразующимся фактором, способным обеспечить развитие основных составляющих производства. Отсюда вывод, что финансовые ресурсы, выступая в процессах агропромышленного производства, представляют собой не отдельный элемент производительных сил, а органически взаимосвязаны с другими элементами хозяйственной системы. Поэтому оценивать состояние и контролировать их эффективность необходимо в совокупности с другими ресурсами.

Как правило, определение роли и значения финансовых ресурсов в АПК производится с помощью финансовых расчетных показателей. Данные показатели дают возможность более масштабно выявить состояние и оценить эффективность не только оборота финансовых ресурсов, но и хозяйственной деятельности АПК в целом. При этом рассмотрение ресурсов по отдельности дает возможность выявить полный состав показателей, с помощью которых возможна детализация различных ситуаций и происходящих отрицательных или положительных событий – уровня финансирования предприятий и эффективность использования средств.

С экономической точки зрения, эффективность инвестиционного проекта в

АПК в большей степени характеризуется финансовыми, технико-технологическими и организационно-управленческими решениями. Здесь следует особо отметить, что кроме «традиционных методов» финансирования производства в составе калькуляции следует учитывать и другие расходы – расходы на экологию, инфраструктуру, платежи за долговые обязательства, а также налоги и арендные платежи, относимые на себестоимость производимой продукции. В целом бизнес-план предприятий АПК должен включать в себя совокупные показатели, определяющие потенциальную привлекательность проекта для возможных участников ради поиска новых источников финансирования. Вопреки всем обстоятельствам, в качестве основного показателя измерения эффективности финансовых ресурсов в АПК принято использовать отношение полученных результатов к затратам, т.е. к капитальным вложениям. Однако решение данной задачи требует более глубокого анализа других показателей, которые способны характеризовать объективную природу и полноценное движение финансовых ресурсов, определять их роль и значение в росте производства АПК.

С этой точки зрения, оценка финансового климата в АПК охватывает блок интегральных показателей воспроизводства – выявление количественных и качественных параметров развития производственного, потребительского, распределительного, инфраструктурного, инновационного и, главное, финансового потенциалов. При этом состояние финансового климата АПК в той или иной степени характеризует уровень инвестиционных рисков и дисконтированных доходов.

Естественно, классификация финансовых ресурсов АПК на основе их функционального назначения потребует учета большего разнообразия, чем представляется. Однако принципиальным моментом является не столько количество рассматриваемых функциональных признаков, на основе которых группируются ресурсы, сколько то, что их состав и характер должны быть совместимы с составом и характером потребностей, удовлетворяемых данными ресурсами. Наиболее сложный

момент – это процесс трансформации финансовых мер в практических решениях, таких как планирование и прогнозирование финансово-экономической деятельности предприятий, координация и организация инвестиций, улучшение состояния капитальных, трудовых и земельных ресурсов, а также учета и контроля за ними.

Отсюда следует вывод, что формирование и эффективное использование финансовых ресурсов АПК в основном происходит под воздействием трех факторов: 1) внешних, требующих обязательных отчислений: ставок кредитов, налогов, заёмных средств, цен и тарифов за приобретенные ресурсы и услуги и т.д.; 2) внутренних, требующих эффективной организации и управления производством: повышение производительности труда и урожайности земли, улучшение квалификации работников, применение достижений НТП, экономия материальных ценностей и т.д.; 3) природных: разумное осуществление экологических расходов и особая подготовка к противостоянию природным стихиям.

Подчеркнем, что по сравнению с аграрным сектором несколько иная картина наблюдается в пищевой промышленности. Данная отрасль, обладая некоторыми экономическими преимуществами, имеет положительные сдвиги, но тоже не является устойчиво развивающейся. Так, за анализируемый период в данной сфере инвестиции в основной капитал имели активную тенденцию к росту (почти на 23%), но это произошло только за счет бюджетных средств, которые возросли в 2,8 раза. При этом сальдированный финансовый результат в данной сфере (прибыль минус убыток) вырос незначительно – всего на 3,1% – и составил 231,9 млн. руб., а уровень рентабельности проданных товаров (работ, услуг) уменьшился с 14,6 до 8,6%. Несмотря на то, что в пищевой промышленности региона наблюдается заметное увеличение объема активов, эффективность их использования оказалась недостаточной. При этом индекс производства пищевой продукции снизился на 9,8 п.п.

Исследование дает возможность сделать вывод, что из-за неблагоприятных природно-климатических условий, низкого

уровня производственной деятельности и высоких процентных ставок по заёмным средствам отрасли АПК региона пока не в силах обеспечивать «прозрачность» вкладываемых средств. Ведение сельского хозяйства северного региона преимущественно в зоне рискованного малорентабельного земледелия имеет мало собственных шансов для активизации финансовой деятельности и повышения эффективности капитальных средств. Такое положение крайне непривлекательно для инвесторов.

Отдельные коэффициенты платежеспособности и финансовой устойчивости организаций сельского и лесного хозяйства региона показывают, что в среднем за 2005-2010 гг. по сравнению с 2011-2014 гг. коэффициент покрытия (текущей ликвидности) составил 84,0 и 102,2%; коэффициент обеспеченности собственными материальными оборотными средствами – (минус) 65,5 и 37,5%, а коэффициент автономии – 39,2 и 48,2%. Аналогичные показатели по всей экономике республики составляют – 106,0 и 137,0; (минус) 64,7 и 39,2; 37,5 и 49,5.

Приведенные данные демонстрируют, что за 2005-2014 гг. степень независимости от кредиторов (коэффициент автономии) была ниже нормальной, но, тем не менее, наблюдается значительное улучшение данного показателя. Причина этого состоит не только в увеличении удельного веса собственных средств в общей величине капитала предприятий, но и в уменьшении доли внешних источников. Высокие процентные ставки банков и неустойчивая хозяйственная деятельность сельхозпредприятий не дают им возможности регулярного доступа к кредитным организациям. Это приводит к замедлению темпов кредитования аграрных предприятий, что явно отражается в относительном повышении коэффициента автономии. При этом коэффициент обеспеченности собственными материальными оборотными средствами, имея тенденцию к снижению, показывает низкую их долю в фактической стоимо-

сти всех оборотных средств предприятий, а наличный показатель коэффициента текущей ликвидности (покрытия) тоже имеет негативное расхождение с нормальным ограничением.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Сопоставление изменений объема инвестиций и валового выпуска продукции АПК северного региона показывает, что существующая дезинвестиционная тенденция не дает возможности обеспечения устойчивого развития его предприятий. Ориентация организаций на вовлечение старых капитальных мощностей не требует масштабных инвестиций, но приводит к устойчивой тенденции снижения объема производства. Стремление к интенсивному наращиванию производства продовольствия при недостаточном объеме финансовых ресурсов и нерациональной технологической и видовой структуре капитала не позволяет преодолеть длительное отставание АПК региона. При медленном темпе обновления производственных сфер и высоком износе капитальных мощностей их эксплуатация становится слишком неэффективной, она ускоряет темпы перерасхода материальных ценностей.

Очень остро стоит проблема денежно-кредитной обеспеченности, отражаемой в слишком слабых связях реального сектора с региональными банковскими структурами. Слабая финансовая база северных региональных банков, формирующаяся, в основном, за счет вкладов и депозитов местных хозяйствующих субъектов и населения, не дает возможность решать крупномасштабные и долгосрочные инвестиционные задачи АПК. Сущность разрешения большинства финансовых проблем АПК северного региона заключается не только в государственной поддержке, но и в том комплексе экономических инструментов, с помощью которых предприятия и финансовые рынки должны сгладить разногласия.

Следовательно, все параметры формирования финансовых ресурсов АПК региона должны иметь разумное сочетание с государственной бюджетно-финансовой системой. Это предопределяет необходимость использования системного подхода с обоснованием комплекса мер по регулярному и своевременному финансированию отраслей АПК – от поиска надежных долгосрочных источников финансирования до определения рыночной ниши и потенциального спроса потребителей.

Таким образом, при осуществлении собственной инвестиционно-инновационной политики, каждая отрасль и конкретный хозяйствующий субъект АПК северного региона могут преследовать самые разнообразные цели. Однако локальные финансовые устремления должны соответствовать внутренним региональным установкам агропромышленной политики – глобальной цели проводимой реформы в АПК, имеющей свою стратегию и тактику. Исходя из стратегических установок, необходимо решить нижеследующие задачи: 1). определить региональные особенности осуществления финансовых трансформаций и 2). выявить конкретные признаки и условия повышения эффективности (ускорения оборачиваемости) операционного капитала.

Литература

1. *Бирюков А. Н.* Обеспечение финансовой стабильности функционирования интегрированных производственных систем / А. Н. Бирюков // Материалы III Всероссийской научно-практической конференции «Проблемы функционирования и развития территориальных социально-экономических систем». – Уфа: ИСЭИ УНЦ РАН, 2009. – 337 с.

2. *Доржиева В. В.* Влияние финансово-экономического кризиса на развитие потребительского рынка и основные направления бюджетной политики субъекта Российской Федерации по его стабилизации / В.В. Доржиева // Материалы меж-

дународной научной конференции «Современные проблемы пространственного развития». – М.: СОПС, 2012. – 625 с.

3. *Квечински А.* Политика и макроэкономика: Агропродовольственная политика и оценка эквивалента субсидий сельхозпроизводителям в России в переходный период / А. Квечински, Н. Пескаторе // Агропродовольственный сектор России: на пути к рынку. – М. ИЭПП, 2001. – 549 с.

4. *Мустафаев А. А.* Производственный потенциал – базовый элемент хозяйственной системы АПК Северного региона / А. А. Мустафаев // Научно-производственный журнал Восточно-Украинского национального университета – ВНУ им. Владимира Даля «Часопис економічних реформ». – 2014. - №1 (13). – С. 105-117.

5. *Стыров М. М.* Финансовые ресурсы промышленных предприятий: теория, анализ, управление / М. М. Стыров. – Сыктывкар: Коми НЦ УрО РАН, 2012. – 162 с.

References

1. *Biryukov, A.* (2009). Ensuring the financial stability of the functioning of integrated production systems. Proceedings of the III All-Russian Scientific and Practical Conference "Problems of the functioning and development of territorial socio-economic systems." Ufa: ISEI URC RAS, 337.

2. *Dorzhiyeva, V. V.* (2012). Influence of the financial and economic crisis on the development of the consumer market and the main directions of the budget policy of the subject of the Russian Federation on its stabilization. Materials of the international scientific conference "Modern problems of spatial development". Moscow: SOPS, 625.

3. *Kvechinski, A. N. & Pescotor, A.* (2001). Politics and Macroeconomics: Agro-Food Policy and Assessment of the Equivalent of Subsidies to Agricultural Producers in Russia in the Transition Period. Russian Agro-Food Sector: Towards a Market. Moscow. IETP, 549.

4. *Mustafaev, A. A.* (2014). Production potential - the basic element of the economic system of the agroindustrial complex of the Northern region. Scientific and Production Journal of the Vladimir Dahl East Ukrainian National University "The Chasopis of Economic Reforms", 1 (13), 105-117.

5. *Styrov, M. M.* (2012). Financial resources of industrial enterprises: theory, analysis, management. Syktyvkar: Komi Scientific Center of the Ural Branch of the Russian Academy of Sciences, 162.

Мустафаєв А. А.

Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів АПК північного регіону

Викладено науковий підхід до актуальної проблеми визначення ефективності обороту фінансових ресурсів в АПК Республіки Комі. В якості основного був обраний принцип комплексного аналізу показників, всебічне характеризують ефективність формування і використання фінансових ресурсів. З огляду на погіршення кількісних і якісних параметрів операційного капіталу АПК регіону, запропоновано забезпечити періодичним аналізом стан його фінансових ресурсів, удосконалювати методи і механізми, здатні раціоналізувати їх структурний склад. Основний акцент зроблений на збереженні цілісності кругообігу фінансових ресурсів агропромислових підприємств.

Ключові слова: ефективність, фінансові ресурси, операційний капітал, регіон, параметри оцінки, комплексний аналіз.

Mustafaev A.

Estimation of efficiency of use of financial resources of Agronomic sector of the northern region

The scientific approach to the actual problem of determining the efficiency of the turnover of financial resources in the agro-industrial complex of the Komi Republic is outlined. As the main principle of the complex analysis of indicators was chosen, which fully characterizes the effectiveness of the formation and use of financial resources. Taking into account the deterioration of the quantitative and qualitative parameters of the operational capital of the region's agroindustrial complex, it is proposed to provide periodic analysis of the state of its financial resources, improve methods and mechanisms that can rationalize their structural composition. The main emphasis is on preserving the integrity of the circulation of financial resources of agro-industrial enterprises.

Keywords: efficiency, financial resources, operational capital, region, parameters of evaluation, complex analysis.

Рецензент: Чужмарова С. И. – доктор экономических наук, доцент, заведующая кафедрой «Банковское дело» Института экономики и финансов ФГБОУ ВО «Сыктывкарский государственный университет имени Питирима Сорокина», г. Сыктывкар, Россия.

Reviewer: Chuzhmarova S. - Professor, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Head of Banking Department at the Institute of Economics and Finance of the State Educational Establishment "Syktyvkar State University named Pitirim Sorokin", Syktyvkar, Russian Federation.

e-mail: kbd@syktsu.ru

*Статья подана
09.02.2017 г.*

УПРАВЛЕНИЕ ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКИМИ СИСТЕМАМИ ПРИГОРОДНЫХ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ РАЙОНОВ

В статье обосновывается целесообразность выделения пригородной экономики и экологии как отдельного направления регионалистики, а также определяются особенности управления и устойчивого развития эколого-экономическими системами пригородных сельскохозяйственных районов. Интенсификация процесса урбанизации в мировой экономике нашла отражение и в теории - в последнее время резко увеличилось число научных публикаций, в которых рассматриваются проблемы социально-экономического развития городов. Более того, можно говорить о появлении особого направления в общей теории региональной экономики с собственной проблематикой и специфическими методами и подходами к решению хозяйственных проблем - речь идет о так называемой городской экономике.

Ключевые слова: пригородная экономика и экология, пригородные сельскохозяйственные районы, особенности управления и регулирования, эколого-экономические системы.

Постановка проблемы. Процесс урбанизации - одно из наиболее важных и значительных социально-экономических явлений, оказавших огромное влияние на весь ход исторического развития общества. Причем города приобретают важное значение уже с самого начала своего возникновения. С развитием городов стало качественно меняться размещение общественного производства. Города сыграли важную роль не только в отделении ремесла от земледелия, но и в возникновении нового крупнейшего подразделения общественно-го труда - торговли. С зарождением городов связано также и разделение труда на умственный и физический, ибо процесс урбанизации заключается не только в интенсивном росте городского населения и коренном изменении в соотношении между сельским и городским населением, но и в изменении образа жизни людей, развитии образования и культуры.

В настоящее время города и городские агломерации доминируют а рамках территориальной структуры развитых стран, а их развитие - важнейший аспект эволюции пространственных структур. Более того, экономика многих развитых капиталистических стран стоит на пороге превращения в чисто городскую экономику.

Интенсификация процесса урбанизации в мировой экономике нашла отражение и в теории - в последнее время резко увеличилось число научных публикаций, в

которых рассматриваются проблемы социально-экономического развития городов.

Анализ последних исследований и публикаций. Более того, можно говорить о появлении особого направления в общей теории региональной экономики с собственной проблематикой и специфическими методами и подходами к решению хозяйственных проблем - речь идет о так называемой городской экономике. Большой вклад в разработку проблем экономики городов внесли как отечественные, так и зарубежные ученые. В этой связи следует выделить работы таких исследователей, как Э. Б. Алаев, Н. Н. Баранский, И. А. Ильин, Г. М. Лаппо, О. П. Литовка, Н. Н. Некрасов, Б. С. Хорев и многих других. Проблемы экономики городов исследуются и за рубежом - широко известны книги Г. Александерсона, Р. Мерфи, П. Селфа, Д. Сакамото, С. Окита и других.

В нашей стране проблемы экономики городов начали активно разрабатываться уже в 20-30-х годах. За рубежом вопросы городской экономики стали интенсивно заниматься уже в начале нашего столетия - эти вопросы нашли свое отражение в работах таких выдающихся экономистов, как А. Вебер, И.-Г. Тюнен, Дж. Стюарт, Г. Ципф и ряд других. Так, в своей книге "Изолированное государство" И.-Г. Тюнен констатирует, что город оказывает сильное влияние на размещение сельскохозяйственного производства - чем ближе к городу, тем

интенсивнее используются сельскохозяйственные угодья.

В дальнейших исследованиях были рассмотрены проблемы функциональной структуры городов, районирования городов, анализа разных категорий городов, определения показателей специализации городов, разработки основных положений планирования городов и т.д. Много внимания специалистами уделялось вопросам формирования гигантских урбанизированных зон. Еще в 1947 г. известный французский географ Ж. Ф. Гравье в нашедшей работе “Париж и французская пустыня” обратил внимание на последствия разрастания парижской агломерации, на то, что чрезмерная концентрация производительных сил в ее пределах отрицательно сказывается на развитии других городов и районов Франции, порождая серьезную проблему национального масштаба [4]. Данная работа ускорила начало проведения во Франции политики децентрализации, которая и в настоящее время остается одним из важнейших элементов региональной политики этой страны. Вслед за Гравье многие ученые на протяжении послевоенных десятилетий акцентировали свое внимание на изучении процессов территориальной концентрации производительных сил [4]. Так, американский исследователь Ж. Готтман впервые описал классический Атлантический мегаполис, И. Катлер на примере США выявил полицентрическую форму урбанизации, протекающую в виде постепенного срастания многих городов и городских агломераций.

Требование научного подхода к вопросам пространственной организации хозяйства обусловили необходимость выявления иерархии городских концентраций [4]. В ходе исследований было выделено четыре порога городских концентраций: 1) единичный город-центр; 2) локальная система городов, или агломерация (агломерация может развиваться в форме слияния двух и более сходных по размерам городов, а может представлять из себя систему “город-пригороды”); 3) урбанизированная зона - более крупное образование, включающее две или более городских агломера-

ций; 4) урбанизированный пояс - гигантское образование типа мегаполиса.

Интересным направлением городской экономики является использование теории гравитационного (потенциального) моделирования при анализе хозяйственных проблем. В какой-то форме гравитационная модель встречалась еще в трудах Кэри, Рейвенштейна, Рейли и Янга, однако первые серьезные стимулы к ее развитию дали Стюарт и Ципф [5]. Дж.Стюарт и Г.Ципф одновременно разрабатывали гравитационную теорию под разными углами зрения. Города в соответствии в этой теории являются носителями некоей “экономической массы”, за меру которой принимаются численность городского населения, объем промышленного производства и другие показатели [1]. Этот вид моделирования широко применяется для исследования взаимодействия между населенными пунктами (товарообмена, пассажирообмена, обмена информацией и т.д.) и для определения зон их влияния. Например, известно, что между двумя городами, явно подчиненными третьему, наблюдается уменьшение экономических связей по сравнению с тем случаем, если бы они находились вне сферы влияния третьего; крупнейшие города периферийных районов смещаются от их географического центра по направлению к главному городу страны; чем дальше периферийные районы от главного города, тем больше их размер, реже сеть городов, межселенных коммуникаций и т.д. [1]. С помощью теории гравитационного моделирования проводится количественный анализ региональных особенностей урбанизации, в частности ее статистического рельефа. Так, эта теория позволила объяснить тот факт, что криволинейность экономических полей в основном создается городами, в первую очередь крупнейшими [5]. Они являются полюсами тяготения этих полей - чем больше город, тем выше его экономический потенциал.

Цель статьи – показать особенности управления эколого-экономическими системами пригородных сельскохозяйственных районов.

Изложение основного материала исследования. В последние десятилетия

интенсивно развиваются и другие направления городской экономики - так, получены интересные результаты в разработке методов оценки экономической эффективности городов при планировании развития их сети, в изучении экономического аспекта архитектурно-градостроительного проектирования и составления генеральных планов планировки и застройки, в разработке концепции и основных положений формирования системы населенных пунктов и т.п. Тем не менее следует отметить, что многие основные экономические проблемы развития городов, прежде всего анализ их эффективности, изучены недостаточно [1]. Не получили еще широкого распространения детальные проработки вопросов развития промышленности в городах, недостаточно исследовано понятие города как локального хозяйственного комплекса. Еще не стали объектом углубленного изучения вопросы рациональных размеров и структуры промышленных узлов (градообразующей базы городов и агломераций).

Агломерации, формирующиеся на базе промышленных узлов, играют особенно важную роль в региональных системах населенных пунктов. Агломерации обычно относятся к классу локальных систем размещения производительных сил и под ними понимается группа компактно расположенных пунктов, главным образом городских, объединенных тесными хозяйственными, культурно-бытовыми и демографическими связями (проявляющимися, в частности, в маятниковой миграции), общностью использования трудовых ресурсов и единой производственной и социальной инфраструктурой [1]. Агломерации относятся к наиболее развитым и сложным формам группового расположения населенных пунктов преимущественно вокруг крупнейших городов в границах 1,5-2-часовой доступности населением их центров, что примерно соответствует расстоянию в 40-60 км. Здесь, как правило, высокий уровень комплексирования производств - крупные, средние и малые предприятия часто взаимно дополняют друг друга и образуют как бы единое, целостное производство [1]. Соотношение пригоро-

дов и центров агломераций по численности населения составляет в среднем 1:3, а в наиболее развитых - 1:2, причем особенно высокую долю населения в пригородных зонах имеют агломерации, развивающиеся на основе комплексного размещения добывающей и обрабатывающей промышленности.

Концепция агломерации позволяет объяснить многие аспекты функционирования социально-экономической системы пригородных районов, но, к сожалению, далеко не все. Тем более, что далеко не во всех регионах можно обнаружить объекты, которые можно отнести к классу агломераций. В частности, кроме агломераций к классу локальных систем населенных пунктов следует отнести группы компактно расположенных городских поселений, образующих меньшие по масштабу промышленные узлы, а также группы поселений в курортных зонах [1]. В качестве "ядра" этих систем, как правило, выступают крупные и большие города, которые выполняют функции по обслуживанию производства и населения окружающих населенных пунктов. Границы групп сближенных поселений находятся в пределах 1-1,5-часовой доступности центра их главных городов, что соответствует расстоянию 20-40 км. На наш взгляд, для Удмуртской Республики, например, характерны не агломерации, а именно такого типа локальные системы населенных пунктов, причем данное положение справедливо не только в отношении сравнительно небольших городов Удмуртии и их пригородных районов (города Сарапул, Можга и т.п.), но и в отношении столицы республики - города Ижевска и окружающего его Завьяловского района.

Так, например, на функционирование экономики Завьяловского района Удмуртской Республики существенное влияние оказывает фактор близости крупнейшего в республике города, ее столицы - г. Ижевска. Пригородный статус района порождает множество специфических социально-экономических и экологических проблем, не характерных для большинства других районов республики. Так, фактор близости Завьяловского района к индустриальному

Ижевску способствует созданию в районе исключительно неблагоприятной экологической ситуации, что проявляется в повышенной загрязненности атмосферного воздуха, сказывается на состоянии водных ресурсов, на уровне эрозии и засолении почв и сельскохозяйственных угодий.

Однако влияние фактора близости г. Ижевска на эффективность функционирования экономики Завьяловского района сказывается не только на экологии, но и в других аспектах и отношениях: трудовых, торговых, производственных. Существенное влияние на районную экономику оказывают и расположенные на территории района многочисленные автогаражные товарищества, лечебно-оздоровительные учреждения, садово-огородные участки, принадлежащие ижевчанам и предприятиям г. Ижевска.

Учитывая определенную ограниченность концепции агломерации, большие перспективы при изучении причин и факторов функционирования и развития экономики пригородных районов имеет использование основных положений более общей теории экономического ядра [6]. В этой связи заметим, что в специальной литературе в свое время весьма широкое распространение получила теоретическая концепция о “полюсах роста”. Она свидетельствует о том, что подобно тому, как в человеческом организме существуют болевые точки, в экономическом организме существуют “точки” (отдельные виды производств, отрасли, регионы, предприятия), воздействие на которые оказывает существенное влияние на развитие других элементов социально-экономического организма. Совокупность такого рода “полюсов роста” можно обозначить как экономическое ядро, а если учесть ещё и экологический фактор, в частности, затраты на осуществление природоохранных мероприятий, то следует говорить и об эколого-экономическом ядре (более того, на наш взгляд, идею об эколого-экономическом ядре можно расширить и развить на исключительно экологические системы, в которых выделить соответственно экологическое ядро). Таким образом, к эколого-экономическому ядру относится все то,

что способствует существенному росту значительного числа других элементов социально-экономической и экологической системы. Отбор элементов эколого-экономического (экологического) ядра осуществляется на основе использования большого числа параметров, как стоимостных, так и нестоимостных; к которым относятся уровень прибыльности и рентабельности, скорость оборота капитала, увеличение занятости населения, рост совокупного спроса и пр.

Рассматривая проблему элементного формирования эколого-экономического ядра, не следует забывать, что в него входят не только определенные отрасли и виды производств, но и некоторые регионы. Следует заметить, что за рубежом концепция полюсов роста разрабатывалась учеными - регионалистами ничуть не в меньшей степени, чем учеными-отраслевиками, а может быть, и в большей. Это связано с тем, что концепция полюса роста как концепция динамическая по своему характеру оказалась весьма удобным средством теоретической интерпретации процессов развития в сфере пространственной организации хозяйства [4]. Ее функциональная сущность оказалась легко применима для объяснения, пусть и несколько упрощенного, роли городов в преобразовании территориальной структуры, растущей концентрации в размещении производительных сил, более того, она открывала принципиальную возможность для учета роли пространственных взаимосвязей.

В рамках этой теории город трактуется как полюс роста (или центр роста), располагающий комплексом отраслей. Причем в рамках территориальной единицы любого таксономического ранга можно выделить систему “ядро-периферия”. Таким образом, в этой системе выделяют экономически развитое ядро региона и зависимую от него периферию, причем ядро и периферия составляют в целом законченную территориальную систему. Районы ядра определяются как территориально организованные подсистемы общества, обладающие способностью как генерировать, так и внедрять нововведения; районы же

периферий по отношению к ядру находятся в зависимом положении.

При анализе воспроизводственных процессов в пригородных районах, экономика которых нередко носит преимущественно сельскохозяйственную направленность, использование модели “ядро-периферия” по сравнению с моделью агломерации более приемлемо в связи с тем, что она не является исключительно урбанистической, т.к. описывает процессы регионального развития вообще, являясь одной из попыток интегрировать районное и городское направления трактовок пространственной динамики. Тем не менее хотя концепция регионалистики “ядро-периферия” во многих отношениях более точно описывает хозяйственную систему пригородных районов, чем это имело место в концепции агломерации, все же некоторые аспекты функционирования пригородной экономики не находят должного объяснения в рамках теории регионального ядра.

Так, в совершенно недостаточной степени изучены типы и виды пригородных районов; в гораздо меньшей степени, чем это имеет место в отношении исследования влияния города на функционирование социально-экономической системы пригородных районов проанализировано “обратное” влияние - экономики пригородных районов (особенно сельских) на хозяйственную систему города; в очень незначительной степени исследованы особенности пригородной экономики в условиях формирования рыночной инфраструктуры и т.д. Таким образом, можно выделить весьма широкий спектр проблем - производственных, социальных, демографических, экологических, специфичных для пригородных районов и изученных в совершенно недостаточной степени.

Учитывая специфику такого рода проблем, обусловленных социально-экономическими и экологическими особенностями пригородных районов, а также их недостаточную изученность, целесообразно, на наш взгляд, в качестве особого направления общей теории региональной экономики выделить так называемую пригородную экономику (подобно тому, как

существует городская экономика в качестве особого направления регионалистики). Это будет способствовать интенсификации научных исследований в сфере изучения социально-экономических и экологических проблем пригородных районов. Здесь прежде всего следует особое внимание уделить анализу вопросов функционирования экономики пригородных районов при переходе к рыночным отношениям, исследованию проблем классификации и типологизации пригородных районов, изучению взаимодействия хозяйственных систем города и пригородных районов, определению методов и подходов анализа пригородной экономики в динамике. Учитывая недостаточную изученность такого рода проблем, формирование пригородной экономики в качестве особого направления общей теории региональной экономики позволит интенсифицировать осуществление научных исследований в данной области.

Большое значение при этом имеет изучение теоретических и практических аспектов управления пригородными районами. Так, учитывая тесную взаимосвязь социально-экономических и экологических систем города и пригородного района, целесообразно придать этому району официальный, особый статус пригородного района с вытекающими отсюда изменениями в системе налогообложения, финансово-кредитной сфере и иных сегментах экономики. Этому будет способствовать разработка социально-экономической модели пригородного района.

Модель функционирования и управления какой-либо социально-экономической и экологической системы включает несколько элементов, среди которых прежде всего следует выделить стратегию ее развития, многовариантный прогноз и нормативно-правовые документы, определяющие особенности ее функционирования. Рассмотрим эти элементы модели более подробно [8].

Под стратегией понимается совокупность методов и средств достижения основополагающих целей, стратегия - это ориентация на будущее.

Выбор рыночных стратегий, т.е. оценка и отбор наиболее эффективных сегментов рынка и путей их освоения или развития при определении направлений деятельности региона опирается на результаты прогнозирования и выбора приоритетов и включает несколько технологических этапов.

Первый этап - это определение типа рыночной стратегии: прорыва, эволюционного развития или выживания. В зависимости от фазы и состояния цикла экономики стратегия может опираться на освоение формирующегося рынка принципиально новой продукции, реализующей базисные инновации. Это дает возможность быстрого расширения рынка, но связано с большим риском, значительными инвестициями.

Стратегия прорыва обычно требует прямой или косвенной государственной поддержки. Эволюционная стратегия опирается на улучшающие инновации и, как правило, не связана с поддержкой государства. В кризисных ситуациях часто используется стратегия “выживания”, цель которой адаптироваться к ухудшившейся конъюнктуре, сохранив при этом основной потенциал региона. Стратегию выживания следует сочетать со стратегией прорыва, кроме этого выбор стратегии на региональном уровне следует увязывать с общей стратегией государства.

При разработке прогноза следует учитывать социально-экономические особенности района и исходить из основных направлений, целей и задач его развития.

Более детально в качестве примера рассмотрим вопросы управления и регулирования хозяйственной деятельности Завьяловского района Удмуртии. В настоящее время хозяйственный комплекс Завьяловского района представляет сложное переплетение предприятий, организаций и учреждений различных форм собственности и ведомственного подчинения, имеющих разную целевую направленность развития. Географическое расположение района вокруг большого промышленного центра не только предопределило специализацию сельскохозяйственного производства, но и создало ряд серьезнейших проблем

для нормального развития Завьяловского района [7].

К ним относятся: отсутствие перерабатывающих предприятий, высокий уровень миграции и подвижности населения. В результате отчуждения земель района под городскую застройку, промышленные объекты, садоводы, дачное строительство и т.д. имеют место огромные отрицательные последствия для жизнедеятельности района: это и неразвитость сети автомобильных дорог, увеличение объемов автотранспортных перевозок, рост криминальной и пожарной опасности. Очень остро встают вопросы медицинского обслуживания, связи, обеспечения товарами народного потребления садоводческих массивов и дачных участков. Огромно влияние города на экологическое загрязнение района.

На данном этапе основной целью развития Завьяловского района является адаптация хозяйственного комплекса к рыночной экономике; экономической подцелью является перестройка экономической структуры к реалиям рыночных отношений; социальная подцель - обеспечение достаточного уровня жизни населения, социальная защита малоимущих слоев населения; экологическая подцель - создание благоприятной экологической среды жизнедеятельности человека.

Задачи развития района можно сформулировать в следующий блок:

- создание организационно-правовых основ перехода к рыночным отношениям;
- формирование экономического механизма, регулирующего отношения между всеми субъектами хозяйствования в районе, с одной стороны и между районом и г. Ижевском - с другой;
- обеспечение комплексного развития экономики района, предусматривающего: во-первых, углубление пригородной специализации сельскохозяйственных предприятий; во-вторых, расширенное развитие сферы обслуживания населения; в-третьих, эффективное использование природных, сырьевых, трудовых и материальных ресурсов;
- наращивание экономического потенциала района на основе углубления пе-

переработки сельскохозяйственной продукции, развитие объектов производственной инфраструктуры (прежде всего, дорожного и коммунального хозяйства, связи), развитие промышленного производства;

- развитие предпринимательства, фермерских хозяйств, подсобных промыслов;

- формирование рыночной инфраструктуры.

Главная задача заключается в том, чтобы принять все необходимые меры для того, чтобы остановить спад производства. Конкретизация сформулированных задач возможна на основе разработки основных направлений развития района на перспективу.

Задачи и основные направления развития Завьяловского района позволяют сделать определенные прогнозы, задающие показатели функционирования районной экономики на перспективу. Как уже выше отмечалось, целесообразно разработать три варианта прогноза – оптимистический, пессимистический и средний.

Пессимистический вариант прогноза, если именно он реализуется в перспективе, не приведет к прорыву - этот вариант способен лишь по-прежнему продолжать стратегию “выживания”. Стратегию прорыва способен реализовать лишь оптимистический вариант прогноза, средний же вариант прогноза, в случае его реализации, соответствует эволюционной стратегии развития Завьяловского района.

Для того, чтобы избежать реализации в будущем пессимистического варианта прогноза, необходимо сделать ставку на создание соответственной базы переработки сельскохозяйственной продукции - именно это направление во многом будет способствовать тому, чтобы стратегия прорыва, наконец-то стала реальностью. В свою очередь создание перерабатывающих предприятий в районе, в том числе, непосредственно связано и с развитием малого предпринимательства. В соответствии с программой поддержки малого предпринимательства в Завьяловском районе выделены следующие приоритеты: производство и переработка сельскохозяйственной продукции; производство продовольствен-

ных товаров, товаров народного потребления; развитие системы сервисных услуг; выполнение муниципального заказа; инновационная деятельность в области ресурсосбережения, экологического мониторинга, переработки вторичных ресурсов и отходов жизнедеятельности, производства и переработки сельскохозяйственной продукции [7].

Разработку стратегии и прогноза развития Завьяловского района следует осуществлять в соответствии с концепцией развития г. Ижевска до 2020 года, необходимо также заключить договор с руководством г. Ижевска об определенном возмещении экологического и иного ущерба, наносимого предприятиями города экономике района. Следует разработать и иные предложения нормативно-правового характера, в которых бы нашли отражение особенности пригородного статуса Завьяловского района, при этом особое внимание следует уделить предложениям о налоговых льготах (например, изменить структуру платы за право пользования недрами в пользу района и т.п.).

Однако несмотря на негативную экологическую ситуацию и то обстоятельство, что повинны в этом в значительной степени промышленные предприятия г.Ижевска, из средств республиканского бюджета Завьяловскому району на капитальные вложения в природоохранные мероприятия не выделено ни копейки. До сих пор в российском законодательстве остаются нерешенными вопросы о взимании с садово-огородных массивов, товариществ индивидуальных застройщиков платы за водозабор. Это обусловило мизерные поступления в районный бюджет от платы за воду при наличии большого числа данных субъектов хозяйствования и, как следствие, неудовлетворительный учет водозабора. Учитывая сложную экологическую ситуацию в Завьяловском районе и “повинность” в этом фактора близости крупнейшего в Удмуртии города следует, на наш взгляд, решить вопрос о выделении средств из республиканского бюджета району на капитальные вложения в природоохранные мероприятия, а также изменить структуру платы за право пользования недрами при

добыче нефти в пользу района, а также принять меры по полноценному сбору земельного налога и увеличить ставки платежей за добычу воды промышленными предприятиями, а также решить вопрос с взиманием платы с садовоогородных массивов и товариществ индивидуальных застройщиков за водозабор.

Влияние фактора близости г. Ижевска на эффективность функционирования экономики Завьяловского района сказывается не только на уровне экологического состояния, но и в других аспектах и отношениях.

Близость г. Ижевска влияет на режим лесопользования в районе. Так, из 92 тыс.га, которые занимают леса в районе, 22 тыс.га относятся к зеленой зоне г.Ижевска, что составляет около четверти всей площади, занимаемой лесом. В связи с пригородным расположением в районе определен особый режим лесопользования. Близость крупного города сказывается и на состоянии дорог, влияет фактор близости и на другие компоненты экономики Завьяловского района.

Высокая степень загрязнения окружающей среды в районе вследствие деятельности промышленных предприятий г. Ижевска, а также факты, свидетельствующие о значительном и, как правило, негативном влиянии городской экономики на деятельность лесного хозяйства Завьяловского района, на состояние автодорог, на деятельность водного хозяйства и т.п. позволили сделать вывод о целесообразности рассмотрения г. Ижевска и окружающего его Завьяловского района в качестве элементов единой региональной системы. Поведение этой системы в общих чертах удастся описать в рамках одной из наиболее известных концепций регионалистики “ядро-периферия”.

Литература

1. Ильин И. А. Экономика городов: региональный аспект развития: монография / И. А. Ильин.— М.: Наука, 1982. - 208 с.
2. Территориальное управление общественным производством. Словарь-

справочник / Под ред. А.П. Сыроева и Д.Г.Черника. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1993. - 176 с.

3. Некрасов Н. Н. Региональная экономика: Теория, проблемы, методы. 2-ое изд. / Н. Н. Некрасов. Монография – М.: Экономика, 1978. – 344 с.

4. Буржуазная региональная теория и государственно-монополистическое регулирование размещения производительных сил (критический анализ) / Под ред. А. Д. Сапожникова. – М.: Мысль, 1981. – 253 с.

5. Изард У. Методы регионального анализа: введение в науку о регионах: Сокр. перев. с англ. / У. Изард. Монография - М.: Прогресс, 1968. - 659 с.

6. Павлов К. В. Ядро экономических систем и эффективная хозяйственная политика: монография / К. В. Павлов. – М.: Магистр, 2009. – 191 с.

7. Баталова Г. В. Экономика пригородных районов: монография / Г. В. Баталова, В. А. Боталов, К. В. Павлов. – Ижевск: Изд-во Удмуртского университета, 1997. – 169 с.

8. Павлов К. В. Проблемы городской и пригородной экономики и экологии / К. В. Павлов // Региональная экономика: теория и практика. – 2007. – №14. – С. 24-31.

References

1. Ilyin, I. A. (1982). The city's economy: regional aspect of development. Monograph. Moscow: Nauka, 208.
2. Sysoev, A. P. & Chernika, D. G. (1993). Territorial administration of social production. Reference Dictionary. Moscow: Law and the Law, UNITY, 176.
3. Nekrasov N. N. (1978). Regional economy: theory, problems and methods. 2nd ed. Monograph. Moscow: Economics, 344.
4. Sapozhnikova, A. D. (1981). The bourgeois theory of regional and state-monopoly regulation of the distribution of the productive forces (the critical analysis). Moscow: Thought, 253.
5. Izard, W. (1968). Methods of regional analysis: an introduction to the science of the regions: Reduced. Perevi. from English. Monograph. Moscow: Progress, 659.

6. Pavlov, K. V. (2009). Core of economic systems and the efficiency of economic policy: a monograph. Moscow: Master, 191.

7. Batalov, G. V. & Botalov, V. A. & Pavlov K. (1997). Economy suburbs: mono-

graph. Izhevsk: Publishing House of Udmurt University, 169.

8. Pavlov, K. V. (2007). Problems of urban and suburban economy and ecology. Regional economy: theory and practice, 14, 24-31.

Павлов К. В.

Управління еколого-економічними системами приміських сільськогосподарських районів

У статті обґрунтовується доцільність виділення приміської економіки та екології як окремого напрямку регіоналістики, а також визначаються особливості врядування та сталого розвитку еколого-економічними системами приміських сільськогосподарських районів. Інтенсифікація процесу урбанізації в світовій економіці знайшла відображення і в теорії - останнім часом різко збільшилася кількість наукових публікацій, в яких розглядаються проблеми соціально-економічного розвитку міст. Більш того, можна говорити про появу особливого напрямку в загальній теорії регіональної економіки з власної проблематикою і специфічними методами і підходами до вирішення господарських проблем - йдеться про так звану міську економіку.

Ключові слова: приміська економіка і екологія, приміські сільськогосподарські райони, особливості управління та регулювання, еколого-економічні системи.

Pavlov K.

Features of ecological and economic systems suburban areas of farm

The article substantiates the expediency of allocation of suburban economy and ecology as a separate direction regionalistiki and identifies features of management and sustainable development of ecological and economic systems of suburban agricultural areas. The intensification of the urbanization process in the world economy is reflected in the theory - in recent years dramatically increased the number of scientific publications that address the problems of socio-economic development of cities. Moreover, we can speak of a special direction in the general theory of regional economy with its own issues and specific methods and approaches to the solution of economic problems - we are talking about the so-called urban economy.

Keywords: suburban economy and ecology, suburban agricultural areas, control features, ecological and economic systems.

Рецензент: Нусратуллин В. К. – доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научной работе Института экономики и социологии Уфимского центра Российской Академии наук, г. Уфа, Российская Федерация.

Reviewer: Nusratullin V. – Professor, Ph.D. in Economics, Deputy Director for Research of the Institute of Economics and Sociology, Ufa Centre of the Russian Academy Sciences, Ufa, Russian Federation.

e-mail: nvk-ufa@rambler.ru

*Статья подана
19.12.2016 г.*

ОЦІНКА РІВНЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНДЕКСНОГО ПІДХОДУ

Доведено, що всі рівні системи регіонального управління мають використовувати у своїй діяльності комплекс показників, які охоплюють усі складові регіональної економіки – економічну, екологічну, соціальну та гуманітарну. Обґрунтовано, що використання індексного підходу у комплексному моделюванні сталого розвитку регіональної економіки дозволяє наглядно відтворити результати економічної, екологічної, соціальної та гуманітарної політики регіонів. Проведене порівняння значень індексів сталого розвитку та індексів гармонійності для регіональної економіки, що містить три або чотири складові, показало, що значення для регіональної економіки з чотирма складовими значно відрізняються від значень для регіональної економіки з трьома складовими, що пояснюється наявністю гуманітарної складової, яка описується гуманітарним індексом.

Ключові слова: сталий розвиток, регіональна економіка, індексний підхід, система індексів, моделювання.

Постановка проблеми. Головною рисою XXI сторіччя стає посилення конкуренції за якість життя, науковий прогрес і національні багатства. Пов'язані з цим проблеми вже давно вийшли на перший план у державній політиці в найбільш розвинених країнах світу, оскільки саме завдяки цим показникам можна здійснювати оцінку ефективності управління.

Незважаючи на значні зміни в економічній, екологічній, соціальній та гуманітарній сферах, ще не вироблено єдиної концепції, яка би описувала систему показників, що відображають цілісне функціонування регіональної економіки. Також треба зазначити, що "якісне" життя може бути забезпечене лише при сталому функціонуванні регіональної економіки, коли використання природних ресурсів, інноваційна, інвестиційна діяльність та ін. доповнюють одне одного і зміцнюють теперішній і майбутній потенціал регіону.

Ще в 1992 р. на Саміті Землі було проголошено концепцію сталого розвитку, дано визначення цьому поняттю, окреслено певні завдання людства на найближчу перспективу, зокрема там було проголошено, що економічний розвиток має узгоджуватись зі стандартами екологічної та соціальної політики. Сталий розвиток потребує розгляду на всіх рівнях ієрархії економічної системи для реалізації поставлених завдань, і регіон є для цього досить успішною платформою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У [5, 7, 11] досліджено сутність поняття сталого розвитку, узагальнено сучасний світовий досвід з оцінки сталого розвитку країн та регіонів та визначено напрями сталого розвитку на прикладі країн та регіонів. Проблеми розробки стратегій сталого розвитку економіки висвітлено в [6, 14]. Підходи до оцінки складових та інтегральних показників сталого розвитку систематизовано в [10, 15–17]. У [1, 2, 4] розглянуто специфіку існуючих теорій і моделей сталого розвитку, доведено, що сталий розвиток залежить від збалансування своїх економічної, екологічної та соціальної складових. Вплив соціальної складової на формування сталого розвитку та їхній зв'язок розкрито в [9], а в [8, 12, 13, 18] висвітлено необхідність реалізації екологічної складової сталого розвитку.

У вчених існує практика щодо вимірювання сталого розвитку з використанням індексів, індикаторів та ін. Під індикатором розуміється показник, що характеризує зміну економічного, екологічного, соціального або гуманітарного параметру. Параметр виводиться з вхідних даних, які зазвичай "сирими" не можна використовувати для моделювання. Разом з індикаторами розробляються і застосовуються на практиці індекси. Індекс – це показник, який агрегований з кількох зважених індикаторів. Основними труднощами під час агрегування індикаторів в індекси є визначення ваг індикаторів без втрати значущо-

сті і без зайвої суб'єктивності. Зі збільшенням рівня агрегування інформації складність зважування непорівнюваних величин зростає. Під час зважування можуть бути використані певні закони, норми, конвенції.

Для оцінки рівня сталого розвитку регіональної економіки були використані такі аспекти індексного підходу:

1. Побудова системи індексів, кожен з яких відображає окрему складову регіональної економіки – економічну, екологічну, соціальну або гуманітарну.

2. Побудова інтегрального, агрегованого індексу, який дозволяє зробити висновки про рівень сталого розвитку регіональної економіки.

Мета статті. Таким чином, проблема оцінки рівня сталого розвитку регіональної економіки з використанням індексного підходу у наш час є актуальною. Завдяки цьому дослідженню індекси можуть бути впроваджені до моделі управління регіоном, де складові елементи моделі можуть додатково змінюватися залежно від значення індексів. Це може стати основою для прийняття керуючих заходів у відповідних галузях економічної, екологічної, соціальної та гуманітарної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою проблемою при оцінці

рівня сталого розвитку регіональної економіки є формування індексів для кількісної та якісної оцінки функціонування регіональної економіки. У роботі [3] наведена методика розрахунку значень індексу сталого розвитку для тривимірної регіональної системи, яка містить у собі економічну, екологічну та соціальну підсистеми, а також формули для розрахунку ступеню гармонізації цих індексів.

Концептуальна модель формування індексу сталого розвитку та індексу гармонійності, яка наведена на рис. 1, пов'язує між собою математичними співвідношеннями індекси, які входять до неї, та здійснює їхню алгебраїчну "згортку". Концептуальна модель формування індексів регіональної економіки у розрізі складових (рис. 2) поєднує дані різної природи, тобто економічні, екологічні, соціальні та гуманітарні. Цим самим вона відображає взаємний зв'язок та баланс між указаними чотирма нероздільними складовими регіональної економіки. Індекс сталого розвитку IDX^{SD3} або IDX^{SD4} та індекс гармонійності IDX^{G3} або IDX^{G4} обчислюються за своїми складовими IDX^{EC} , IDX^{EN} , IDX^{SOC} та / або IDX^{HUM} .

Рис. 1. Концептуальна модель формування індексу сталого розвитку та індексу гармонійності

Джерело: розроблено автором

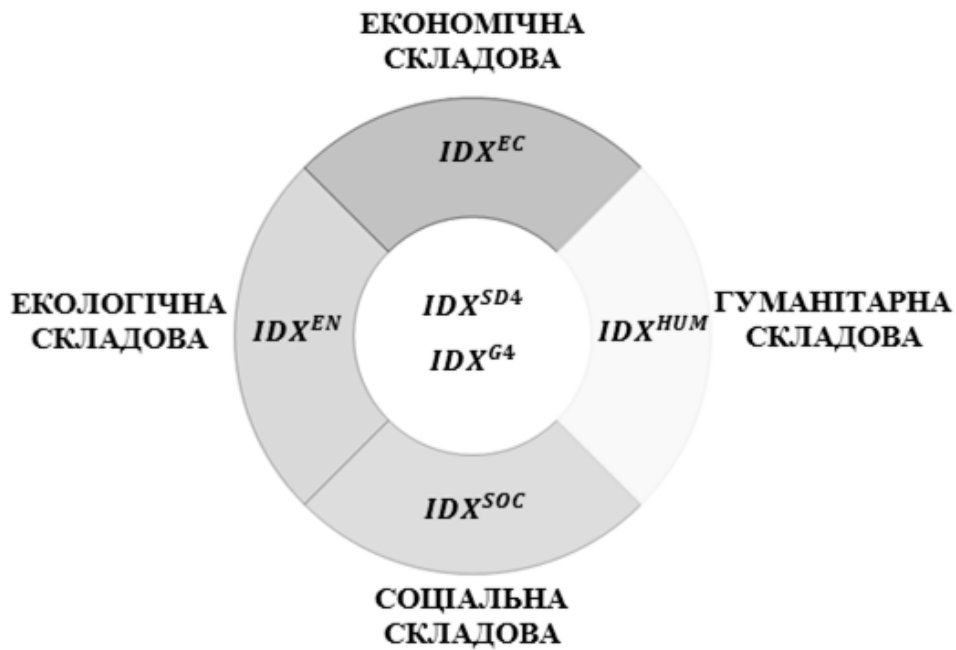

Рис. 2. Концептуальна модель формування індексів регіональної економіки у розрізі чотирьох складових
Джерело: розроблено автором

Алгоритм формування індексу сталого розвитку IDX^{SD4} та індексу гармонійності IDX^{G4} для регіональної економіки, що містить чотири складові: економічну, екологічну, соціальну та гуманітарну, подібний алгоритму формування індексів, що містить три складові та приведений у [1].

Якщо модифікувати цю формулу та застосувати її до регіональної економіки, що має чотири складові, отримуємо:

$$IDX^{G4} = \arccos \frac{IDX^{EC} + IDX^{EN} + IDX^{SOC} + IDX^{HUM}}{2 \cdot \sqrt{IDX^{EC2} + IDX^{EN2} + IDX^{SOC2} + IDX^{HUM2}}}, \quad (1)$$

де IDX^{G4} – індекс гармонійності, IDX^{EC} – економічний індекс, IDX^{EN} – екологічний індекс, IDX^{SOC} – соціальний індекс, IDX^{HUM} – гуманітарний індекс.

Для визначення значень вагових коефіцієнтів під час формування індексів ТРВ перевага була віддана розрахунковому методу головних компонент, бо, на відміну від експертних методів, у ньому відсутня суб'єктивна складова та його використання не потребує витрат на послуги експертів.

При моделюванні індексів для регіональної економіки, що містить три складові, використовуються три індекси: еконо-

мічний IDX^{EC} , екологічний IDX^{EN} та соціальний IDX^{SOC} , а якщо розглядається регіональна економіка, що має чотири складові, то тут до трьох наведених вище індексів додається ще й гуманітарний індекс IDX^{HUM} . За цими трьома або чотирма індексами обчислюються значення індексів сталого розвитку IDX^{SD3} або IDX^{SD4} та індексів гармонійності IDX^{G3} або IDX^{G4} .

Індекси IDX та вагові коефіцієнти WC_3 для розрахунку індексу сталого розвитку для регіональної економіки, що містить три складові, наступні: економічний індекс IDX^{EC} , $WC_3(IDX^{EC}) = 0,3438$; екологічний індекс IDX^{EN} , $WC_3(IDX^{EN}) = 0,3396$; соціальний індекс IDX^{SOC} , $WC_3(IDX^{SOC}) = 0,3166$.

У свою чергу, якщо регіональна економіка містить чотири складові, тоді вагові коефіцієнти WC_4 змінюються: економічний індекс IDX^{EC} , $WC_4(IDX^{EC}) = 0,2608$; екологічний індекс IDX^{EN} , $WC_4(IDX^{EN}) = 0,2463$; соціальний індекс IDX^{SOC} ,

$WC_4(IDX^{SOC}) = 0,2607$; гуманітарний індекс IDX^{HUM} , $WC_4(IDX^{HUM}) = 0,2322$.

Оцінка рівня сталого розвитку регіональної економіки проводиться виходячи з того, що вона містить чотири складові – економічну, екологічну, соціальну та гуманітарну. Тому загальний масив вхідних статистичних даних також розділений на чотири складові. Основою для розподілу стали види економічної діяльності суб'єктів згідно КВЕД. Зазначимо, що джерелом вхідних даних стали дані Державної служби статистики України у м. Києві.

Вхідні статистичні дані охоплюють період з 2000 по 2014 рр. За ці роки структура КВЕД була змінена: до 2012 р. був дійсний КВЕД ДК 009:2005, а починаючи з 2012 р. і по сьогодні дійсний КВЕД ДК 009:2010. Зіставлення вхідних статистичних даних для моделювання за двома класифікаторами потребує перерозподілу видів економічної діяльності, що відповідають складовим регіональної економіки. Тому запропоновано наступну методику зіставлення КВЕД ДК 009:2005 та КВЕД ДК 009:2010 для коректного формування масивів вхідних даних, що відповідають складовим ТРВ (ф. (2)–(9)).

Структурування вхідних даних з 2000 по 2011 рік згідно КВЕД ДК 009:2005

Екологічна складова

- 01.50 «Мисливство»+
- +02 «Лісове господарство та пов'язані з ним послуги»+
- +20 «Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів»+
- +21 «Виробництво паперової маси, паперу, картону та виробів з них»+ (2)
- +37 «Оброблення відходів»+
- +41 «Збирання, очищення та розподілення води»+
- +90 «Санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів».

Соціальна складова

- L «Державне управління»+
- +M «Освіта»+
- +N «Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги»+ (3)
- +91 «Діяльність громадських організацій»+
- +P «Діяльність домашніх господарств».

Гуманітарна складова

- 22 «Видавнича та поліграфічна діяльність, тиражування записаних носіїв інформації»+ (4)
- +H «Діяльність готелів та ресторанів»+
- +92 «Діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг».

Економічна складова

- загальний обсяг показника – екологічна складова (ф.2)– (5)
- соціальна складова (ф.3) – гуманітарна складова (ф.4).

Структурування вхідних даних з 2012 по 2014 рік згідно КВЕД ДК 009:2010

Екологічна складова

- 01.70 «Мисливство, відловлювання тварин і надання пов'язаних із ними послуг» +
+02 «Лісове господарство та лісозаготівлі» +
+16 «Оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка, крім меблів; виготовлення виробів із соломки та рослинних матеріалів для плетіння» + (6)
+17 «Виробництво паперу та паперових виробів» +
+E «Водопостачання; каналізація, поводження з відходами» +
+81.29 «Інші види діяльності із прибирання».

Соціальна складова

- O «Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування» +
+Q «Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги» +
+P «Освіта» –
–85.60 «Допоміжна діяльність у сфері освіти» +
+94 «Діяльність громадських організацій» + (7)
+97 «Діяльність домашніх господарств як роботодавців для домашньої прислуги» +
+98 «Діяльність домашніх господарств як виробників товарів та послуг для власного споживання» +
+75.00 «Ветеринарна діяльність».

Гуманітарна складова

- 18 «Поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації» +
+I «Тимчасове розміщування й організація харчування» +
+58.1 «Видання книг, періодичних видань та інша видавнича діяльність» + (8)
+59 «Виробництво кіно – та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів» +
+60 «Діяльність у сфері радіомовлення та телевізійного мовлення» +
+R «Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок».

Економічна складова

- загальний обсяг показника – екологічна складова (ф.6) – (9)
– соціальна складова (ф.7) – гуманітарна складова (ф.8).

При розрахунках сума вагових коефіцієнтів економічного IDX^{EC} , екологічного IDX^{EN} , соціального IDX^{SOC} та гуманітарного IDX^{HUM} індексів, що складають індекс сталого розвитку IDX^{SD3} або IDX^{SD4} , дорівнює одиниці.

Значення індексів сталого розвитку IDX^{SD3} та IDX^{SD4} розраховуються як сума значень їх складових індексів, помножених на відповідні вагові коефіцієнти. Для регіональної економіки, що містить три складові, формула наступна:

$$\begin{aligned}
 IDX^{SD3}(REG_j, YR_k) = & IDX^{EC}(REG_j, YR_k) \cdot WC_3(IDX^{EC}(REG_j, YR_k)) + \\
 & + IDX^{EN}(REG_j, YR_k) \cdot WC_3(IDX^{EN}(REG_j, YR_k)) + \\
 & + IDX^{SOC}(REG_j, YR_k) \cdot WC_3(IDX^{SOC}(REG_j, YR_k)).
 \end{aligned}
 \tag{10}$$

Для регіональної економіки, що містить чотири складові:

$$\begin{aligned}
 IDX^{SD4}(REG_j, YR_k) = & IDX^{EC}(REG_j, YR_k) \cdot WC_4(IDX^{EC}(REG_j, YR_k)) + \\
 & + IDX^{EN}(REG_j, YR_k) \cdot WC_4(IDX^{EN}(REG_j, YR_k)) + \\
 & + IDX^{SOC}(REG_j, YR_k) \cdot WC_4(IDX^{SOC}(REG_j, YR_k)) + \\
 & + IDX^{HUM}(REG_j, YR_k) \cdot WC_4(IDX^{HUM}(REG_j, YR_k)).
 \end{aligned}
 \tag{11}$$

У формулах (10)–(11) IDX^{EC} – економічний індекс; IDX^{EN} – екологічний індекс; IDX^{SOC} – соціальний індекс; IDX^{HUM} – гуманітарний індекс; WC_3 та WC_4 – вагові коефіцієнти; REG_j – регіон, $j = 1 \dots 27$; YR_k – рік, $k = 2000 \dots 2014$.

Для регіонів України за період з 2000 по 2014 рр. було розраховано значення ін-

дексів сталого розвитку IDX^{SD3} і IDX^{SD4} та індексів гармонійності IDX^{G3} і IDX^{G4} . Для п'яти регіонів України вибірково значенні індексів наведені в табл. 1–2. Зазначимо, що чим вище значення індексу гармонійності, тим більш нерівномірний розвиток складових регіональної економіки, тобто за якимось пріоритетними напрямками.

Таблиця 1

Значення індексів сталого розвитку IDX^{SD3} та IDX^{SD4} для регіонів України

Регіон		Рік							
		2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014
Запорізька	IDX^{SD3}	0,435	0,438	0,435	0,43	0,432	0,441	0,425	0,442
	IDX^{SD4}	0,392	0,395	0,396	0,389	0,39	0,398	0,384	0,399
Луганська	IDX^{SD3}	0,391	0,39	0,391	0,406	0,401	0,392	0,405	0,371
	IDX^{SD4}	0,353	0,354	0,359	0,367	0,362	0,362	0,365	0,317
Львівська	IDX^{SD3}	0,463	0,473	0,469	0,464	0,468	0,466	0,446	0,471
	IDX^{SD4}	0,418	0,426	0,426	0,423	0,427	0,427	0,41	0,44
Харківська	IDX^{SD3}	0,468	0,48	0,471	0,467	0,453	0,468	0,468	0,471
	IDX^{SD4}	0,419	0,433	0,434	0,429	0,42	0,435	0,433	0,448
Київ	IDX^{SD3}	0,524	0,532	0,544	0,562	0,558	0,556	0,533	0,541
	IDX^{SD4}	0,553	0,571	0,577	0,6	0,592	0,592	0,567	0,571

Джерело: розроблено автором

Значення індексів гармонійності IDX^{G3} та IDX^{G4} для регіонів України

Регіон		Рік							
		2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014
Запорізька	IDX^{G3}	0,098	0,094	0,081	0,111	0,114	0,097	0,125	0,143
	IDX^{G4}	0,209	0,207	0,185	0,211	0,211	0,205	0,218	0,225
Луганська	IDX^{G3}	0,152	0,161	0,138	0,122	0,131	0,151	0,138	0,28
	IDX^{G4}	0,232	0,228	0,201	0,217	0,218	0,199	0,226	0,394
Львівська	IDX^{G3}	0,203	0,198	0,206	0,206	0,204	0,19	0,206	0,208
	IDX^{G4}	0,266	0,267	0,259	0,256	0,252	0,236	0,243	0,227
Харківська	IDX^{G3}	0,088	0,068	0,088	0,081	0,085	0,077	0,069	0,079
	IDX^{G4}	0,218	0,195	0,169	0,167	0,157	0,148	0,154	0,115
Київ	IDX^{G3}	0,081	0,055	0,138	0,146	0,145	0,107	0,14	0,135
	IDX^{G4}	0,112	0,127	0,15	0,161	0,154	0,136	0,152	0,143

Джерело: розроблено автором

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сьогодні вже очевидно, що всі рівні системи регіонального управління мають використовувати у своїй діяльності комплекс показників, які охоплюють усі складові регіональної економіки – економічну, екологічну, соціальну та гуманітарну. Використання індексного підходу у комплексному моделюванні сталого розвитку регіональної економіки дозволило наглядно відтворити результати економічної, екологічної, соціальної та гуманітарної політики регіонів.

Порівняння значень індексів сталого розвитку та індексів гармонійності для регіональної економіки, що містить три або чотири складові, показало, що значення для регіональної економіки з чотирма складовими значно відрізняються від значень для регіональної економіки з трьома складовими, що пояснюється наявністю гуманітарної складової, яка описується гуманітарним індексом. Аналіз гуманітарного індексу показав, що його значення майже для всіх регіонів України є набагато нижчим за значення економічного, екологічного та соціального індексів. Тому після додавання гуманітарного індексу до системи індексів спостерігається погіршення значень індексів сталого розвитку IDX^{SD4} та індексів гармонійності IDX^{G4} порівняно з IDX^{SD3} та IDX^{G3} .

Література

1. Белікова Н. А. Аналіз підходів до оцінки сталого розвитку країн і регіонів / Н. А. Белікова, Ш. А. Омаров, Є. М. Крячко. // Бізнес Інформ. – 2014. – № 9. – С. 8–16.
2. Григорук П. М. Складові регіональної соціо-еколого-економічної системи в умовах сталого розвитку / П. М. Григорук, Т. Ю. Федорова. // Бізнес Інформ. – 2014. – № 12. – С. 109–113.
3. Згуровський М. З. Сталий розвиток у глобальному і регіональному вимірах: аналіз за даними 2005 р. / М.З. Згуровський. – К.: НТУУ «КПІ», ВПІ ВПК «Політехніка», 2006. – 84 с.
4. Омаров Ш. А. Стратегія сталого розвитку регіонів України: оцінка та прогнозування: монографія / Ш. А. Омаров; НАН України, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку. – Х., 2014. – 286 с.
5. Письменна О. Б. Ресурсозбереження в контексті сталого розвитку уранодобувного регіону / О. Б. Письменна. // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1. – С. 192–199.
6. Сталий розвиток аграрно-індустріального регіону: передумови, загрози і перспективи досягнення: монографія / [Є. П. Качан, Г. П. Баб'як, Н. М. Бакуліна та ін.]; Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 439 с.
7. Сталий розвиток економіки регіону: діагностика, методичне забезпечення, політика: монографія / В. І. Захарченко, О. В. Балахо-

нова; МОНМС України, Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. – Вінниця, 2012. – 288 с.

8. Сталій розвиток національного господарства: еколого-економічна концепція: колективна монографія / [О. І. Маслак, С. А. Станкевич, В. В. Бала та ін.]. – Кременчук: Щербатих О. В., 2014. – 241 с.

9. Сталій розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: монографія / [О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін.]; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2012. – 533 с.

10. *Стебляно О. І.* Механізми структурного розвитку національної економіки та діалектика їх взаємозв'язку / О. І. Стебляно. // Бізнес Інформ. – 2016. – № 4. – С. 74–78.

11. Стійкий розвиток регіонів України на базі кластеризації (теоретико-методологічний аспект): колективна монографія / [Е. І. Цибульська, О. П. Миколенко, А. Ю. Могилова та ін.]. – Д.: ІМА-прес, 2012. – 277 с.

12. *Abou-Ali, H., & Abdelfattah, Y.* (2013). Integrated paradigm for sustainable development: A panel data study. *Economic Modelling*, 30, 334–342.

13. *Doganay, S., & Sayek, S., & Taskin, F.* (2014). Is environmental efficiency trade inducing or trade hindering? *Energy Economics*, 44, 340–349.

14. *Giannetti, B., & Demétrio, J., & Bonilla, S.* and others (2013). Emery diagnosis and reflections towards Brazilian sustainable development. *Energy Policy*, 63, 1002–1012.

15. *Ferng, J.* (2014). Nested open systems: An important concept for applying ecological footprint analysis to sustainable development assessment. *Ecological Economics*, 106, 105–111.

16. *Herciu, M., & Ogorean, C.* (2014). An Overview on European Union Sustainable Competitiveness. *Procedia Economics and Finance*, 16, 651–656.

17. *Luzzati, T., & Gucciardi, G.* (2015). A non-simplistic approach to composite indicators and rankings: an illustration by comparing the sustainability of the EU Countries. *Ecological Economics*, 113, 25–38.

18. *Rashidi, K., & Farzipoor, R.* (2015). Measuring eco-efficiency based on green indicators and potentials in energy saving and undesirable output abatement. *Energy Economics*, 50, 18–26.

References

1. *Byelikova, N. A. & Omarov, A. & Kryachko M.* (2014). Approaches to the evaluation of steel development regions. *Biznes Inform*, 9, 8–16.

2. *Hryhoruk, P. M.* (2014). The components of regional socio-ecological-economic system in terms of sustainable development. *Biznes Inform*, 12, 109–113.

3. *Zhurovs'kyi, M. Z.* (2006). Sustainable development in global and regional dimensions: data analysis 2005. К.: NTUU «KPI», VPI VPK «Politekhnik», 84.

4. *Omarov, SH. A.* (2014). Sustainable Development Strategy of Ukraine's regions: assessment and forecasting: NAN Ukrayiny, Research Center of Industrial Problems. KH., 286.

5. *Pys'menna, O. B.* (2012). Resource in the context of sustainable development of uranium mining region. *Recent economic problems*, 1, 192–199.

6. *Kachan, YE. P. & Bab'yak, H. P. & Bakulina N. M.* (2016). Sustainable development of agro-industrial region: background, threats and prospects for: monograph. Ternopil National Economic University. – Ternopil, 439.

7. *Zaharchenko, V. I. & Balakhonova, A. V.* (2012). Sustainable development of the regional economy: diagnosis, methodical security policy. Odessa National University. Mechnikov. - Ball, 288.

8. *Maslak, O. & Stankiewicz, S. & Bala V.* (2014). Sustainable development of the national economy, ecological and economic concept: collective. Kremenchug: Shcherbatykh AV, 241.

9. *Novikov, O. F. & Amosha, A. I. & Antoniuk, V. P.* (2012). Sustainable development of industrial region: social aspects: monograph. NAS of Ukraine, Institute of Industrial Economics. Donetsk, 533.

10. *Steblyanko, O. I.* (2016). Mechanisms structural development of the national economy and their relationship dialectic. *Biznes Inform*, 4, 74–78.

11. *Tsybul's'ka, E. I. & Mykolenko, O. P. & Mohylova A. YU.* (2012). Sustainability regions of Ukraine on the basis of clustering (theoretical and methodological aspect). Donetsk.: IMA-pres, 277.

12. *Abou-Ali, H., & Abdelfattah, Y.* (2013). Integrated paradigm for sustainable development: A panel data study. *Economic Modelling*, 30, 334–342.

13. *Doganay, S., & Sayek, S., & Taskin, F.* (2014). Is environmental efficiency trade

inducing or trade hindering? *Energy Economics*, 44, 340–349.

14. *Giannetti, B. & Demétrio, J. & Bonilla, S. and others* (2013). Emergency diagnosis and reflections towards Brazilian sustainable development. *Energy Policy*, 63, 1002–1012.

15. *Ferng, J.* (2014). Nested open systems: An important concept for applying ecological footprint analysis to sustainable development assessment. *Ecological Economics*, 106, 105–111.

16. *Herciu, M., & Ogrean, C.* (2014). An Overview on European Union Sustainable

Competitiveness. *Procedia Economics and Finance*, 16, 651–656.

17. *Luzzati, T., & Gucciardi, G.* (2015). A non-simplistic approach to composite indicators and rankings: an illustration by comparing the sustainability of the EU Countries. *Ecological Economics*, 113, 25–38.

18. *Rashidi, K., & Farzipoor, R.* (2015). Measuring eco-efficiency based on green indicators and potentials in energy saving and undesirable output abatement. *Energy Economics*, 50, 18–26..

Сергиенко А. В.

Оценка уровня устойчивого развития региональной экономики с использованием индексного подхода

Доказано, что все уровни системы регионального управления должны использовать в своей деятельности комплекс показателей, охватывающих все составляющие региональной экономики – экономическую, экологическую, социальную и гуманитарную. Обосновано, что использование индексного подхода в комплексном моделировании устойчивого развития региональной экономики позволяет наглядно воспроизвести результаты экономической, экологической, социальной и гуманитарной политики регионов. Проведенное сравнение значений индексов устойчивого развития и индексов гармоничности для региональной экономики, которая содержит три или четыре составляющих, показало, что значения для региональной экономики с четырьмя составляющими значительно отличаются от значений для региональной экономики с тремя составляющими, что объясняется наличием гуманитарной составляющей, которая описывается гуманитарным индексом.

Ключевые слова: устойчивое развитие, региональная экономика, индексный подход, система индексов, моделирование.

Serhiienko A.

Evaluation of the level of sustainable development of regional economics using an index approach

In the article is proved that all levels of the regional management system should use in their activity a set of indicators, that describe all components of regional economics: economical, ecological, social and humanitarian. Also it was shown, that the use of the index approach in the complex modeling of sustainable development of regional economics makes possible to demonstrate the results of economical, ecological, social and humanitarian policy of regions. The comparison of the values of sustainable development indexes and harmony indexes for regional economics that has three or four components has shown, that the values for regional economics with four components significantly differ from the values for regional economics with three components, that is explained by the presence of the humanitarian component, which is described by humanitarian index.

Keywords: sustainable development, regional economics, index approach, system of indexes, modeling.

Рецензент: Рамазанов С. К. – доктор економічних наук, доктор технічних наук, професор кафедри «Інформаційні системи в економіці» ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана», м. Київ, Україна.

Reviewer: Ramazanov S. – Doctor of Economics, Doctor of Technical Sciences, professor of Information systems in economy Department Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.

e-mail: SRamazanov@i.ua

*Статья подана
21.03.2017 г.*

УДК 330.341

КАДИРОВА Ш. А., ИСМАИЛХОДЖАЕВ А. И.

ИНВЕСТИЦИИ И ИННОВАЦИИ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОТРАСЛЕЙ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА

В настоящей статье рассмотрены роли инвестиций и инноваций в обеспечение стабильного макроэкономического роста и основные направления государственной инвестиционной стратегии Узбекистана. Национальный аспект устойчивого развития для Республики Узбекистан определяется, прежде всего, становлением ее как суверенного государства, необходимостью быстрее выхода из социально-экономических трудностей и экологической напряженности, повышением уровня жизни населения, вхождением в мировое сообщество, сохранением добрососедских отношений с другими странами мира и взаимовыгодным сотрудничеством.

Ключевые слова: инвестиция, инновация, инновационное обновление, инновационная функция, инвестиционно-инновационные ресурсы, модернизация экономики.

Постановка проблемы. Становление Республики Узбекистан, интеграция его экономики в мировое сообщество происходит в сложных условиях. Республика преодолевает трудности переходного периода и ищет эффективные модели будущего с учетом мировых и региональных направлений, важнейшей из которых является стремление идти по пути устойчивого развития.

Национальный аспект устойчивого развития для Республики Узбекистан определяется, прежде всего, становлением ее как суверенного государства, необходимостью быстрее выхода из социально-экономических трудностей и экологической напряженности, повышением уровня жизни населения, вхождением в мировое сообщество, сохранением добрососедских отношений с другими странами мира и взаимовыгодным сотрудничеством.

Анализ последних исследований и публикаций. В настоящее время, осуществляемая государственная научная и техническая политика РУ направлена на концентрацию усилий, доступных научно-техническому потенциалу республики для решения социально-экономических проблем Узбекистана в условиях постепенного перехода в социально ориентированную рыночную экономику [1].

Эффективное и качественное функционирование отраслей экономики играет важную роль в создании условий для устойчивого роста национальной эконо-

мики, а также социального развития страны.

Цель статьи – анализ инвестиций и инноваций как фактор развития отраслей экономики Узбекистана.

Изложение основного материала исследования. Современное состояние экономики характеризуется существенным износом основных производственных фондов. Для осуществления замены изношенных основных фондов, расширении производства или выпуска новых товаров или услуг требуются инвестиции в основной капитал. Но при этом важнейшей функцией инвестиций в основной капитал должна быть инновационной: с их помощью осуществляется инновационное обновление основных фондов на основе использования научно-технических достижений для производства новой или улучшенной конкурентоспособной продукции, новых или модифицированных эффективных технологий. Инвестиции – необходимое условие осуществления инноваций. Без инноваций капитальные вложения могут оказаться неэффективными и даже вредными, продлевая будущее производство неконкурентоспособных продуктов. Более того, без инноваций инвестиции часто оказываются невозможными, поскольку заменяемое устаревшее оборудование уже не выпускается, его не найти на рынке. Поэтому основным источником инноваций, в том числе и радикальных, являются инвестиции в основной капитал.

Инновационная функция инвестиций не сводится к замене устаревших фондов но-

выми на том же предприятии и для производства тех же продуктов (товаров или услуг). С помощью инвестиций осуществляется межпродуктовое (в основном в рамках предприятия) и межотраслевое перераспределение амортизации, прибыли и привлеченных средств для осуществления инноваций. Причем при освоении микроинноваций и улучшающих инноваций такое перераспределение осуществляется в минимальной степени. При освоении и распространении базисных инноваций, новых поколений техники (технологий) и технологических укладов межотраслевое и межпродуктовое перераспределение инвестиционно-инновационных ресурсов производится в крупных масштабах.

Как подчеркивал первый Президент Республики Узбекистан И.А. Каримов: «Важный наш приоритет, рассчитанный на долгосрочную перспективу и имеющий решающее значение для роста потенциала, могущества страны и конкурентоспособности экономики, - это осуществление активной инвестиционной политики по реализации стратегически значимых проектов, направленных на модернизацию, техническое и технологическое обновление ведущих базовых отраслей, развитие мощной современной сети транспортных и инфраструктурных коммуникаций»[2].

Для обеспечения устойчивого темпов роста экономики Узбекистана и его модернизация осуществляется, глубокими структурными сдвигами в экономике республики. Необходим перевод на инновационный путь развития и темпы прироста инвестиций в основной капитал. Реализация инновационной политики в республике тесно связано с изменением структуры ведущих отраслей экономики несущей научно-технический прогресс и обеспечения масштабных качественных изменений в экономике.

Повышение роли инвестиций в обеспечение стабильного макроэкономического роста непосредственно зависит от технологической структуры инвестиций. Это объясняется тем, что относительно высокий уровень строительно-монтажных работ в технологической структуре инвестиций приводит к появлению новых производственных объектов, а высокий уровень затраты на обо-

рудование, инструменты, инвентарь в технологической структуре инвестиций позволяет техническому и технологическому перевооружению деятельности предприятий.

Большой экономический интерес для развития инновационного процесса представляют зарубежные инвестиции, привлечению которых может способствовать предоставление относительно дешевой, но квалифицированной рабочей силы и стабильного рынка сбыта в Узбекистане. Но для этого необходимо усилить реальные гарантии сохранности и возврата иностранных кредитов и инвестиций, которые будут обеспечиваться отечественными страховыми организациями на внутреннем рынке республики. В качестве материального обеспечения зарубежных кредитов и инвестиций, видимо, целесообразно использовать республиканские авуары в заграничных банках, а также вкладывать валюту в совместное производство за рубежом [3].

Следовательно, осуществление рыночных реформ в Узбекистане, включая углубление процессов приватизации, достижение макроэкономической стабилизации и обеспечение устойчивого экономического роста, коренные структурные преобразования в национальном народнохозяйственном комплексе неразрывно связаны с проведением активной инвестиционной политики.

Весьма важную роль в этих процессах могут сыграть иностранные инвестиции. Именно это обстоятельство представляет собой для нас особый интерес. Иностранные инвестиции – один из основных факторов, способствующих ускоренному экономическому развитию страны. Даже такие высокоразвитые государства как США, Германия, Франция, Япония, Великобритания и т.д. рассматривают постоянное привлечение иностранного капитала как необходимое средство роста их экономического потенциала, улучшения благосостояния граждан. Активизирующее влияние иностранных инвестиций наглядно доказывает и опыт стран, которые находятся в состоянии бурного экономического развития – Китай, Южная Корея, Сингапур, Малайзия и другие восточно-

азиатские страны. Их правительства создали благоприятный климат, и результаты не замедлили сказаться. [4].

Остановимся на том, какие наиболее важные задачи, стоящие перед экономикой нашей республики, можно разрешить при помощи иностранных инвестиций.

Привлечение дополнительного инвестиционного капитала. Рынок капитала в республике только начинает развиваться, поэтому он не может обеспечить требуемых объемов капитала для крупных проектов. Кроме того, затруднен доступ к твердой валюте, необходимой для закупки товаров отсутствующих на местном рынке. Иностранные инвестиции позволяют решить сразу обе эти проблемы, т.к. они являются источником внешнего капитала. Иностранный инвестор неограничен относительно, неразвитостью местных рынков, капитала или способностью страны генерировать иностранный поток наличности путем экспорта товаров.

Доступ к передовой технике. Многие предприятия республики используют устаревшие оборудование и технологии, что значительно снижает производительность труда и приводят к производству товаров более низкого качества. Это влияет на их конкурентоспособность и уменьшает возможности зарабатывать твердую валюту. Иностранные инвестиции позволяют решить эту проблему, т.к. инвестиционные товары воплощают передовую технику, а предприятия могут использовать новые технологии. Альтернатива покупки прав на использование технологии требует затрат дорогостоящей иностранной валюты. Инновационные процессы позволяют резко увеличить производительность труда на предприятиях республики и будет стимулировать инвестиции в них.

Доступ к передовым методам управления. Иностранные инвесторы несут с собой передовые апробированные методы управления и предоставляют возможность их изучения и использованию. Такая передача опыта особенно важна в условиях создания СП, приватизации местных предприятий иностранными инвесторами. Выигрывают обе стороны – иностранная фирма – инвестор исполняет местные зна-

ния и контакты, а местные предприятия воспользуются предложенными методами, чтобы повысить производительность труда и улучшить качество продукции.

Улучшение доступа к мировому рынку. Иностранные инвесторы помогут осуществить доступ к распределенным каналам и обрести опыт продажи товаров на мировом рынке, что позволит развить экспортные возможности республики и создаст надежный источник получения иностранной валюты.

Ускорение приватизации. Одно из необходимых условий перехода к рынку, успешного проведения приватизации объединения капиталов. Благодаря способности анализировать экономические возможности предприятия иностранные инвесторы окажут помощь, которая ускорит доступ к внешним источникам фондов и будет служить основой для образования капитала, если активы первоначально продаются и если требуются инвестиции для реорганизации производства, изменение его структуры. Участие иностранных инвесторов может увеличить эффективность процесса путем реализации возможностей новых приватизированных предприятий.

Связь инвестиций и инноваций как факторов социально-экономического развития страны. Инвестиции и инновации являются довольно тесно смыкающимися структурными элементами рынка, следовательно, любая инвестиционная тактика, которую осуществляет то или иное предприятие, будет определенным образом связана с инновационной деятельностью.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Таким образом, в Республике Узбекистан будет осуществляться комплекс мер, направленный на дальнейшее повышение конкурентоспособности национальной экономики. В соответствии с этим основные направления государственной инвестиционной стратегии можно сформулировать следующим образом:

– проведение целенаправленной политики по углублению структурных преобразований;

– всемерная поддержка приоритетных отраслей с целью обеспечения высокой конкурентоспособности отечественной продук-

ции на внутреннем и мировом рынке и повышение экспортного потенциала страны;

- осуществление государственного финансирования приоритетных инвестиционных проектов на конкурсной основе;
- развитие производственной и социальной инфраструктуры;
- совершенствование условий для активизации инвестиционно-инновационной деятельности как отечественных, так и иностранных инвесторов.

Литература

1. Асадуллина Н. Р. Развитие интеграционных процессов в инновационной сфере в республике Узбекистан / Н. Р. Асадуллина // Экономический вестник Донбасса. – 2013. Т. 32. - № 2. – С. 42-52.
2. Каримов И. Модернизация страны и построение сильного гражданского общества – наш главный приоритет. Доклад Президента Ислама Каримова на совместном заседании Законодательной палаты и Сената

Кадирова Ш. А., Исмаїлходжаєв А. І.

Інвестиції та інновації як фактор розвитку галузей економіки Узбекистану

У цій статті розглянемо ролі інвестицій і інновацій в забезпечення стабільного макроекономічного зростання і основні напрямки державної інвестиційної стратегії Узбекистану. Національний аспект сталого розвитку для Республіки Узбекистан визначається, перш за все, становленням її як суверенної держави, необхідністю якнайшвидшого виходу з соціально-економічних труднощів і екологічної напруженості, підвищенням рівня життя населення, входженням до світового співтовариства, збереженням добросусідських відносин з іншими країнами світу і взаємовигідним співробітництвом.

Ключові слова: інвестиція, інновація, інноваційне оновлення, інноваційна функція, інвестиційно-інноваційні ресурси, модернізація економіки.

Kadirova Sh., Ismailkhojaev A.

Investments and innovations as a factor of development of branches of the economy of Uzbekistan

This article examines the role of investment and innovation in ensuring stable macroeconomic growth and the main directions of the state investment strategy of Uzbekistan. The national aspect of sustainable development for the Republic of Uzbekistan is determined, first of all, by its becoming a sovereign state, by the need for the fastest way out of social and economic difficulties and environmental tension, by raising the standard of living of the population, entering the world community, preserving good-neighborly relations with other countries of the world and mutually beneficial cooperation.

Keywords: investment, innovation, innovative renewal, innovative function, investment and innovation resources, modernization of the economy.

Рецензент: Павлов К. В. – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой «Экономика и управление» Камского института гуманитарных и инженерных технологий, г. Ижевск, Российская Федерация.

Reviewer: Pavlov K. – Professor, Ph.D. in Economics, Head of Economy and Menegememnt Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies, Izhevsk, Russia.

e-mail: kvp_ruk@mail.ru

Олий Мажлиси Республикаси Узбекистан // Правда Востока, 2010 г.

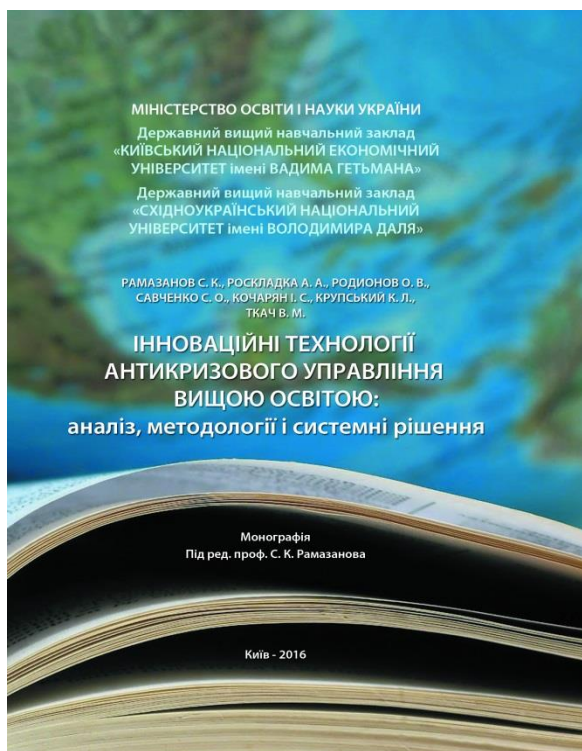
3. Ақобирова Д. Н. Инновационная стратегия. Т.: ТГЭУ, 2011. – 352 с.
4. Вахабов А. В. Модернизация Экономики / А. В. Вахабов, Г. Х. Разыков. – Ташкент: ТГЭУ, 2014. – 157 с.

References

1. Asadullina, N. R. (2013). Development of integration processes in the innovation sphere in the Republic of Uzbekistan. The Economic Herald of Donbass, 32, 2, 42-52.
2. Karimov, I. (2010). Modernization of the country and building a strong civil society is our main priority. Report of President Islam Karimov at a joint meeting of the Legislative Chamber and the Senate of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan. Pravda Vostoka.
3. Akobirova, D. N. (2011). Innovative strategy. T.: TGUE, 352.
4. Vakhobov, A. V. & Razykov G. Kh. (2014). Modernization of Economy. Tashkent: TGUE, 157.

Статья подана
21.02.2017 г.

Інноваційні технології антикризового управління вищою освітою: аналіз, методології і системні рішення. монографія / Під ред. проф. С. К. Рамазанова. – Київ : КНЕУ ім. В. Гетьмана; Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2016. – 510 с.

Монографія присвячена одній із найактуальніших проблем сучасного суспільства – комплексу інноваційних технологій антикризового управління вищою освітою: аналізу, методології і системним рішенням. У сучасних умовах системних криз, катастроф, гібридних погроз та інших нестійкостей для ефективного управління системою освіти в цілому важливою і актуальною проблемою є розробка нових підходів, моделей і інноваційних технологій.

Розглядаються основні теоретичні і прикладні задачі антикризового управління, що полягають у запобіганні й виведенні ВНЗ з кризового стану, покращенні ефективності його діяльності. Матеріали, викладені у даній роботі, спираються на передовий досвід зарубіжної і вітчизняної науково-практичної думки. Це одна з перших монографій, у якій системно викладено сучасні інноваційні методи управління кризовими процесами ВНЗ в складний перехідний період, а також наведено методи управління ВНЗ, що діють в умовах швидкоплинного соціально-економічного середовища і жорсткої конкурентної боротьби. Визначено роль сучасних інформаційних технологій в антикризовому управлінні ВНЗ.

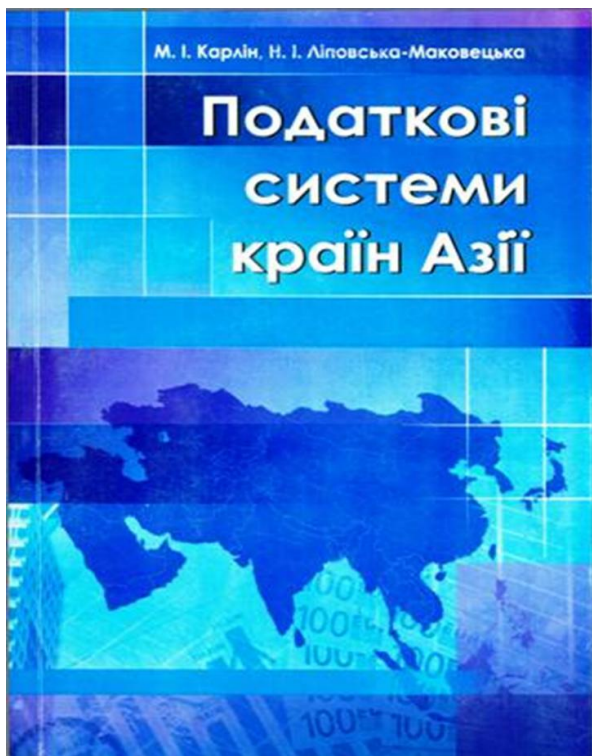

Костирко Л. А. Механізм регулювання міжбюджетних відносин в Україні: пріоритети, інструменти, перспективи: монографія / Л. А. Костирко, Н. Ю. Велентейчик. – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2016. – 280 с.

У монографії розглянуто теоретичні та методичні засади механізму регулювання міжбюджетних відносин в Україні. На основі аналізу зарубіжного досвіду регулювання міжбюджетних відносин сформовано рекомендації щодо вдосконалення фінансового вирівнювання в Україні. Викладено концептуальні основи механізму регулювання міжбюджетних відносин із позицій забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів.

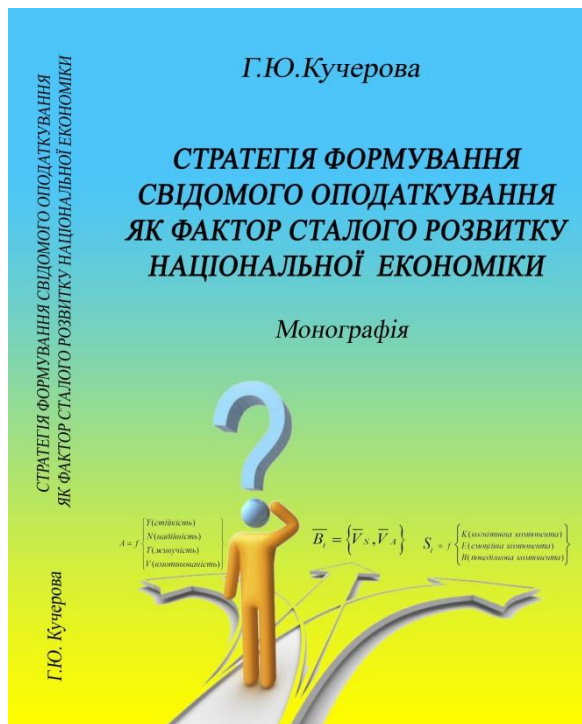
Здійснено моніторинг сучасного стану міжбюджетних відносин в Україні та виявлено проблеми їх регулювання. Доведено значущість комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів як джерела актуальної інформації, необхідної для вибору інструментів регулювання міжбюджетних відносин. Сформовано новий підхід до оцінки ступеня узгодженості інтересів суб'єктів міжбюджетних відносин. Особливу увагу приділено сценарному прогнозуванню доходів і видатків місцевого бюджету з урахуванням ризику зниження фінансової стійкості. Запропоновано підхід до інтегральної оцінки ефективності механізму регулювання міжбюджетних відносин і визначено пріоритетні напрями щодо його вдосконалення.

Карлін М. І. Податкові системи країн Азії: навч. посіб. / М. І. Карлін, Н. І. Ліповська-Маковецька. – Луцьк: Вежа-Друк, 2016. – 280 с.

У посібнику проаналізовано особливості податкових систем країн Азії, зокрема й держав з ісламською моделлю економіки. Значну увагу приділено також висвітленню специфіки податкових систем офшорних юрисдикцій Азії. Країни Азії згруповані відповідно до вимог суспільно-географічного країнознавства: країни Закавказзя та Південно-Західної Азії, країни Східної і Центральної Азії, країни Південної Азії, країни Південно-Східної Азії. Значна увага у посібнику приділена аналізу фінансових систем найбільших країн Азії: КНР, Індії, Японії, Республіки Кореї, Індонезії, ряду інших країн. У посібнику певна увага звертається на особливості фінансових систем країн, які використовують ісламську модель розвитку (Пакистан, Іран, Малайзія, Саудівська Аравія, ОАЕ, ряд інших країн). Для студентів економічних факультетів та факультетів міжнародних відносин, які вивчають курси “Фінанси”, “Фінанси зарубіжних країн”, “Світові фінанси”, “Міжнародні фінанси”, “Міжнародні економічні відносини” та відповідні спецкурси.

Кучерова Г. Ю. Стратегія формування свідомого оподаткування як фактор сталого розвитку національної економіки: монографія / Г. Ю. Кучерова. – Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2016. – 415 с.

Провідною ідеєю монографії виступає твердження про те, що однією з умов забезпечення сталого розвитку національної економіки є формування податкової свідомості суб'єктів оподаткування та життєздатної податкової системи в Україні. В монографії розглянуто теоретичні засади розвитку оподаткування як макроекономічного процесу, здійснено ретроспективний аналіз розвитку оподаткування, виявлено ментальність прийняття стратегічних рішень у сфері оподаткування. Побудовано концепцію формування стратегії розвитку оподаткування в Україні. Досліджено культурологічні аспекти сучасного оподаткування в Україні. Проаналізовано фіскальні ефекти оподаткування в Україні. Запропоновано теоретико-методологічний підхід до оцінювання рівня податкової свідомості суб'єктів оподаткування на основі соціологічного дослідження та нечіткого моделювання.

Монографія є корисною для студентів, аспірантів, наукових працівників, спеціалістів у галузі макроекономічного планування, оподаткування, державного регулювання економіки..

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Абдулласва Матлуба Нематовна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри Ташкентського інституту інженерів транспорту (м. Ташкент, Узбекистан) <i>e-mail: econ1943@yandex.ru</i>	Abdullayeva Matluba	Ph.D. in Economics, Associate Professor of Tashkent National Institute of Transport (Tashkent, Uzbekistan) <i>e-mail: econ1943@yandex.ru</i>
Васильсва Олена Рюриківна	Викладач Ташкентської філії Російського економічного університету ім. Г. В. Плеханова. (м. Ташкент, Узбекистан) <i>e-mail: vasilieva12@list.ru</i>	Vasilyeva Elena	Teacher of the Tashkent branch of Plekhanov Russian Economic University (Tashkent, Uzbekistan) <i>e-mail: vasilieva12@list.ru</i>
Велентейчик Наталія Юрїївна	Кандидат економічних наук, старший викладач кафедри «Фінанси та банківська справа» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: nata.velent@gmail.com</i>	Velenteychik Natalia	Ph.D. in Economics, Associate Professor of Finances and Banking Department Vo- lodymyr Dahl East Ukrainian Na- tional University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: nata.velent@gmail.com</i>
Дацко Олеся Ігорівна	Кандидат економічних наук, Кандидат технічних наук, доцент кафедри «Менеджмент мистецтв» Львівської національної академії мистецтв (м. Львів, Україна) <i>e-mail: olesya.datsko@gmail.com</i>	Dacko Olesya	Ph.D. in Economics, Ph.D. in Technical, Associate Professor of management art Department Lviv National Academy of Arts (Lviv, Ukraine) <i>e-mail: olesya.datsko@gmail.com</i>
Деркач Ірина Олександрівна	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економічна кібернетика» ПрАТ «ПВНЗ «Запорізький інститут економіки та інформа- ційних технологій» (м. Запоріжжя, Україна) <i>e-mail: irina_derkach@ukr.net</i>	Derkach Irina	Ph.D. in Economics, Associate Professor of Economic cybernetics Department Private higher education institution «Zaporizhzhya Institute of Econom- ics and Information Technology» (Zaporizhzhya, Ukraine) <i>e-mail: irina_derkach@ukr.net</i>
Зеленко Олена Олександрівна	Кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри «Міжнародні економічні відносини» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: zelenko@i.ua</i>	Zelenko Olena	Ph.D. in Economics, Associate Professor, Doctoral student of International Economic relations Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: zelenko@i.ua</i>
Іванов Микола Прокопович	Доктор економічних наук, проректор із стратегічного розвитку Ставропольського державного медичного університету (м. Ставрополь, РФ) <i>e-mail: ivanovstvr@yandex.ru</i>	Ivanov Mykola	Professor, Ph.D. in Economics, Vice-rector of strategic development of the Stavropol State Medical University (Stavropol, Russia) <i>e-mail: ivanovstvr@yandex.ru</i>

Ісмаїлходжаєв Анвар Ібрагімович	Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка та менеджмент» Ташкентського інституту інженерів залізничного транспорту (м. Ташкент, Узбекистан) <i>e-mail:</i> tashiit@tashiit.uz	Ismailkhodjaev Anvar	Ph.D. in Economics, of Economic and Management Department Tashkent Institute of Railway Engineers (Tashkent, Uzbekistan) <i>e-mail:</i> tashiit@tashiit.uz
Кадирова Шарофат Амонівна	Старший викладач кафедри «Економіка та менеджмент» Ташкентського інституту інженерів залізничного транспорту (м. Ташкент, Узбекистан) <i>e-mail:</i> tashiit@tashiit.uz	Kadirova Sharofat	Senior teacher in Economic and Management Department of Economic and Management Department (Tashkent, Uzbekistan) <i>e-mail:</i> tashiit@tashiit.uz
Калінеску Тетяна Василівна	Доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail:</i> t.calinescu@mail.ru	Calinescu Tetyana	Professor, Ph.D. in Economics, Professor, chief Scientist employee Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail:</i> t.calinescu@mail.ru
Корсакова Ірина Володимирівна	Кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри «Економіка та управління» Московського обласного гуманітарного інституту (Подольськ, Росія) <i>e-mail:</i> iup_podolsk@mail.ru	Korsakova Iryna	Ph.D. in Economics, Associate Professor, Head of Economics and Management Department Moscow Regional humanitarian Institute (Podolsk, Russia) <i>e-mail:</i> iup_podolsk@mail.ru
Костирко Лідія Андріївна	Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси та банківська справа» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail:</i> lid_kost@mail.ru	Kostyrko Lydia	Professor, Ph.D. in Economic, Head of Finances and Banking Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail:</i> lid_kost@mail.ru
Лабутіна Лілія Мінірафісівна	Старший викладач кафедри «Фінанси та кредит» Іжевського державного технічного університету імені М.Т. Калашнікова (м. Іжевськ, Росія) <i>e-mail:</i> cko@istu.ru	Labutina Ludmila	Senior lecturer of Finance and Credit Department M Kalashnikov Izhevsk state technical University (Izhevsk, Russia) <i>e-mail:</i> cko@istu.ru
Ліхоносова Ганна Сергіївна	Кандидат економічних наук, доцент, провідний науковий співробітник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail:</i> lihonosova@bk.ru	Likhonosova Ganna	Ph.D. in Economics, Associate Professor, leading researcher employee Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail:</i> lihonosova@bk.ru

Мітрофанова Інна Олексійовна	<p>Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економіка та управління» Волгоградського державного технічного університету, (м. Волгоград, РФ) <i>e-mail: mitrofanovaia@rambler.ru</i></p>	Mitrofanova Inna	<p>Ph.D. of Economics, Associate Professor of Economics and Management Department, Volgograd State Technical University, (Volgograd, Russian Federation) <i>e-mail: mitrofanovaia@rambler.ru</i></p>
Мокій Анатолій Іванович	<p>Доктор економічних наук, професор, проректор з міжнародних зв'язків і стратегічного розвитку ПрАТ «ПВНЗ «Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій» (м. Запоріжжя, Україна) <i>e-mail: A.Mokij@econom.zp.ua</i></p>	Mokij Anatolij	<p>Professor, Ph.D. in Economics, Professor, Vice-Rector of International Relations and Strategic Development Private higher education institution «Zaporizhzhya Institute of Economics and Information Technology» (Zaporizhzhya, Ukraine) <i>e-mail: A.Mokij@econom.zp.ua</i></p>
Мустафаєв Азіз Агасалімович	<p>Кандидат економічних наук, Старший науковий співробітник Федеральної державної бюджетної установи Інститут соціально-економічних та енергетичних проблем Півночі Комі Уральського відділу Російської академії наук (м. Сиктивкар, Комі, Росія) <i>e-mail: mustafaev@iespn.komisc.ru</i></p>	Mustafayev Aziz	<p>Ph.D. in Economics, Senior Research Fellow Federal government budget institutions Sciences Institute socio-economic and the energy problems North Komi Scientific Center, Ural-division of the Russian Academy of Sciences (Syktyvkar, Komi, Russia) <i>e-mail: mustafaev@iespn.komisc.ru</i></p>
Ортіна Ганна Володимирівна	<p>Кандидат економічних наук, директор Мелітопольського відокремленого підрозділу ПрАТ «ПВНЗ «Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій» (м. Мелітополь, Україна) <i>e-mail: anja-ortina@rambler.ru</i></p>	Ortina Ganna	<p>Ph.D. in Economics, Director Melitopol separate division Private higher education institution «Zaporizhzhya Institute of Economics and Information Technology» (Melitopol, Ukraine) <i>e-mail: anja-ortina@rambler.ru</i></p>
Павлов Костянтин Вікторович	<p>Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка та управління» Камського інституту гуманітарних та інженерних технологій (м. Іжевськ, Удмуртія, Росія) <i>e-mail: kvp_ruk@mail.ru</i></p>	Pavlov Konstantin	<p>Professor, Ph.D. in Economics, Head Economic and management Department Kamsky institute of humanitarian and engineering technologies (Izhevsk, Udmurtia, Russia) <i>e-mail: kvp_ruk@mail.ru</i></p>
Руденська Вікторія Володимирівна	<p>Кандидат економічних наук, доцент кафедри «Економічна кібернетика» ПрАТ «ПВНЗ «Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій» (м. Запоріжжя, Україна) <i>e-mail: vishna@ukr.net</i></p>	Rudenska Viktoriya	<p>Ph.D. in Economics, Associate Professor of Economic cybernetics Department Private higher education institution «Zaporizhzhya Institute of Economics and Information Technology» (Zaporizhzhya, Ukraine) <i>e-mail: vishna@ukr.net</i></p>

Руденський Роман Анатолійович	Доктор економічних наук, професор кафедри «Економічна кібернетика» ПрАТ «ПВНЗ «Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій» (м. Запоріжжя, Україна) <i>e-mail: R.Rudensky@econom.zp.ua</i>	Rudensky Roman	Professor , Ph.D. in Economics, Professor of Economic cybernetics Department Private higher education institution «Zaporizhzhya Institute of Economics and Information Technology» (Zaporizhzhya, Ukraine) <i>e-mail: R.Rudensky@econom.zp.ua</i>
Сергієнко Аліса Валентинівна	молодший науковий співробітник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: pirskaaya_alisa@mail.ru</i>	Serhiienko Alisa	Junior researcher Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: pirskaaya_alisa@mail.ru</i>
Тороповська Марина Віталіївна	магістрант спеціальності «Туризм» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Україна) <i>e-mail: marina_toropovskaya@mail.ru</i>	Toropovs'ka Marina	Undergraduate student of Tourism specialties Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine) <i>e-mail: marina_toropovskaya@mail.ru</i>
Туровцев Генадій Володимирович	Доктор фізико-математичних наук, ректор ПрАТ «ПВНЗ «Запорізький інститут економіки та інформаційних технологій» (м. Запоріжжя, Україна) <i>e-mail: G.Turovtsev@econom.zp.ua</i>	Turovtsev Genadiy	Ph.D. in Physical and Mathematical, Professor, Rector of Private higher education institution «Zaporizhzhya Institute of Economics and Information Technology» (Zaporizhzhya, Ukraine) <i>e-mail: G.Turovtsev@econom.zp.ua</i>
Фролов Андрій Володимирович	Викладач кафедри «Економіка праці та управління» Ташкентської філії Російського економічного університету ім. Г. В. Плеханова. (м. Ташкент, Узбекистан) <i>e-mail: afrolov22@list.ru</i>	Frolov Andrew	Teacher of Labor Economics and Management Department Tashkent branch of Plekhanov Russian Economic University (Tashkent, Uzbekistan) <i>e-mail: afrolov22@list.ru</i>

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

науково-виробничий журнал

№ 1 (25), 2017

Відповідальний за випуск Ю. Ю. Д'яченко

Оригінал-макет Г. С. Ліхоносова

Підписано до друку 29.03.2017 р.
Формат 60x84 1/8. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 17,3. Обл. вид. арк. 18,0
Тираж 300 екз. Вид. № 3216 Замов. № 103

Видавництво
Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля
93406, м. Сєвєродонецьк, Луганська обл., пр. Центральний, 59а

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса видавництва: 93406, м. Сєвєродонецьк, Луганська обл., пр. Центральний, 59а

Телефон / факс (06452) 4-03-42

E-mail: uni.snu.edu@gmail.com

http://snu.edu.ua

Надруковано у видавництві СНУ ім. В. Даля
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 2884 від 26.06.2007 р.
93400, м. Сєвєродонецьк, пр. Центральний, 59а,

Телефон / факс (06452) 4-03-42; <http://www.snu.edu.ua>; uni.snu.edu@gmail.com

Шановні колеги, пропонуємо Вашій увазі
ВИМОГИ
щодо змісту та оформлення статей для подання в науково-виробничий журнал
«ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»

Сфера розповсюдження науково-виробничого журналу «Часопис економічних реформ»: загальнодержавна, зарубіжна.

Тематичні рубрики:

- теорія та методологія економічного розвитку;
- економіка та підприємництво;
- податки та бюджетна політика;
- фінанси та банківська справа;
- управління сучасним підприємством;
- облік та аудит;
- менеджмент;
- економіка регіону;
- соціальна економіка;
- міжнародна економіка;
- економічна кібернетика;
- організація виробництва.

Програмні цілі науково-виробничого журналу
«Часопис економічних реформ»:

- висвітлення проблем соціально-економічного розвитку країни;
- поглиблене вивчення методологічних та прикладних проблем сучасної економіки;
- оприлюднення результатів досліджень у галузі економіки, менеджменту, організації виробництва та підприємництва;
- поширення досвіду реформувань у всіх сферах економічної діяльності;
- надання інформаційної підтримки аспірантам, докторантам та молодим вченим.

Рукописи статей, що будуть направлятися до журналу повинні бути набрані у текстовому редакторі Microsoft Word (файл повинний мати розширення *.doc або *.rtf), написані українською мовою (або російською, чи англійською – для громадян інших країн).

Обсяг статті – від 8 до 10 сторінок формату А4 (210x297 мм).

Шрифт Times New Roman Сут № 14;

Міжрядковий інтервал 1,5.

Поля сторінок: усі – 20 мм (без колонтитів).

Структура статті повинна відповідати Постанові Президії ВАК України № 7-05/1 від 15.01.2003 р. ("Бюлетень ВАК України" № 1/2003) та мати такі **елементи**:

- **Постановка проблеми** в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.
- **Аналіз останніх досліджень і публікацій**, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор;
 - Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття.
 - **Формулювання мети статті.**
 - **Виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.
 - **Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень** у цьому напрямі.

ДО РУКОПISУ ДОДАЮТЬСЯ

- **зовнішня рецензія від доктора економічних наук** (НЕ з місця працевлаштування/навчання автора), завірена відповідним чином;
- **довідка про автора (трьома мовами)**, в якій вказуються прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь і вчене звання, зазначається посада й організація (повна назва кафедри або іншого структурного підрозділу, без абревіатур), де працює автор, контактний телефон, електронна адреса, назва статті та обрана тематична рубрика;
- **довідка про зовнішнього рецензента (трьома мовами)**, у якій вказуються прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь і вчене звання, посада й організація, де працює ре-

- **Література** з послідовною нумерацією відповідно до розміщення у статті. **Бібліографія оформлюється за стандартом, затвердженим ВАК України (Бюлетень ВАК України № 5, 2009 р.).** Перелік літератури – **не менше 10 позицій**, мовами оригіналу (виключення – китайська, японська, корейська та арабська. В такому разі джерело подається у перекладі на англійську, із вказівкою мови оригіналу в дужках); У переліку літератури має бути **не більше 20% посилань** на джерела, авторами яких є автори статті.

Пристатейний список літератури англійською мовою (References) повинен бути оформлений згідно APA (the American Psychological Association), приклад надається!

Окремою сторінкою наводять **анотації (не менш 500 символів кожна), ключові слова, назва статті, прізвище, ім'я авторів** трьома мовами (українська, російська та англійська).

Формули подають у форматі *Microsoft Equation 2.0, 3.0 (4.0)*, вирівнюють по центру посередині тексту і нумерують в круглих дужках з правого краю.

Рисунки підписують і нумерують під рисунком по центру тексту.

Всі об'єкти в простих рисунках, які зроблені у Word, мають бути обов'язково згруповані.

Таблиці подають як окремі об'єкти у форматі *Word* з розмірами, приведеними до сторінки складання. Основний кегль таблиці 11, заголовок 12. Заголовки таблиць розміщують по центру сторінки, нумерація таблиць — по правому краю сторінки.

цензент, його контактний телефон та **обов'язково** електронна адреса;

- **витяг із протоколу** засідання кафедри, факультету або Вченої ради установи з рекомендацією статті до друку;
- **супроводжувальна заява** (за наявності співавторів – спільна, за підписами усіх) про те, що стаття є власною роботою автора (авторів), ніде раніше не друкувалася і не знаходиться на розгляді в інших виданнях»;
- **переклад повного тексту статті англійською мовою** (відповідно п. 2.9 Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1111 від 17.10.2012 р.).

У текст статті можуть бути внесені редакційні правки без узгодження з автором.

Приклади оформлення переліку літератури в статті англійською мовою (References):
Standard for references conforms to requirements **APA (the American Psychological Association)** :
<http://www.apastyle.org/>.

Journal articles with DOI:

Author, A. A. (Year of publication). Article Title. Journal Title, vol. (no.), pages. doi.
e.g. Monasturnyi, E.A. (2006). Innovative cluster. Innovations, 2, 38-43. doi:10.1037/0278-6133.24.2.225.

Journal articles without DOI:

Author, A. A. (Year of publication). Article Title. Journal Title, vol. (no.), pages.
e.g. Monasturnyi, E.A., & Kulik, J.A. (2005). Social and economic development. Economy of Region, 3, 39-52.
Monasturnyi, E. A. & Kulik, J.A. & Nulif, K.L. (2008). Social and economic development. Economy, 3, 52-67.

Books:

Author, A. A. (Year of publication). Title of book (Edition). Location: Publisher, pages.
e.g. Monasturnyi, E. A. (2006). Innovative cluster. Moscow: Nauka, 267.
Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (Eds.). (1997). Consequences of growing up poor. New York, NY: RussellSage Foundation, 350.
Plath, S. (2000). The unabridged journals. K. V. Kukil (Ed.). New York, NY: Anchor, 680.

Chapter in a book:

Author, A. A., & Author, B. B. (Year of publication). Title of chapter. In A. A. Editor & B. B. Editor (Eds.), Title of book (pages of chapter). Location: Publisher.
e.g. Monasturnyi, E. A. (2006). Innovative cluster. In J. A. Kulik (Ed.), Innovations (pp. 12-21). Moscow: Nauka.

Electronic sources (Web publications):

Author, A. A., & Author, B. B. (Date of publication). Title of article. Title of Online Periodical, volume number (issue number if available). Retrieved from <http://www.someaddress.com/full/url/>.
e.g. Tatarkin A. I. (2013). Self-development of regional socioeconomic systems as the need for Russia's federal development. Economy of Region, 4. Retrieved from <http://economyofregion.com/archive/2013/47/2164/pdf/>.

Кожна стаття, представлена в редакцію, за наявності переліченого пакету документів, позитивної зовнішньої рецензії, друкується у найближчому випуску журналу, згідно **розкладу тиражування журналу** (див. таблицю), а саме чотири рази на рік (щокварталу).

Поточний номер журналу	1	2	3	4
Термін тиражування номеру журналу та опублікування в мережі Internet	31.03	30.06	30.09	31.12
Підсумковий строк надання статті до відповідного номеру журналу	20.02	20.05	20.08	20.11

Шановні автори, будь ласка, не затримуйте строк надання матеріалів.
Це стане підґрунтям якісної та швидкої публікації Вашої наукової праці!

Головний редактор

доктор економічних наук, професор Калінеску Тетяна Василівна

тел. (06452) 4-03-42.

Відповідальний редактор

кандидат економічних наук, доцент Ліхоносова Ганна Сергіївна

тел. (06452) 4-03-42.

Статті подаються поштою за адресою:

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
пр. Центральний, 59-А, м. Северодонецьк, Луганська обл., 93400 або надсилаються на *e-mail*:
lihonosova@bk.ru чи info@taxation.lg.ua

www.chasopys.snu.edu.ua ; www.chasopys.jimdo.com;

Сподіваємося на плідну співпрацю!

